promete

AYLIK DERGİ – KASIM/ARALIK '94 – SAYI: 23-24 – 50.000 TL (kdv dahil)

Şiirin Atlasında Yer Yok Devlete! • CemSavran

Darağacından Devletnâme • Ahmet İnam

Devlet Nedir? • J. P. Proudhon

Nef'i Yazgısını Seçmek • Muhsin Şener

Genet'nin İnsanları • Cezmi Koca

Derinlik Algısı ve Edebiyat • Cihan Oğuz

**"Gerçek" Anlam,
Yan Anlamı İçerir mi?** • Ahmet Bülent Erişti

Dergi Bahçesi • Fûl Ege

**Esas Oğlanlığa Soyunmuş
Bir Figür(an):Gökhan Cengizhan** • Cem Savran

BU SAYIDA

Şiirin Atlasında Yer Yok Devlete! CemSavran..... 3

Sabahattin Yalkın, **Osmanlı Günahı**..... 5

Darağacından Devletnâme Ahmet İnam..... 6

Vecihi Timuroğlu **Beste Nigar**..... 7

Devlet Nedir? J. P. Proudhon..... 8

Nef'i Yazgısını Seçmek Muhsin Şener..... 9

Nebahat Çetin **Şimdi Ben Anılarda**..... 17

Genet'nin İnsanları Cezmi Koca..... 18

Şükrü Erbaş **Dicle Üstü Ay Bulanık**..... 21

A. Hicri İzgören **Düş Yorgunu**..... 22

Tuğrul Asi Balkar **Dağlar Keyfe Yasak Koymayacak Kadar Bilgedir**..... 23

Derinlik Algısı ve Edebiyat Cihan Oğuz..... 26

Cihan Oğuz **Haksız Serenad**..... 28

Günlükler/Değiniler Vecihi Timuroğlu..... 29

M. Mahzun Doğan **Eşkiyanın Elleri, Fesleğen ve Kanayan**..... 30

"Gerçek" Anlam, Yan Anlamı İçerir mi? Ahmet Bülent Erişti..... 31

İ. R. Macit **Remler, Redler ve Hadler**..... 36

Mustafa Köz **Çeribaşı Settar'ın Serzenişi** 44

Dergi Bahçesi Fül Ege..... 46

Hasan Gülsaçan **Eski Gövde**..... 55

Gelenek Bir Şiir Birikimidir Ahmet Ada..... 56

Yaşar Güneş **Küçük Çan**..... 58

Murat Üstübal **Antik Yürek**..... 60

Esas Oğlanlığa Soyunmuş Bir Figür(an):Gökhan Cengizhan Cem Savran... 61

Filiz Z. Özbay **Yolculuk**..... 65

Barış Kaygısız Kendini Tüketen Bir Şiir/ Bilinmeze İthaf..... 66

Promete Dizini (1-24. Sayılar)..... 67

SONU!..

Promete ateşi külleniyor!

Zaman zaman kimi aksamalara karşın zorlu iki buçuk yıl...

Promete'nin ilk sunu yazısını, 'anayasa'sını yazarken yeterince özen gösterdiğimi düşünüyorum şimdilerde de. Yeniden bir bakış o dönemdeki saptamaların doğruluğunu göstermekle kalmıyor, Promete'nin üstlendiği 'sorumluluğun' da genel olarak yerine getirildiğini gösteriyor. Birçok "ilk şiir", "ilk öykü" yayımlandı bugüne kadar Promete'de. Son dönemde yapılan şu, "şiir patlaması" saptamasında bizce önemli bir payın sahibi oldu.

Promete'nin süresiz olarak yayınını durdurmasının nedenini yalnızca parasal konulara bağlamak yanlış olur sanıyorum. Dördüncü sayıdan başlayarak Promete parasal sorunları aşmış 'iyi satmaya' başlamıştı ve bu durum son sayıya kadar sürdü. Kitap yayımlama etkinliğimizse yazık ki bekleneni vermedi... Promete'nin bazen bir iki ay ara vermesine neden oldu. Sonra da iki ayda bir çıkmasına. İyi niyet nedeniyle kimi yanlış seçimler sonucu küçük hesaplarla boğuşmak zorunda kalındı. Ne olursa olsun, bunları burada bir bir açıp dökmenin; mutfaktaki zerzevatı ortalığa saçmanın anlamı yok bugün. Mide bulandırıcı çünkü.

Yayını süresiz durdurmanın önemli bir nedenini, kurumlaşmanın tüm olumsuzluklarının ve hatır gönül ilişkisinin Promete'ye de sızmaya başlamasının önlenememesi olarak görüyorum. Yorgunluklar ve gönül kırıklıklarını eklemekse hiç içimden gelmiyor.

Promete ateşi külleniyor!

Bu iki buçuk yılda çok acı olaylar yaşadık... Önce Kaan İnce'nin ölümü seçmesi sonra Murat İsmet Tunçer'in beklenmedik ölümü ve daha sonra Sıvas... Metin Altıok! Dergiye ve yayınevine çizgileriyle yaptığı katkılarla Asaf Koçak... Hepsini bir kez daha sevgiyle, saygıyla, özlemle anıyoruz...

Onlar olmasaydı olur muydu bilmiyorum: Hayati Baki, Şükrü Erbaş, M. Mahzun Doğan... ve elbette birçok yükümüzü severek omuzlamış Metin Turan.

Promete ateşi külleniyor!

Bir kor parçasını külden bir hırkayla sıcak tutmak çabasıyla... o kor parçasının yeniden üflenmeyeceğini / üflenemeyeceğini kim söyleyebilir?

C. Savran

promete Aylık Edebiyat Dergisi
(KASIM - ARALIK 1994, Sayı: 23-24)
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni: **Cem Savran** Yazı İşleri Müdürü: **Celal İnal**
Kapak Resmi: **Emre Onur**
Yazışma Adresi: P.K. 119 Yenişehir / Ankara
Adres: Yüksel Cad. No: 22/15 Yenişehir/Ankara Tel: 431 86 83
Abone: 300.000 TL (Yıllık) Yurtdışı: 50 DM (yıllık) İlan Koşulları: Arka Kapak: 3.000.000 TL
İç sayfalar: 2.000.000 TL. Yayın ilanları %25 indirimlidir. Etiket Yayın ilanı: 300.000 TL
Eski sayılar için ederi kadar pul gönderiniz. Gönderilen yazılar yayımlansın, yayımlanmasın geri verilmez. Yanıt isteyenlerin bir mektupluk posta pulu göndermelerini rica ederiz. Dizgi ve Ofset Hazırlık: Promete Tel: 431 86 83 Ankara, Baskı: Yenidoğuş Matbaası, 417 87 52

ŞİİRİN ATLASINDA YER YOK DEVLETE!

Cem Savran

Platon'un "ütopik" "devlet"inden şairleri atması ya da şiir ve şair üzerindeki kimi dinsel yasaklamalar (Kuran-Şuara suresi), baskılar geçmiş dönemler boyunca sürmüş ve sürmektedir(Nef'i'nin öldürülmesine neden olan Vezir[devlet sanı] Bayram Paşa'nın ruhuna çuvaldız!). Devletin(ya da yanılsamasının) olduğu her yerde şiire ve şaire kötü gözle bakılması, ondan kuşkulanılması şiir ve şairlik adına onur vericidir. Bilinir; devlet, kendi tarihi boyunca iktidar olmanın(zulmün, sömürünün, eşitsizliğin) 'tanrısal', 'hukuksal', 'bilimsel' aygıtı olduğunu defalarca kanıtlamıştır. Bu 'tanrısal', 'hukuksal', ve 'bilimsel' aygıt, ideolojilerin elinde şiddetin kırbacını toplum ve bireyler (en çok ve her dönemde de şairlerin/yazarların) üzerinde şaklatmış ve şaklatmaktadır.

Devleti ele geçirme isteği, onun bünyesinde yaşayan insanların mitoz/mayoz bölünmesine neden olmuş ve olmaktadır. Bununla birlikte devlet tek ve bütün bir sistem olarak *'iti kurda kırdırma'* politikaları da içinde olmak üzere birçok yöntem geliştirmiş deneyim kazanmış ve iktidarını ayakta tutma becerisini göstermiştir. Bürokrasi ve yasa/yasak yoğunluğu fazla, hantal birer yapıya sahip devletler ve onun ideolojik hizmetkârlarının oluşturduğu cılız hükümetlerin başta olduğu coğrafyalarda, devlet bir tür *kendinde şey* haline gelmiş iktidara oturmuştur. *"Gelen hep gideni aratmıştır"* bu yüzden. *"Değişen hiçbir şey yoktur"*a varılmıştır. Böylelikle yönetme ve yönetilme paradoksal bir süreç haline gelmiştir.

Oysa şairin veya şiirin, devlet veya onun herhangi bir altotoritesi aracılığıyla, yönetme ve yönetilmeye tahammülünün olduğu söylenemez. Tabi ki bu durum, şiirin veya şairin devletle ve onun kurumsallaşmış veya kurumsallaşmamış bütün altotoriteleriyle karşı karşıya gelmesine yol açmıştır/açmaktadır. İnsani yaratım biçimlerinin en etkileyicilerinden biri olan şiir ve onun öznesi şair, sırf bu karşı karşıya gelişler nedeniyle 'devlet'ler tarafından yok edildi, edilmeye çalışılıyor.

Peki ne yapıyor devlete şiir, eti ne budu ne onun karşısında?

Yaşanan örneklerden yola çıkarak kimi düşüncelere belleklerimizin kapılarını aralayabiliriz sanırım: Şiir, hıyerarşik iktidar düzeninin (tanrı-devlet-ulus/cemaat/aile) kalıplarına uymuyor. Hıyerarşik iktidar düzeninin en kemikleşmişi, yaptırımlısı (sizi yasal olduğunu iddia ettiği biçimde yargılayabilip idam bile edebiliyor!) olan devlet,

şiirin ve şairin yaşamına karşı ve kendisini elinde tutanlar veya bazen sadece kendi iktidarı için dişlerini göstermekten, ısırmaktan kaçınmıyor. Eti budu sözcükler ve imajlar olan şiirler 'kötü'yü işlerken bile 'iyi'ye göndermeler yapabiliyor. En çok baskı altında tutulduğu dönemlerde bile, bir tür dolaylı söz söyleme sanatı olarak, ele avuca sığmaz bir biçimde, örneğin türküleşerek/şarkılaşarak *işlev*lerini yerine getirebiliyor.

Devlet, kendi yasalarının yetmediği durumlarda 'yasadışı' yöntemler izlemekten tarih boyunca kaçınmadı ve bundan böyle kaçınmayacaktır da. Şiirin ve şairin devletin yasalarını aşma yöntemlerinin çokluğu ve biçimleri devlet iktidarlarını hep korkutmuştur. Bu korku, onların kendi yasalarının bile dışına çıkmasına neden oluyor. Şiirleri yasaklayarak ya şairine 'deli' deyip tımarhaneye tıkma yöntemini seçiyor ya doğrudan işkencelerden geçirerek hepsedip öldürüyor ya da en hafifinden Mayakovski'nin kitabının tirajını öğrendiğinde bir devlet adamı olarak Lenin gibi küplere binip "Mayakovski'nin 150.000.000 adlı şiirinden 5000 adet basılmasını onaylamak utanılacak bir tutum değil mi? Bu şiir tam bir budalalık, saçmalık, zırvalık ve kendini beğenmişlik eseri. Bence bu yazılardan ancak her on tanesinden biri yayımlanmaya değer. Kitaplıklar ve sersemler için *1500 adetten fazlasına gerek yoktur.*"(Sanat ve Edebiyat, V.İ. Lenin, "Lunaçarski'ye Mektup" Payel Yayınları, Mart 1976) diyebiliyor. Devlet veya onun sahipleri(köleleri; sahiplik, köleliktir) veya sözcüleri tarafından bu durumda bırakılan onlarca şair adı sayılabilir.

Yaltaklanarak devletlerden nasibini övgü, akçe ve makam olarak almak amacındaki şairler de elbette olmuştur ve olacaktır. Örneğin Yahya Kemal'in Mustafa Kemal'in ayakkabılarını öpmeye varan zavallılığı. Bu örnekleri 'saray şairleri' ve tanrıya dolayısıyla onun devletine yaltaklanan 'din şairleri'yle çoğaltmak mümkün. "İyi şiir" yazmanın onur kazandırmaya, onur sahibi olmaya, *'adam olmaya'* yetmediğinin bilindiğini varsayıyorum.

Devletin ve devlet olmanın gereği yönetme/gütme, yöntemi ise zorbalıktır. Şiirin doğası ise genel olarak özgürlükler, kardeşlikler çağrısı. İkisinin birbiriyle karşı karşıya gelmesi *eşyanın tabiatına* uygundur. Bugüne değin genel olarak bu uygunluk sezgisel bir biçimde şair ve şiirle devleti karşı karşıya getirmiştir. Oysa yönetme ve yönetilme ve onun aygıtı olarak devlet mekanizması yerinde durdukça, şairlerin başından Demokles'in kılıcı, ciğerlerinden Zeus kartallarının gagaları eksik olmayacaktır.

Şiirin atlasında yer yok devlete!

Sabahattin Yalkın

OSMANLI GÜNAHI

1. Bayezid Hamamı'nın piç güzeli
Arnavut göçmeni
Halil
Gözleri doğuştan sürmeli
Düşleri kan

2. Sabahın kör karanlığında
Ocak'ın tüm baldırıçıplağı
yalınpala
Saray'ın cümle kapısına
Ya başı ya tahtı

3. Padişah Hazretleri süklüm püklüm
Bir sürü sağır dilsiz
destursuz
Yağlı kement
İnce boyuna takılınca

4. Harem'den kaçırılan oğlan
İskele Kahvesi'nde
dumanaltı
Ölü suskunluğunda afyon odası
Vurdukca kıyıya Galata'nın suları

5. Ateş karası gözlerini dikmiş
Yeniçeri Ağası
mum
İşlemeli nargilesinin başında
Harem oğlanını düşünür

6. Kulumpara bir yıldız
Bir denize atar yüreğini
bir havaya
Gecenin Osmanlı günahı
Gecenin boynuna

DARAĞACINDAN DEVLETNÂME

Ahmet İnam

Devletlû Sevgilim,

Gün döndü. Arapça kökeninde, çark, dönmek, döndürmek demek devlet: Dâl al zamân, Zaman döner. Eskiyorsun. Devletin elden gidiyor. Bu mektubu yazan ihtiyarsa çoktan elden gitmiştir. Elden gidiyoruz. Dünya kabuğunu atıyor. Seni ve beni birlikte. Eskiyorsun. Devletine, mutluluğuna, rahatına, içinde bulunduğun olumlu duruma karanlık çökmüştür.

Bak bizde "devlet" sözcüğü, çoğu kez, mutluluk, olumlu fırsat anlamına geliyor: Devlet kuşu. "Bu iş benim için devlet" diyoruz. Fransızların "occasion"u gibi. Elbette Almancanın "Staat"ı, İngilizcenin "State"i, Fransızcanın "État"sı, durum, koşul, hâl anlamlarını içeriyor. (Örneğin İngilizcede "State of mind" Fransızcada "État d'espirit", ruh hâlini anlatan sözler.) Her zaman yaptığım bu tür etimolojik ukalalığı bağışla: Bizim kültürümüzün müthiş bir yanını vurgulamak, abartmak istiyorum. Belki de en acıklı, en düşündürücü yanlarından birini. Devletin sahip olunan zenginlik, mululuk anlamı var. (Sen bana devletsin sevgili, canla başla saklıyorum adını, koruyorum seni. Sen şu ânsın. Sen bir imkânsın. İkimizin birbirini sevmesi ne devlet. Devletlûyum çünkü "sen"im var. Sen gibi sen'im. Devletlûsun, ihtiyarın var!)

Devletlûyum, çünkü devlethânede (evimde) devlet vardır: Yârim vardır. Gönlümde devlet vardır. Sen devletsin bana, ben devletim sana. (Vah! vah! diyor, sevgili anarşist kaçkın!) Ben sana bunu yazabiliyorum. Tut bunu gâvura anlat bakalım. (Anlayan gâvur yanıtlıyor: "Sizin devletten çektiğiniz işte bu ilişki yüzündendir."

"Devlethâneme devleti koymam ben" diyebiliyorum. Çünkü benim dilimde devlet şiire yeniktir. Ama dilimde: Uygulamada, yönetimde, şiir devlete yakın değildir. Sen bakma, şair yöneticilerimizin çokluğuna. Manzume yazanlara şair mi diyeceğiz? Kuruluşunda, yönelişinde, bana devlet gibi bakmayan devlet şiir dostu olabilir mi? Benim devlethâneme "mesken" diyen, şiirimi duymayan devlet, şiirden nasibini almış mıdır? Ben devletim. Bir imkânım çünkü, zenginliğim. Geleceğe açık, dopdolu imkânlar dinamitiyim. Ama kimin için. Belki birkaç dostum için. İşte, beni devlet görenin gözünde şiirim görünebilir.

Bugün için alışılmadık anlamıyla: Devletliğim tanınırsa, şiirim işitilebilir. Türkçede şöyle diyebiliyorum. Şiirimiz var, bu ne devlet! Yüreğim var, dilim var ki şiirim var. Yüreğimin zenginliği var. Yüreğim bir devlet olduğu için şiirim var. Ece Ayhan'ın kulakları çınlasın: Ters şeyler söyleceğim: Şiir devlettir abiler. Devlet şiirdir. Neden mi? Sen hem devlet hem de şiirsin sevgilim. Öpüp başıma koyuyorum.

"Olmadı" diyen sesini duyuyorum. Unutma bu ihtiyarın kulağı bir devlettir. "Sen kendine "anarşist" diyen bir devlet memuru, yönetici bir memursun. Tutup müeddep, kitabına uygun suya sabuna dokunmayan, kelime oyunlarına dayalı uyduruk bir mektup yazıyorsun. Biri okursa , işinden olursun diye korkuyorsun." Duyuyo-

Vecihi Timuroğlu

BESTE - NİGAR

Yalnızım su almış sandalım
Fırtınaya tutulmuşum karanlıktayım
Yine de umutsuz değilim

Gülüşü var
Gemici fenerinden süzülen ışık gibi

Açma hava
Durulma azgın deniz

Bana hüzünlü ayrılık türküleri söyleme
Zaten üzgünüm sana geç rastladım diye
Bilmezdim zor zanaat olduğunu sevdanın
Ölürüm ısıtanın varsa geceleri

Gün doğar seher dağılır üzülürüm
Gitme nazlı seher
Doğma sıcak güneş

Güz acısı çekiyorum

---

rum sesini. Ben devlete bakışta müthiş bir noktayı yakaladığımı sanıyorum. Hangi gâvur sevgilisine "devlet" diyebiliyor, yahu? Bak sana diyorum. Kültürümüzde var. Bu kültür zulme, sömürüye, hayata, hakkın yenmediği bu hayata, düzenin iplerini ellerinde tutan "devlet"iyle nasıl kurşun sıkabilir? Ben neden dilimi çıkaramıyorum? Neden isyânım muhabbet, muhabbetim isyân olmasın. Bir yazımda "Gönlü Hışırdayan" demiştim (Ben devletim. Gönlümle devletim.): "Padişahın akıl erdiremediği Celâlîliğim karşısındakine 'estağfurullah' dedirten küfürbazlığım. Geceleri duvarlara kanıyla 'edeb yahu' yazan edepsizliğim. Hiçbir şey saklamayan gizliliğim. Gel artık tartıştıran tartışmacılığım. Gel otur hiç konuşmadan, çok konuşarak. Sen bir şakasın, ağaçlar çiçek açıyor. Zehir zemberek yağmurlarında baharın. Sen bir şakasın, kendini nasıl anlattın, onları, insanlarını: Yanlış duraklarda yanlış otobüslere binenlere doğru bilet kesen yazıhâne kâtibi. Anlattın, bâzen dinlediler ve öldüler. 'Haklısın' dediler ve öldüler.

Öldün. Güldün, Gülmekten ağladın, öldün"

Kâğıt bitti, sevgilim. Kesiyorum. Zâlim devlet kalkacak bir gün. Herkes bir devlet olacak. (İçzenginliğini, bir gönlü taşıdıkları için. Yoksa, kölelik kaçınılmazdır. Bireylerin devlet olmadığı bu dünyada, tepeden devlet gelip hepimizi doğrar.)

Ben gülmekten, ağlamaktan ölmek istemiyorum. Devlet kessin başımı. "Varlığım varlığına armağan olsun" Kanım helâl sana. Oku ve vur boynumu, sevgilim, devletim.

İmza

Devlet Düşkünü İhtiyar

DEVLET NEDİR?*

J. P. Proudhon

Ah şu sizin bireyselliğiniz! Sakın bu altmış yüzyıllık bir kandırmaca olmasın? Kendinizi temiz ve kutsal addediyorsunuz öyle mi? Siz ancak hizmetkârlarınızın, papazlarınızın ve ücretli askerlerinizin fahişeleri, koyunları ve arpalıkları olabilirsiniz. Bunu biliyor ve buna rağmen katlanıyorsunuz! YÖNETİLMEK; yönetmek için hiçbir hakkı ya da bilgisi ya da erdemi olmayan yaratıklar tarafından gözaltında tutulmak demektir, denetlenmek demektir, izlenmek demektir, emredilmek demektir, sürülmek demektir, kaydedilmek demektir, telkin edilmek demektir, vaazedilmek demektir, fişlenmek demektir, evrimleştirilmek demektir, değer biçilmek demektir, suçlanmak demektir. YÖNETİLMEK; etiketlenen, kaydedilen, sayılan, fiyatlanan, mühürlenen, ölçülen, numaralanan, vergilendirilen, izin verilen, onaylanan, uygun görülen, imzalanan, kınanan, engel olunan, düzeltilen, azarlanan, cezalandırılan, her işlemde, her alışverişte, her davranışta yer almak demektir. Kamu yararı bahanesiyle ya da genel çıkarlar adı altında görevlendirilmek demektir, talim ettirilmek demektir, sömürülmek demektir, tekelleştirilmek demektir, gasp edilmek demektir, sıkıştırılmak demektir, işletilmek demektir, soyulmak demektir. Ve en ufak bir direnişte, en küçük bir sızlanmada susturulmak demektir, ıslah edilmek demektir, teşhir edilmek demektir, tehdit edilmek demektir, takip edilmek demektir, eziyet çekmek demektir, dövülmek demektir, zararsız hale getirilmek demektir, zaptedilmek demektir, tutuklanmak demektir, vurulmak demektir, yargılanmak demektir, hapsedilmek demektir, sürgüne gönderilmek demektir, satılmak demektir, ele verilmek demektir ve hepsinden kötüsü gülünç hale düşürülmek demektir, zavallı haline getirilmek demektir, onursuzlaştırılmak demektir. İşte devlet budur, işte adaleti budur, işte insanlığı budur. Ve bir de aramızda devletin iyi tarafları olduğunu söyleyen demokratlar var. Hem de kimler? Bu rezaleti Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik adına destekleyen Sosyalistler ve Cumhuriyetin Başkanlığı için adaylıklarını ilan eden proleterler.

İkiyüzlülük!

* Yayınlarımız arasından çıkacak **Anarşizm** adlı kitaptan. Çev: Tuğrul Doğan

NEF'İ YAZGISINI SEÇMEK

Muhsin Şener

"Bertrand Russell şöyle bir öykü anlatır: Genç öğrencisi Wittgenstein (Ludwig), gecenin geç vakitlerinde gelip saatlerce hiçbir şey söylemeden, bir aşağı bir yukarı odasını arşınlamayı âdet haline getirmiş. Russell, öğrencisinin çılgın dehasından ürktüğünden (biliyordum ki her an gidip intihar edebilirdi) sabırla beklermiş. Birgün dayanamamış, biraz espri-li, havayı yumuşatmak için, 'Ne o Wittgenstein, mantığını mı düşünüyorsun yoksa günahlarını mı?' demiş. Wittgenstein, gayet ciddi bir sesle 'ikisini de' yanıtını vererek arşınlamasını sürdürmüş." (Tarctatus, L. Wittgenstein, BFS y.,İst.1985,s.169)

"Devlet, toplumların siyasal örgütlenmelerinin en yüksek biçimi" olarak biliniyor. Bu biçimi insanoğlu yaşam süreci içinde birçok deneyimle bulup bugünkü düzeyine getirmiştir. Bitmiş değil devlete ilişkin aramaları insanoğlunun, sürüyor daha. Ne ki sürecin bugüne değin getirdiği budur. Bununla yetinmiş olması gerektiği anlamına gelmiyor bu durum. **Hegel**, örgütlenme biçimini siyasal açıdan tanımlamaktadır bu sözleriyle. **Marx** ve **Engels**, feodalizmden beri, bu kurumu, aslında her dönemde egemen olan sınıfın bir baskı aracı olarak görmektedirler. Devlet, sınıflararası çatışmada sürekli olarak egemen sınıf lehine ağırlığını koymuştur... Tarihin söylediği gerçek budur.

Öte yandan, bir başka evrensellik de mülkün esas sahibi olarak bilinen ve benimsenen, yeryüzünde o mülkü Tanrı adına yöneten, yönlendiren yönetimlerdir. İslâmi yönetimler bunlardandır (AnaBritannicca, 7.Cilt,s.202-203).

Hangi renk içinde olursa olsun devlet bir otoriteye dayanıyor. Yaptırım gücünü bu otoriteye dayandırıyor. Otoriteyi her şeyin üstünde gören otoriter yönetimler, raslantısal ya da arızî hiçbir şeyin varlığını kabul etmiyor Devletin yaptığı her şeyin mutlak bir nedeni bulunuyor bu yönetimlerde. Özgür yönetimler sürekli, bir otorite tarafından aldatılma ürküsü içinde bulunmuşlardır. Belki de bu yönetimlerin varlık nedeni bu ürkünün üzerine oturmuş olmalarıdır. Ve doğaldır ki, bu ürkünün derinliklere giden temelleri ve tarihsel bağlamı da olacaktır. Yönetimler, otoritenin büyüsünden kurtulmakta araç olarak algılanmışlardır. Otoritenin hemen sonuca giden ve yaptırım gücünü hemen gösteren yanı yok mu bu, insanı çok uzun bir süre yanıltmıştır. İnsan, bu kandırmaca yapının derinliklerindeki köklerini görmeyi bile düşünmeden onu desteklemiştir. Özgürlük, bu desteğin arkasında bulunan ve belki de çekiciliğinden ötürü ayrımında olunamayan büyüyü yenmek olarak algılanmaktadır. Otorite, insanları bir araya getiren önemli bağlardan biri. Bu bağ, tartışılmaz biçimde insanlar arasında bir birlik kurmaktadır. Bu birliğin **'beraberlik'** oluşturduğunu söylemek ise çok zordur ve hep aldatıcı olmuştur.(1)

Geleneğin, hegemonik ideolojinin, kişiliğin baskı altında tuttuğu karşı-söylem potansiyalinin rüyada ya da popüler kültürde, alt kültür odakları olarak boy gösterişinin, kişiyi özgürlüğünden etmesi boyutu unutulmamalıdır(2). Bu boyutun, insan özgürüğünün yok edilmesindeki etkisini görmek bile önemli bir aşama olarak değerlendirilmelidir. Gelenekten kopulmasında önemli açmazların bulunduğu, her toplumda bilinmektedir. Baskının

bu renkte olanı, daha ağırlıklı olarak etkinliğini gösterebiliyor. Devletin kurduğu siyasal etkinliğin, böyle gelenekselliklerle desteklenmesinde büyük yararlar umulmuş ne yazık ki tarih çoğunca bunun acı örneklerini insanlığa sunmuştur.

Bir başka açıdan bakınca, burjuva kültürünün parçalanmasının, kapitalizmin işlevsel değerlerini etkilediğini görüyoruz. Yeni bir gerçeklik deneyimi, yeni değerler, temel toplum içindeki uyumu zayıflatıyor. Politik kaderlerinden ve sloganlardan daha etkili olan bu varoluşsal protesto, toplumsal sistemin birliğini tehdit etmektedir (3). Parçalanan değerlerin yerine yenilerini koyamamış olmanın ve getirilen değerlerin henüz benimsenmemiş bulunmasından ötürü, yitenlerin ve dağılanların yerine oturmamasından kaynaklanan bir boşlukla karşı karşıya bırakmaktadır toplumsal kesimlerini. Kesimler, bu kez bildikleri ve inandıkları, ne var ki parçalanmış bulunan değerler çerçevesinde tutucu bir halka kurarak bozulmasına karşı koymaktadırlar. Başkaldırı, buradan kaynaklanıyor. Devletin otoriter gücünün bundan da destek aldığını biliyoruz.

Sözün burasında, **yazın**a ve yoğunlukla **şiir**e girmek istiyorum. Devletin, öteki otorite odaklarının, sanat, yazın ve şiir üzerindeki baskı ve etkilerini tartışmakta yarar görüyorum. Bunun açmazlarını sergilemek gerektiğine inanıyorum. Bu sergilemenin sanata, yazına ve şiire büyük katkıları olacağını biliyorum / biliyoruz. Şiirin, büyük otorite olarak devletin ve ona yardım eden öteki otorite odaklarının etkileriyle ne durumda bulunduğunun ortaya çıkarılması gerekiyor. Şiir adına yapılması gereken önemli görevler bulunuyor. Bunlar olmadan, bir toplumsal, bireysel mutluluk olamıyor. Olur gibi görünüyor ne ki olamıyor. Böyle bir mutluluk düzlemini oluşturmak ve giderek geliştirip yaymak ve sonsuzlaştırmak, bir özgürlük yolundan geçmeyi gerektiriyor; bu özgürlüğün de sanatsal bir tabanı var. Özgürlük ancak o taban içinde kök salabiliyor ve gerçeklik kazanabiliyor. Öyle bir sanatsal taban bulmayan / bulamayan özgürlüğün, yaşanırlığı olmuyor / olamıyor. Bir bakıyorsunuz, kısa süre sonra yok olup gidiyor ve bir masal oluveriyor!.. Kökü yoktur çünkü. Bir özsuya uzattığı, bir kökü yoktur. O özsudan beslenmeyen bir özgürlüğün yaşanırlığı olabilir mi?. Bu özsuyu ona sanat veriyor. Geniş ve derinliği bulunan bir düzlüğün kurduğu ortamdır o... Bu ortama yazından, şiirden, çizgiden, sesten, kitleden vb. geçerek geliyorsunuz. Buralardan geçmeden gelinemiyor. Ne var ki geçilecek bu yolda karşılaştığınız ilk engel de devlet ve onu destekleyen, alkışlayan öteki otorite odakları oluyor ve bunları yine insan örgütlüyor ve destekliyor...

Şimdi bunlara biraz daha yakından bakalım:

1. *"Yazın ürünleri de başlıbaşına bir tavır alıştır. Toplumsal çalışmalar sürecinde düşünceye karşı olan baskılar, öncelikle ürünlerine yöneliktir. Tek başına yaşayan insanın (varsayımsal) estetik bilince sahip olması ve estetik faaliyet içinde bulunması mümkün değildir. Toplumsal faaliyetin ve gelişmenin dıştan engellenmesi girişimine tepki olarak daha yoğun bir estetik faaliyet doğmaktadır. Estetik bilinç daha üst düzeyde toplumsal nitelik kazanmaktadır. Her türlü gücün varlığı onun etkili olması anlamına gelir; etki ise gücün, kendini sürekli olarak ayakta tutmasıyla varolur. Bu 'ayakta tutma' karşı gücün inkârı demektir. Karşı gücün inkârı ya da yok edilmesi ister istemez gücün yayılmasına götürür. Öyleyse güç, 'güç' olarak kalmak istiyorsa durmadan yayılmak zorundadır. Yayılmayan güç, 'güç' olmaktan vazgeçmiş demektir. Bu da kendini yok etmenin başladığını gösterir. Kendi kendinin inkârı, karşı gücün kabul edilmesi anlamına gelir. Teslim olan gücün olumsuz etkisi, karşı gücün büyümesi, gelişmesi biçiminde, yani olumlu tarzda kendini gösterir... Bu formüle göre eskimekte olan feodal güç, gerek ekonomik ve gerekse politik ve toplumsal bakımdan birlik olmaktan çıkarak burjuva ve soylu unsurlar (prens ve tacir) içiçe olmaya başlamışlardır. Bunun anlamı, prens açısından şudur; burjuva (tacir) olmadan, prens zengin-*

leşememektedir. Prens, iktidarını koruyabilmek için nicel ve nitel anlamda giderek gelişen tacirin varlığını kabullenmek zorundadır. Yoksa tacir olmadan prensin egemenliğinden söz etmek olanaksızdır."(4)

Şiirin salt bir tavır alış olarak görülmesinden öte, başlıbaşına bir 'karşıkoyuş' olması, otoritenin kendini savunmak üzere tavır alışını getiriyor. Şiirin gücünün, önce bir yazın ürünü olmasından geldiğini biliyoruz. O, yazılması ya da söylenmesi gerektiği için vardır. **'Yazılma zorunluğu'** denilen şey, onun birşeylere karşı olması anlamına geliyor. Bu karşı oluş, yapısında vardır yazının. Öte yandan, ürün bir de şiir olursa bu kez karşı oluş katlanıyor demektir. Bu çoğalma, önce bilinen ve benimsenen bakış açısının hiç de önemsenmediği yeni bir bakış açısını getirmesinden doğuyor. Bu bakış açısı, benimsenene ne denli aykırı ya da karşı olursa şiir, o denli doğru ve beğenilecek bir tabana oturmuş oluyor. Benimsenen ve bu nedenle de sürekli yinelenen bir bakış açısıyla şiiri nasıl kurarsınız?.. Hemen ardından, şiirin yeni bir deyiş olması zorunluğu geliyor. Burada, dilin anlambilimsel yapısı bozulmaktadır. Kurulu düzene karşı çıkıştan başka bir şey midir ki bu? Kurulu anlatım düzenini, altüst etmelisiniz. Altüst etmenin sınırlarında dolaşanlar daha öze değgindirler. Sınırlarda dolaşılarak kurulmuş bir şiirin hem alımlama hem de oluşma biçimi, düzenle çatışma halindedir her zaman.

Konuya içerik açısından baktığımızda, otoritenin tacir ile ilişkilerine karşı oluşan bir düzey görüyoruz. Bu düzeyin kurulması, şiirin oluşmasına katkıda bulunuyor. Şiir süren / sürdürülen düzenin (statüko) karşısında, hem biçimle hem de özle dikilmek ve ona direnmek durumundadır. Soyluların yaşamı, burjuvanın yaşamına bağlı olunca kimden yana olacaksınız? Tabii ki burjuvadan yana!.. Bu kez de şiirle çatışacaksınız. Ne var ki çok doğal görmelisiniz bunu.

2. "Kapitalist sistemde sanatsal üretim, değişik evrelerden geçerek ekonomik üretime dönüşüyor. Şiir kentsoyluyu ne aydınlatır ne de eylendirir. Bu nedenle de sürgüne gönderir şairi, onu asalak ya da aylak kılar. Şairlerin tarih boyunca, ilk kez çalışmalarının meyvası ile yaşayamamaları bundan ileri gelir. Şair hiçbir işe yaramaz. Öyleyse hiçbir şey getiremez. Şair başka bir uğraş edinmeli -diplomat ya da üçkağıtçı olmalı- ya da açlıktan ölmelidir. Bu durum çağcıl toplumla birlikte doğmuştur. ***Le Tasse*** *ilk deli şairdi.* ***Villon****, ilk suçlu şair. İspanya'nın altın çağı dilenci şairlerle doludur.* ***Gongora****, ömrü boyunca el uzatmış, oyunda hile yapmış ve son günlerini tefecilerin elinde geçirmişti.* ***Lope****, muhalefete kaymak zorunda kalmıştı.* ***Mira de Mescua****, yapmadığı bir iş için aylık almıştı.* ***Alancon****, kurtuluşu yüksek bürokrat olmakla bulmuştu.* ***Marlowe****, tanrıtanımazlıkla ve dilini tutmamakla suçlandırılarak karanlık bir entrika sonucunda öldürülmüştü.* ***Jonhson****, yüce şair, her yıl belli bir para ve büyük bir fıçı şarap alıyordu. Ne biri ne öteki yetiyordu ona!.. 19.yy. da şairlerin toplumsal durumu iyice kötüleşti. Destek verenler yitti ve* ***Hugo*** *bir yana, şairlerin geliri bir hayli düştü. Şiirin değer katı yoktu artık. Resim gibi paraya çevrilebilir bir değer değildi. Komünist Manifesto '****kentsoylu sınıfı hekimi, avukatı, papazı ve bilim erini aylıklı kulları yapmıştır****' der. Doğrudur bu. Bir ayrıcalıkla: Kentsoylu şaire kasasını bütünüyle kapamıştır. Ne hizmet eri ne soytarı; paryalar, serseriler, düşçülerdir şairler."*

*"Çağcıl şairler, içine düştükleri tuzağa çoğunlukla yenik düşmüştür. Tuzaktan sıyrılma yolunda, tuzağa düşmeme yolunda 19.yy. ile birlikte önüne çıkan iki seçeneğin Birinci Dünya Savaşından sonra keskinleşmesi, bir bakıma '****can havliyle****' kendisine ya da ötekine sarılmasına bağlı olmuştur. Bir anlatım devrimi yapmak, böylece güçlü bir içdeney bilgisine varmak, içrek, kapalı bir dile gömmüştür onu. Öyleki aynı sert kavisle şair, kendini dışlayan toplumu dışlamıştır, yüzyıllarca belli bir ivme ile karşı kefeyi güçlendiren toplumsal sözleşmeye sırtını dönmüştür. Öteki seçenek de aynı dürtü ile onu bir*

öcalma duygusuna taşımıştır: kentsoylu sınıf, anamalcı pazar onu dıştaladığına göre, şair bu sınıfın egemenliğini, pazar anlayışını ters çevirmeyi, dahası yıkmayı ya da dönüştürmeyi savlayan öğretilerle anlaşmaya girecek, bunlarla yetinmeyip dilini ve kimliğini bu yolda sözcü kılacaktır: ***Mayakovsky*** *ve* ***Ezra Pound*** *bu seçimin çağımızdaki en belirgin örnekleridir." (5)*

Görüldüğü gibi şair, işinin gereği olarak ne kentsoyluya, burjuvaya ne de soylulara yaranabilmiştir. Böyle bir amacı ya da çabası hiç olmadı zaten. O, içinde bulunduğu, belki sıkıntılı olarak nitelenebilecek, bu durumlara teşnedir; onları sırtlanmayı yeğlemiştir. Tüm şiir tarihi bunu gösteriyor. **René Char, 'şair kentsoyluya hiç hizmet etmeyecektir'** diyor. **Char**'ı bu noktaya getiren, kentsoylunun soylularla ve para ile olan ilişkisidir. Şiir bu ilişkilere karşıdır.

Ozan hep kendi dünyasını kurmuştur, başkalarına gereksinimi olmamıştır. O kendi dünyası içindedir. Bir fildişi kule içinde bulunduğu anlamına gelmiyor böyle bir niteleme; hiç de gelmemiştir. Ozan, kendine göre kurduğu dünya ile bir '**şahyapıt**' oluşturabilir ancak (agy.s.38). Bu yapıta yaşamını yatırmıştır. Onun yatırımı da bu '**şahyapıt**'tır. Haydi kınayın kınayabilirseniz onu! Burada söylenebilecek olan, 'ozanın o dünyasına ulaşmak için ne çaba gösterdin?' dir. Bu çabayı ozan okuyucusundan istemektedir ve haklıdır. Okuyucu, ozanın dünyasını anlamak durumundadır. Ozanı hiç uzlaşmada bulamazsınız. Uzlaşmayacak ve hiç de vazgeçmeyecektir yeni bir dünya kurmaktan ve bu dünyayı yine kendine göre kurmaktan!.. Bu noktada Enis Batur, adı geçen yapıtında bakınız neler söylüyor:

"Yıkıcıdır şiir. Gayrimeşrudur. Temizleyicidir. Sürekli bir ihtilâldir. Bugün şiirin bir ucu toplumsal planda insanın kavgasını, haklarını kolluyor. Bu, onun çekirdeğindeki ahlakî bir kaygı olduğundan değil, belki kurulu düzene aykırılık niteliği ağır bastığından oluyor. çünkü insan haklarındaki ilkeler daha yürürlükte değil. Çünkü o ilkeler kurulu düzenle henüz çatışma halinde. Ama onların bir gün toplumlarda geniş olarak uygulandığını, kurulu düzen içinde kaynaşarak onun ayrılmaz bir parçası haline geldiğini düşleyelim. O zaman şiir kollamayacak artık onları. Yeni değerler adına, yeni devrimci yönseme adına karşı çıkacak belki de onlara. Şiirsel gerilimin dairesi yeniden kurulacak (Şiir Devrimi, Devrim Şiiri, s.43-44)."

Hızlı ve çok acımasız bir biçimde değişim ve değiştirimi gündeminde tutan şiirin, otoriteyle barışık olmasını anlamanın olanağını hiç göremiyorum. Bu nedenle şiir sürekli didişiyor. Bu nedenle ozan, sürekli sürgündedir. Giden düzenle nasıl uyum halinde olamamışsa gelen düzenle de giderek çatışma haline düşecektir. Çünkü şiirin yapısı bir sürekli devrimi içermektedir. her düzen, her yeni devrim işe, sanatı özellikle de şiiri lânetlemekle başlıyor. Bugünlerde, Ankara'da, Büyükşehir Belediye Başkanının ilginç uğraşları var. Başkan kentin su, elektiri, temizlik, havagazı, kömür, dinlenme ve eğlenme yerleri, kültür konuları vb. bir sürü sorunu varken, binbir zorluk içinde yapılıp ortaya konan Altınpark, Seymenler Parkı, Ahmet Arif Parkı vb. Ankara'nın hava almasını sağlayacak alanlarındaki yontuları, birer birer yerlerinden kaldırıyor ve bu işleme "**böyle sanatın içine tükürürüm!**" diyerek bir gerekçe gösteriyor. Tarih, bir kez daha yineleniyor! Tarih, hiç ders alınmadığı için yineleniyor! Hiç de düşünülmediği için yineleniyor ve çok çirkin bir biçimde yineleniyor! Çıplak ya da birbiriyle sevişen iki insanı canlandıran yontular, ne yazık ki Başkandan, o parklarda bulunma iznini koparamıyorlar. Salt bu denli olsa ona da boyun eğeceksiniz. ne ki değil! Bunları, büyük gürültülerle oralardan kaldırıyorlar, hem yapanları hem de bu yontuları o yerlere koymaya neden olanları birer birer sayıp dökerek en azından birilerine: "İşte içine tükürdüğüm sanatın yapıcıları, oluşturucuları bunlardır! Böyle sanatı koruyanlar da bunlar, bunlardır!" gibi bir yol ve yöntem izlemektedirler. Bu yontuları yapanlarla onları belirtilen yerlere koyanlar, konulmasına neden olanlar, hiç değilse başkan gibi düşünenlerce ceza-

Hüseyin Atabaş

İKİ DALDA BİR ŞİİR

"Çünkü biz ikimiz de çirkin değiliz"
Edip Cansever

Bilinen her dünyada bencileyin onlar da var,
hiçbir şeye üzülmedim onsuz olduğum kadar

Güzel kuruntum, yüreğin bende gidiyorsun,
seni canım bildim, ya sen nasıl biliyorsun?

Ne demek isteğimi anladın da ehli dil gibi
gâvurluğundan konuşmadın benimle aynı dili

Ne orada buluşacağız ne bir daha geleceğiz,
o da aslına dönecek, yani sakladığın giz!...

Sonunda bir dal şiir oldum, yoluna eğildim,
gelip geçene bir sor tanrı aşkına, bu kim?

Bu garip dünyada benim kadar senler de var,
hiçbir şeye üzülmedim bensiz gitmek kadar!...

---

landırılmalıdırlar. Böyle denmek isteniyor. Bunu kim yapacaktır? Başkana sorarsanız, '**kamuoyu**' diyecektir. Başkanın, bu insanları kamuoyuna hedef gösterme yetkisini kimden aldığını anlamak hiç de olası görünmüyor!

Yine otorite ile, yine kurulu düzenle, yine belki doğrudan doğruya devletle değil ne ki onun bir öteki yüzüyle sanatçı karşı karşıyadır. Yine sanatçı otorite ile çatışıyor!.. Sanatın yapısında var bu çatışma, şiirin, çizginin, yazının!..

Ankara'da Büyükşehir Belediyesine bağlı olarak çalışan, Belediye hizmetlerine ilişkin bir kitaplık bulunuyor. Bu kitaplık henüz kurulma aşamasını geçirmiş değildir. başında da yakınlarda **Cevdet Kudret Şiir Ödülü**'nü alan, bir Ankaralı, son yılların önemli ozanlarından biri var. Bir ozanın, bir belediyeye böyle bir görevle atanması oldukça isabetli olmuştu. Gelin görün ki belediyede ilk görevden alınanlardan biri yine bu ozan oldu. Ozan yüreğinin inceliği ve efendiliği ile hiç de tepkisini çevresine duyumsatmamış olan bu arkadaşamızın, yeni görev yerinin Belediye Bahçe ve Parklar Müdürlü'nde bulunması oldukça ilginç bir durum olarak görünmektedir. Ozan yüreği ile otorite, bir çatışma içindedir ve yine ozan ezilmiş bulunuyor! Şiirin çilesi mi nedir bu? Belki de tüm sanatların, bir yanda yontulara "böyle sanatın içine tükürürüm!" diyen biri, bir yanda bir ozan kısır mı kısır bir yerde oturmaya yazgılı ve sürülmüş olmasının eziyeti içinde. Tıpkı **Mescua** gibi, yaptığı bir işten kovularak yapmadığı bir iş için para almağa yazgılanmak!..

Otorite ve devlet, sanatçısıyla karşı karşıyadır.

Bütün tarih boyunca böyle oldu. Her düzen, kurulup yerine oturur oturmaz, hemen kendi düzeninin esaslarını ve ölçülerini ortaya

koyarak bunlara karşı çıkanları darağaçlarına göndermekle başlıyor işe. İlk akla gelenler ozanlar olmuştur. Çünkü onlar, düzen yıkıcıdırlar. Düzeni savunmak bir yana o düzeni geldiği günden beri yıkmanın yol ve yöntemini düşünmektedirler. Yıkıcı ve karşıkoyucu olduklarından otorite, önce onları karşılarında görüyor, önce onlarla kapışıyor; önce onlarda deniyor gücünü. Bu güç denemenin ne denli sıkıntılar yarattığını ise kim bilebilir ozanlardan başka? Ne ki ozanları, hiç de ırgalamamışlardır bu sıkıntılar; hiç de ırgalamayacaklardır! Düzenle ve otoriteyle barışık olmak, belki de ozanı çok daha fazla sıkıntıya sokuyor; kimbilir?.. Düzenle barışık olan ozanın önce ozanlığından kuşku duyuluyor. Çünkü şiir, düzene karşı çıkmaktır. Düzenle uyuşanın ozanlığı olası görünmüyor. O, istediği kadar ozan olduğunu söylesin; olamaz! Konularıyla olamaz, deyişi ile olamaz. Ozan olanı **Nef'i yazgısı** sürekli izler. O, bu yazgıyı taşımayı seçmiştir ozan olmakla. **Nef'i yazgısı** ozan olmakla eşdeğerdedir. Her yerde ve zamanda Nef'i Efendi gibi başınız vurulacak değil ya. Gerçi, çoğu zaman ve yerde **Nef'i yazgısı** aynen yaşanmak istenmiştir de elde edilememiştir. **Nef'i yazgısı**, çoğu zaman yeğlenecek bir yazgı olur da onu bir türlü elde edemez. Öyle pis yazgılarla karşılaşır ki ah Nef'i efendi, ah!.. der durur. Nef'i, "**hakkın belâsına**" değil "**otoritenin belâsına**" uğradı. Ne güzel örtüyorlar "hakkın belâsı"yla!.. Hakkın, otoritenin yanında olduğunu da bir güzel belirterek... Oysa otoritedir Nef'i efendiyi başından eden. O, otoriteye sığınmak zorunluğunda mıydı yani?.. O tarih diliminde öyleydi galiba... Şiir, o zaman da soyluların işiydi ve onların metaıydı. O soylular, hangi şiiri istediklerini de belirginleştirmişlerdi: ta İran'dan getirmişler, biraz Arap rengi ile boyamışlar; ardından Anadolu ile ve Anadolu insanı ile ilişkisini düşünerek ona, bir Osmanlı adı verip yeni bir şiir gibi atıvermişlerdir ortaya. Kuralları, yasaları, anayasası olan bir şiirdir o. Bunlara uyarsanız ozan olursunuz denilmiştir. Yoksa afaroz edilivermek işten bile değildir. Beni öveceksiniz; Peygamberimi öveceksiniz denilmiştir. Bu övgü bir izlek olarak bulunmalıdır şiirinizin içinde; o olmadan şiir olmayacaktır/ olamayacaktır. Sonra, salt bu övgü ile kalınmamış bunun, şu sözlerle ve şöyle bir kalıp içine oturtulması gerekecektir. Bunları yapmayanların vay haline ki vay haline!.. İşte **Nef'i yazgısı** buralardan geçip gelen ve çelişkilerini ta buralarda kurarak, çözümünü ise bilinen yazgı ile oluşturup tarihe akıp gitmiş bir yazgıdır.

Otorite; devlet Nef'i efendinin yanında olur mu? Olabilir miydi hiç?

*"Her düzen, her yeni devrim, sanatı, özellikle de şiiri lânetlemekle işe başlamıştır. Bütün tarih boyunca bu böyle olmuştur. Gerçekten **Camus**'ün de dediği gibi bütün devrimcilerin, reformcuların sanata karşı tutumlarında belirli bir düşmanlık sezilir. **Saint Just**'ün tiyatroya karşı koyuşunu, **Rousseau**'nun şaire çatışını anımsayalım. **Saint Simon**cuları, **Pisarev**'i, **Nekrasov**'u anımsayalım. Yine **Camus**'ün dediği gibi Fransız devrimi tek şair yetiştirmedi; yalnız büyük bir gazeteciye, **Desmaulins**'i ve gizli yazar **Sade**'ı çıkardı ortaya. Çağın te şairi **Chenier**'yi giyotine yolladı. **Chateaubriand** ise soluğu Londra'da aldı. Düzen kaygısı şiiri yadsımıştır hep."*

"Şiir, kendi doğasının bir gereği olarak kurulu düzenin değerleriyle çatıştığından, kurulu düzenleri yıkmak isteyenler siyasal amaçları uğrunda iyi silah kullanan bir melek gibi alkışlıyorlar bazen onu, "şairin kurulu düzene karşı biriktirdiği değerlerden de bir güzel yararlanıyorlar."(6)

Ozanın otoriteye aldanmasından mıdır bu durum? Ozan, amacının gerçekleştiğini görerek otoriteyi, yanına gelmiş mi buluyor acaba? Otorite, onun için, düzeni değiştirmiş olmasından ötürü kendisinin borçlu olduğu mudur acaba? Böyle mi görünüyor ozan durumu? Hiç sanmıyorum. C. Süreya'nın dediği gibi, işinin gereğini yapıyor. Onu istismar edenlere karşı kendini bir savunma düzeninin içine ittiği hiç görülmemiştir. Çünkü biliyor ki yarın da o şimdiki düzeni değiştirdiklerini söyleyenlerle didişmeye başlayacaktır. Bunu

bildiği için hiç de önem vermiyor istismar etmelerine, düzeni değiştirdiklerini söyleyenlerin. Bu, şiirin onurudur; onurluluğudur. Ozan da bu onurun gereğini yapmıştır/yapmaktadır.

3. *Otoritenin bir yanında da din bulunuyor. İslâmiyet konumuz açısından ilginçtir.* ***Circi Zeydan, "Araplar kendilerinden büyük bir şair yetişmesini, büyük bir kumandan yetişmesine tercih ederlerdi"*** *diyor (Şiir ve İdeoloji, s.27). Muhammed'in Ozan* ***Hasan Bin Sabit'e "müşriklere (tanrıyı inkâr edenler) karşı yergiler yaz, bu yolda Cebrail seninle beraberdir"*** *dediğini biliyoruz (Şapkam Dolu Çiçekle, s.55). Yine* ***Şuârâ Suresi****'nin (224., 225., 226.) ayetlerinde de* ***Kur'an'da Tanrının, "Şairlere ancak azgınlar uyar onların her vadide şaşkın dolaştıklarını ve yapmadıklarını yaptık dediklerini görmez misiniz"****(7) ozanları lânetlenmiş insanlar olarak andığı görülüyor. Gerçi* ***Gazali****'nin* ***İhyâ****'sında, İslâmiyetin ilk yıllarında Arabistan'daki şairlerin, Kur'an'ın üstün değişi, söyleyişi ve Arap dilinin çok usta bir biçimde kullanılışı karşısında paniğe kapıldıklarını ve bu anlatım ve deyişle alay ettiklerini; bu durumun Muhammed'i zora soktuğunu; ayetin o nedenle ozanları kötülediğini; bir başka boyutta ise Kur'an'ın sözlerinin, zamanın ozanlarının etkili sözleriyle toplum tarafından sevilmeyen insanlarca karşılaştırılıp alaya alındığını da belirtiyor.*(8)

Arapların şiire ve ozana verdikleri önemi **Circi Zeydan**'ın **(şair-kumandan)** karşılaştırmasından da anlıyoruz. Yeni bir otorite kurulmaktadır. Yeni bir devlet ve bu devletin düzeni olacaktır, bir devrimdir getirilenler. Bunlar savunulmalı ve yerleştirilmelidir. Oturmalıdır bu değişiklikler. Bunun sağlanmasına Muhammed, **Hasan Bin Sabit**'i çağırmıştır ve onu görevlendirmiştir. **Ka'b Bin Züheyr**'e **'hırkasını hediye ettiği ve bu nedenle de söz konusu Kasideye 'kasidetü'l Bürde' dendiği"**(9) de bilinmektedir... Şiirden güç alınıyor. Çünkü o gücün Arap toplumunda artı bir önemi daha vardır. Şiir başlıbaşına bir güçtür zaten. Yeni düzen, kurulmakta olan yeni otorite ondan zarar görmüştür; o akmakta olan ırmağı durdurmaya gücü yeten bir şey olarak görülmüştür. Bu, çok önemlidir. Bu nedenlerle yalancı bulunmuştur ozanlar. Onların yalancı olmadıklarını **Hasan Bin Sabit**'in yardıma çağrılması, **Züheyr**'in ödüllendirilmesiyle de sabit değil midir? Bu kişilerin yeni düzenin kuruluşunda görev almaları istenmiştir. Neyle görev alacaklardır bu kişiler? şiirleriyle, ozanlıklarıyla!.. İşte bu, şiir için önemlidir. Bu, devlet için, yeni kuruluyor olsa bile önem açısından değişen bir şey yoktur.

Aynı alan, Batıda da böyle bir ağırlık taşıyor. Gerek islâmlığın ve gerekse hıristiyanlığın doğuşuna dek ozan, bir üçlü tamlama olarak toplumsal varlığını kurmuştur: hem **lirik/epik bir ozan**, hem **güçlü bir hekim**, hem de **saygın bir büyücüdür** o dönemde. Etkinliği çok ve yaygındır; temelleri olan bir yaygınlıktır bu. Toplumsalı kapsayan bir yaygınlık. **Lirik** de olsa **epik** de olsa söyledikleri, içinde yaşadığı toplumun ya da bireylerin düşündüklerini ve yaşadıklarını da söylese yine, başka söylemektedir. Onun etkinliği de buradan geliyor. Hekim ve büyücü olarak da pratiktir işlevi. Bu pratiklik, yaşamın hemen elle tutuluveren yanına değgindir. Hemen görülüveren ve tutuluveren pratikliğin, ozana getirdiği ise o denli önem taşıyor ve yaygınlığını kökleştiriyor. İşte otorite, ister değişirken isterse değişmiş haldeyken bu etkinlik alanı ile karşılaşmaktadır.

Daha gerilerde, **Eflatun**'un **"dilin aldatıcı özelliklerinden yararlananlar"** olarak tanımladığı ozanların, hıristiyanlığın ve islâmiyetin ortaya çıkışından önceki dönemlerde de pek öyle itibar edilen ve kendilerine güvenilen insanlar olmadıkları görülüyor. Bu, dilin etkinliğinden doğmaktadır. Dili kullanmaktır önemli olan. **'Ne söylediğiniz'** o denli önemli değildir; **'nasıl söylediğiniz'** önemlidir. İnsanlar sizin **'ne dediğinizden'** çok, **'nasıl dediğiniz'**le ilgilenmektedir ve **'nasıl dediğiniz'** onları her

zaman ve her yerde çok ilgilendirmiştir. Bu yol nereye çıkıyor dersiniz? Şiire çıkıyor, ozana çıkıyor!.. Peki, bu denli etkinliği bulunan bu insanların işleri de kendileri de tehlikeli değil midirler dersiniz?...

Ozanlarla iyi geçinmeli, onlardan çekinmelidir. Bu, şiire saygıdır, şiirin kendisine saygı duyulmasının geriye tepmesi, çok ağır ve acıtıcı oluyor. Buna bir yazımda '**şiirin hınç alması**' demiştim. Kendisine saygılı olunmadığında öyle bir hınç alır ki şiir...

Şiirin etkinliğini, **Aiskhylos ve Beethoven**'in yapıtlarının daha sonraki kuşaklar için bir esin kaynağı ve kalıcı bir değer taşımasına benzeterek diyebiliriz ki onların yarattıklarının çağı, son derece yoğun bir biçimde yansıttıklarını; hele **Beethoven**'ın hiç sınır tanımadığını; onun diyalektiğinin, insanın pratik etkinliğinin sonsuz saklı güçlerini sanatsal bir biçimde dile getirdiğini; bu bakımdan en azından **Hegel** kadar **Marx**'ın öncüsü sayıldığı söylenebilir (10). İşte şiirin etkinliği de böyle bir etkinliktir ve yaygın bir yoğunluğu vardır. Onun etkisi karşısında çaresiz kalırsınız.

Ozandan ve şiirden bu nedenle korkmadılar mı?

Büyük şiir ustası **C. Süreya** şiirin, **alışkanlıklara karşı bir yaylım ateşi** olduğunu; bu yaylım ateşinin, hem konusunda hem de diyalektiğinde yer ettiğini; daha çok da diyalektiğinde yer ettiğini söylüyor(11). Şiir, alışkanlıklarımızın karşısındadır demektir bu. Özellikle karşı olmanın, diyalektikte yer etmesi ya da yuvalanması çok daha önemlidir bu açıdan. Alışkanlıkların diyalektiği... kurulu düzenin diyalektiği... otoritenin, devletin, düzenin diyalektiği... Bu ne demektir? Düzene, düzenin temeline *dinamit* koymaktır... Beğenilir mi şiir, beğenilir mi ozan? Ozanlar, dünyanın değiştirilmesinde **Marx**'ı, yaşamın değiştirilmesinde de **Rimbaud**'yu seçmişlerdir. Bilerek ya da bilmeyerek... Ozan olmanın yolu buradan geçiyor. hep değişimdir sözü edilen, başka birşey değil. Bu değişimde şiir hep olmuştur.

Russell, ne diyordu, ne anlatıyordu? Wittgenstein, gecenin geç zamanlarında gelip odasında bir aşağı bir yukarı dolaşıyor... Öğrencisinin intihar edebileceğini bildiği için hiç ona müdahale etmiyor... Onu yumuşatan sorular soruyor... Daha sonra dünyanın en önde gelen düşün adamlarından birisi olan Wittgenstein'ı böyle, ikide bir intihara zorlayan nedir? İntihar bir kurtuluş mu olmaktadır yani?.. Otoritedir, devlettir, düzendir, kurulu düzendir!.. Onu değiştirememenin ve ona etkin olmamanın getirdiği bir yığılmadır, bir yoğunluktur Wittgenstein'daki!.. Bu düzenin değiştirilmesine bir katkısı olmadığındandır bu yoğunluk. Ona da karşıdır düzen, otorite, devlet. Ne ki Wittgenstein, hiç aldırmaz onlara. Elinin tersiyle iter ve geçip gider bir dağ köyündeki öğretmenliğine...

Devlet şiire karşıdır.

Otorite, şiirle didişmektedir hep.

Nef'i yazgısı hiç bitmemiştir ve bitmeyecektir!

---

1. Richard sennett, **Otorite**, Ayrıntı y., İst.1992, s.197-201.
2. **Estetik ve Politika**, çev: Ünsal Oskay, Eleştiri y., İst.1985, s.300.
3. H. Marcuse, **Karşıdevrim ve Başkaldırı**, Çev: G. Koca- V. Ersoy, Ara y., İst.1991, s.76.
4. Sargut Şölçin, **Tarih Bilinci ve Edebiyat Bilimi**, Dayanışma y., Ank.1982, s.132, 86-87, 133-140.
5. Enis Batur, **Şiir ve İdeoloji**, Derinlik y., İst.1979, s.34-35.
6. Cemal Süreya, **Şapkam Dolu Çiçekle**, Denemeler, Ada y., İst.1976, s.57.
7. **Kur'an'ı Kerim ve Türkçe Anlamı (Meâl)**, Diyanet İşleri Başkanlığı y., Ank.1986, Şuârâ Suresi, s.375.
8. Bu konudaki '**Şiirin Gerçekliği ve Düzenin Sarsılması**' başlıklı yazımıza bakınız: Karşı Dergisi, Mayıs 1993 sa., s.45-47.
9. agy. s.165.
10. G. Thomson, **İnsanın Özü**, Çev: C. Üster, Payel y., İst.1991, 4. baskı, s.116.
11. C. Süreya, **Folklor Şiire Düşman**, Can y., İst.1992, s.27.

Nebahat Çetin

ŞİMDİ BEN ANILARDA

Aşkın ve acının günlüğü,
Sevgili ülkem, ölümlerin
Bir de utancın

Söze sığar mı, sözcüklere,
Nergis kokusu aşkın
İnce-buğulu
Ayrılıkların zamansızlığı,
Esmer güzelliği anıların
Tam da burasında yaşamın.

Anılar, Omuzbaşımda yani şimdi;
Karşımda sonsuz aklığı kışın,
Karşımda ölü çocuk yüzleri.
Yeniden / yine mi yazılıyor
Tarih, uzun ağıdıyla
Komşu kadının?

Yüzüme çarpıyor yarpuz serinliği,
Uzak subaşlarının
Sesimde titrerken acı,
Bir aşk şarkısı eşliğinde,
Ölümü okşadı ellerim
Ellerim ah sevgiyle.

Bir öyküsü vardır mutlaka,
Orda duran adamın, Urartulu taşın.
Bir öyküsü yönsüz uçan kuşun.
Yaralı aşklar gibi kanar öyküsü,
Göğsüne çarpı im'leri
Kondurulan kentlerin.

Solurken böyle, dünü dipdiri
Adviye'yi düşünüyorum birden
Serap'ı, Hatice'yi!
Sancıyan düşlerle her sabah,
Uyanmak yeni bir güne?
Ben susuyorum. Siz söyleyin.

GENET'NİN İNSANLARI

(Tek perdelik oyun)

Cezmi Koca

KİŞİLER:

KATİL: 25 yaşında, siyah gömlek, siyah pantolon, siyah pelerin ve siyah ayakkabılı.
FAHİŞE: 25 yaşında, siyah dekolte elbise ve siyah ayakkabılı.
HİZMETÇİ: 25 yaşında, siyah elbise ve siyah ayakkabılı.
RAHİP: 50 yaşında, cüce, rahip giysili.
EMNİYET MÜDÜRÜ: 50 yaşında, cüce, üniformalı.
GENELEV PATRONİÇESİ: 50 yaşında, sarı, kırmızı ve yeşilden oluşmuş bir elbisesi var ve ayakkabıları kavuniçi renginde.

Sahnede yarım daire biçiminde yerleştirilmiş altı büyük boy aynası vardır. (Aynaların her biri yaklaşık 1,5 metre eninde, 2,5 metre yüksekliğinde olmalıdır.) Aynalar en az yarım metre aralıklarla yerleştirilecektir. Aynaların üzerinde büyük birer duvar saati vardır ve her saat ayrı bir zamanı gösterir. Saatler çalışmamaktadır, zaman geçmez. Oyun kişilerinden her biri bir aynanın önündededir ve hareket etmeden oynayacaktır. Oyun sırasında bazı oyuncuların yüzleri bazen izleyiciye, bazen aynaya dönük olacaktır. (Metinde belirtilecek.)

İzleyiciye göre sahnenin solunda Genelev Patroniçesi, onun sağında Rahip, sağında Katil, sağında Emniyet Müdürü, sağında Hizmetçi ve en sağda Fahişe yer almaktadır.

Metindeki uyarılara kadar oyuncular salt izleyiciye bakarak oynayacaklar birbirlerine bakmayacalar ve beden, el, kol hareketi yapmayacaklardır.

RAHİP - Kim sizi biraraya getirdi burada? Üstelik bu kadar insanın karşısında.. Hangi çılgının işi bu?

GEN. PAT. - Ne güzel konuşuyorsunuz Sayın Rahip İnanın bana, sermayem olsaydınız kısa sürede siz de ben de keseyi doldururduk.

RAHİP - Böyle konuşmaya nasıl cesaret edebiliyorsun sen?

GEN. PAT. - Kızmayın Sayın Rahip. Sizinle meslektaş sayılırız. İkimiz de insanları rahatlatan mekanların patronlarıyız. Siz tinsel boşalmayı sağlayan kilisenin, ben fiziksel boşalmayı sağlayan genelevin patronu.

RAHİP - Bu sözleriniz nedeniyle tanrı tarafından cezalandırılacaksınız.

KATİL - Kes sesini! Kadın doğru söylüyor. Hem sen ne anlarsın cezadan, asıl önemlisi suçtan!..

FAHİŞE - (Kıkırdayarak) Genelevde orospu bir rahip, hi hi.. Yanyana odalarda çalışsaydık ne güzel olurdu. Ben her müşterimin gidişinden sonra size günah çıkarmaya gelirdim, hi hi..

KATİL - Ben Rahip'i tercih ederdim.

RAHİP - Tanrım! Tanrım! Neden buradayım, bu insanlarla birlikte?..

KATİL - (Yüzünü aynasına döner) Kim biliyor ki kendisinin neden burada olduğunu?

Salt senin burada olman mı saçma? Burada ya da başka bir yerde olmak benim için saçma değil mi sanıyorsun.. Burası ya da başka bir yer.. Kuralları olan bir dünya ve ben bir yerinde olmak zorundayım. Ya seçmemiş olmam, istemiyor olmam...

EM. MÜDÜRÜ - Elbette kurallar olacak. Kuralların olmadığı bir dünyada yaşanabilir mi?

KATİL - (Emniyet Müdürü'nü duymamış gibi) Birisi öldürse beni, boğazımı kesiverse... Ölüm... Hiç de irkiltici gelmiyor bana.

HİZMETÇİ - Çünkü irkiltici değil.

FAHİŞE - Sen nereden biliyorsun?

HİZMETÇİ - Kardeşimden.. Öldüğünde söyledi, daha doğrusu ölürken.. Ben öldürdüm onu. Herkes intihar zannetti. (Emniyet Müdürü'ne bakarak ve eliyle göstererek) Bu salakta intihar sandı. (Yüzünü aynaya döner) Oysa ben öldürmüştüm onu. Oyun oynuyorduk. Hizetçisi olduğumuz evin hanımını öldürme oyunu.

EM. MÜDÜRÜ - Aslında kuşkulanmıştım senden. Hatta bir ara tutuklayıp sorguya çekmeyi bile düşündüm.

(Bundan sonra uyarıya dek her oyuncu kimle konuşuyorsa yüzünü ona dönecek.)

KATİL - (Yüzünü yeniden salona döner) Adi yalancı! Kuşkulanmışmış.. Bir lağım faresinden farkın yok senin! Sen kendi başına kuşkulanabilir misin? Kuşkulanman için bile buyurması gerek sana efendilerinin! Kokuşmuş bir gözetleyicisin sen! Yukardakilerin altında altındakileri gözetlemek senin işin! En tehlikeli olanlar aradakilerdir senin gibi! Sen üstündekilerden daha iğrençsin!

RAHİP - Yukarıda tanrı var ama...

KATİL - Evet, sen de onun emrindeki bir röntgencisin!

GEN.PAT. - Ya ben?

KATİL - (Kızıl bir ışık Katil'in üzerine vurur yavaş yavaş) Sen mi? Sen var mısın ki?.. Hiç oldun mu?.. Kendini çirkef sanıyorsun bununla övünmeye çalışıyorsun. (Katil'in üzerindeki kızıl ışık giderek artacak ve diğer ışıklar da aynı oranda azalacak.) Ama çirkef değilsin, olamazsın. Çirkefin onurlu, sarsıcı ve durmaksızın yeniden üreten şemsiyesi salt benim üzerimde. (Eliyle Hizmetçi'yi göstererek) Belki biraz da bunun. (Eliyle Fahişeyi göstererek) Bir yanıyla da bunun belki. (Katil'i aydınlatan kızıl ışık dışındaki ışıklar tümüyle sönecektir.) Ben ahlâkı öldürdüğüm gün doğdum. Uçurumun dibindeyim. Hırsızlarla, katillerle, suçlularla dolu uçurumun dibinde. En alttayım. Bugün varolayan güzel'e mükemmel'e gebeyim ben. Güzel ve eksiksiz olan bir gün benden doğacak!..

(Sahne bir anda kararır. 1. sahnenin sonu)

* * *

Sahne aydınlandığında oyuncuların yerlerinde değişme olmuştur: Yeni düzenlemeye göre, en solda Fahişe, sağında Hizmetçi, sağında Katil (eski yerinde), sağda Genelev Patroniçesi, sağında Rahip ve en sağında Emniyet Müdürü. Yer değiştiren oyuncularla birlikte ayna üzerindeki saatler de yer değiştirmiştir. Sahne derinliğinde aynaların bitiminden itibaren bir "kaos" yaratılıcaktır. Bu oluşum aynaların arasından görülecektir. ("Kaos" görüntüsü yerde ya da havada sallanan kesik kollar, bacaklar, insan ve hay-

van leşleri olabilir. Bunlar ilk akla gelen, yönetmen daha iyisini bulmalı, yaratmalıdır.) Aynaların bitim noktasından başlayarak kızıl bir ışık yeri ve göğü aydınlatmalıdır. İzleyiciye doğru kötü bir koku yayılır.

HİZMETÇİ - Oyun oynuyorduk.. Öldürdüm..

KATİL - Oyun asal gerçek ve biricik özgürlüktür. Zaman ve mekanın dışındadır. İnsanı tutsak kılan zaman ve mekânın dışında.

FAHİŞE - Gerçek oyunun kuralları yoktur. Kurallı oyun yaşamdır. Oyun gündelik olandan uzaklaşır ve kendi anlamını yaratır. Bu nedenle sonsuz bir özgürlük içerir.

HİZMETÇİ - Ama öldürdüm..

KATİL - Ne hissettin?

HİZMETÇİ - Korktum, acı çektim.

(Üçü birden yüzlerini izleyiciye dönerler.)

KATİL - İlk cinayetimde ben de aynı şeyleri hissettim, dahası ikincisinde de. Ancak, üçüncüsünde her şey değişti. Yaşamımda ilk defa kendimi gerçekleştirdiğimi duyumsadım. Sonra devamı kendiliğinden geldi. Dördüncü, beşinci, onuncu... Giderek her cinayetten sonra huzursuzluğum arttı. Kimilerinin sandığı gibi bir boşalma sağlamaz "suç". Tersine suç'a yönelik istek ve huzursuzluk yoğunlaşır. Boşalma olduğu uydurmadır.

FAHİŞE - Ne yapsınlar uydurmayıp da? Neler uydurmuyorlar ki.. Bu da Aristo katharsisinin çağdaş versiyonu. İnsan baktığı yerden görmek istediğini görüyor.

EM. MÜDÜRÜ - Aristo bilen bir fahişe..

FAHİŞE - Ne sandın! İstersen içini boşalttığınız Dostoyevski'den, Genet'den de söz edeyim. Benim acıklı orospu öyküm yok, koşullar düşürmedi beni. Kendim seçtim. Bilerek, isteyerek.. Seçtim! İlk elde kimin kimle yattığının bir önemi mi vardı?.. Salt sevişilirdi ihtirasla. Aslolan budur.

KATİL - İhtiras.. İşte yaşamı tanımlayan sözcük. Yaşamı anlam zannedenlere, yaşamda anlam arayanlara yanıt. Ulaşılması, elde edilmesi gereken ihtiraslı bir hayattır. İyi denen çirkin 'otorite'yle varoldu. Güzel kötüde gizlendi.

HİZMETÇİ - (Emniyet Müdürü'nü işaret ederek) Şunu öldürmek istiyorum! Önüne geçilmez bir istekle..

(Sahne bir anda kararır. 2. sahnenin sonu.)

* * *

Sahne aydınlandığında oyuncular 2. sahnedeki yerlerindedirler. Ancak, Emniyet Müdürü, Rahip ve Genelev Patroniçesi'nin aynaları zemine yatırılmıştır ve bu üç oyuncu da aynaların üzerinde sırt üstü yatmaktadır, elleri ve ayakları tavandan sarkan iplere bağlı olarak havadadır. Aynaların yatmasıyla arkadaki "kaos" görüntüsü açığa çıkacağından bu oluşumun mükemmel yapılması gerekmektedir.

Katil, Fahişe ve Hizmetçi'nin yüzleri izleyiciye dönüktür.

KATİL - (Eliyle Hizmetçi ve Fahişe'yi işaret ederek izleyiciye) Sizinle bir hesabımız vardı bu hesabı gördük. Artık 'sıcak' evlerinize gidebilir, 'huzurlu' yaşamlarınızı bıraktığınız yerden sürdürebilirsiniz. (Elini arkasına atar, belinden büyük bir bıçak çıkartır.) Biz "oyun"larımız. sürdüreceğiz.

(Kısa bir duraklamadan sonra Katil müthiş bir çığlık atarak bıçaklı eli havada izleyiciye koşar, iyici yaklaştığı anda sahne kararır ve Katil'in çığlığı da kesilir. Salonun ilk sırasından bir kadın çığlığı yükselir.)

Şükrü Erbaş

DİCLE ÜSTÜ AY BULANIK

5. ÖLÜM, GÜZ VE KAPI

Oğlum bir ışıksız yol dönüşü olmayan
Doğarken rahmimde bıraktığı boşluğu
Ölümüyle yüreğime yerleştirip gitti.
Gelinim kuyularda bir damla ayışığı
İs tutmuş bir lamba kör duvarlarda.
Aklı yetip de gücü yetmemenin
Yıkıcı ağırlığında adamım
Küçüldükçe küçüldü...
-- Yoksulluğun üstüne bu kadar gelinmez
Güçsüzlüğün üstüne bu kadar gelinmez
Diye diye siliniyor gecelere eklenip
Diye diye susuyor gündüzleri simsiyah.
Gözleri bir top pıtrak baktığı yerlerde
Yüzü durmadan yaprak döküyor...

Gündüzleri askerlerin kırdığı kapımızdan
Geceleri kimliksiz adamlar giriyor...

6. EDİP'E YANITI BİLİNEN SORULAR

Mezarsız ölünün kefeni göklerdir."
T. More/Ütopia

Yıldızların ülkesi var mıdır Edip
Dicle aktığı toprakları seçer mi?

Kasrik Boğazı'ndan esen karlı zemheri
Yalnız Kasrik'te mi üşütür insanı?

Herkes türküsünü elbet kendi sesiyle söyler
İnsanın dili boynuna kement olur mu?

Öldürmeye ekinlerden başlayan adamlar
Eşiklere nasıl bir zulümle gelirler?

Kimsenin kalmadığı darmadağın köylerde
"Önce Vatan" yazısı bir hüzün değil midir?

Bunca kanın helâlini kim kime nasıl öder
Mezar taşlarıyla barış olur mu?

Gecesi buz anısı kül ışığı kırbaç
Hangi gurbet bir sürgünün yüreğini doldurur?

"Kim istemez şad olmayı cihanda" Edip
Viranede baykuş sesi zafer midir?..

A. Hicri İzgören

DÜŞ YORGUNU

Herşey tek tele ayarlı artık
Koronun karnı çatladı, sesini yitirdi herkes

Yeni kimlikler ediniyoruz kirlerimizden
Sıfırı bol sayılardan tapınaklar
Bono borsa tahvil taksit arz-talep
"Yükselen değerler" alçalan insanlığımız
Çoğalan tikler, günde beş vakit cinnet

(Orda bir film karesi gibi duruyor işte
Herkesin unuttuğu bir ayrıntıda orda
Kocaman gözleriyle bir çocuk
Durmadan imge bombardımanına tutuyor,
Tutkunun ve öfkenin rengine boyuyor şiirleri

Şimdi hangi tanıma sığdırsam seni
Eski bir acının iksiri desem
Geçmiş utanır yağmurlarından, haksızlık olur
An çıldırmaya hazır zaten, aşk desem
Geleceğe ihanet yazar, kirlenir anlam
Papatyalar gücenir, sözcüklerin dili tutulur)

Umudun maliyeti durmadan yükseliyor
Mevsim normallerine uymuyor nabzım
Stokları hızla eriyorken hayatın
Tüm dinamiklerimi gözden geçirdim
Belki özelleştirir dedim aşk ve acıyı
Bu şiiri hamiline yazdım

Yol uzundu yorgundum
Ben yine düşlere uğurladım kendimi

Tuğrul Asi Balkar

DAĞLAR KEYFE YASAK KOYMAYACAK KADAR BİLGEDİR

acar bir / acar bir neşter
acar bir / acar bir neşter
acar bir neşter / dinlemede tamam
kepini gönder kepini gönder
neşter üç diken battı
üç diken battı
dicleden aldım
dicleden aldım

dağlar keyfe yasak koymayacak kadar bilgedir
ve ispiriz üzerini örten karlarla yaşar en güzel aşkları
bembeyaz bir yorganla ve inatla
güneşi gören yüzüyle sirmo ile mendo
güneşi görmeyen yüzüyle çaşur ile çığlı
eteklerinde ilk karşılaşmaların coşkulu ürkekliği
yamaçlarında kaçamak buluşmaların gizemli çekimserliği
koyaklarında el ele tutuşmaların yasaklanmış birlikteliği
doruklarında bir başına kalakalmanın acımasız yıkımı
ve tenden zorla can almanın kargışı
dağlar ki onlar nice aşkın isimsiz anıt mezarıdırlar

acar bir / acar bir neşter
neşter dinlemede
mendil salla mendil salla
dikenleri çıkardım
dikenleri çıkardım
dicle taştı
dicle taştı tamam

dağlar keyfe yasak koymayacak kadar bilgedir
ve yiğit dağı sırtındaki sınır taşlarını sabırla beklemektedir
yiğit dağı haravildir haravil ve yiğit dağı
akar bakar yöntemiyle dikili sınır taşlarının
' su akar deli bakar ' atasözünün sağlaması olduğunu bilir
ve yiğit dağı sarplığınca yiğittir
ve bir hançer gibi saplamıştır sınırın öte yakasına kendini
ve yiğit dağı geçit vermezliğince yiğittir
koynunda dağ koyunları yaşar
özgürlüğün ulaşılmaz sesi
ölümü tutsak yaşamaya yeğ tutan
namlunun ucuna ender düşen
maral sekişli bökeç bakışlı
eti leziz postu değerli kaçakçı düşü

→

ve yiğit dağı ululuğunca yiğittir
bağrında kurtlar tavşanlar barındırır
kışları açlıktan köylere saldıran kurtlar
umarsızlıktan başka yiyecek bulamazlar
öbürleri gibi
dağlar ki onlar nice diyarın yorulmaz kamburudurlar

acar bir / neşter acar bir
acar bir / acar bir neşter
neşter dinlemede tamam
cevizler düştü
acar bir neşter / acar bir
acar bir neşter / acar bir
acar bir dinlemede
cevizler çıplak
cevizler çıplak
kordonu ger kordonu ger
kordon gerildi tamam

dağlar keyfe yasak koymayacak kadar bilgedir
ve mengene dağı umutsuzlukları arvanasından indirmektedir
ecel beşiği sallanır mengene dağı durur
can pazarı kurulur mengene dağı soğur
ve yalnız atlar bilir mengene'nin haravil'e giden yolunu
atlar götürür atlar getirir
ve atlar taşır umudun yükünü
hava su ve toprak dışında
dağlar ki onlar nice çulsuzun ömür kuyusudurlar

acar bir neşter / acar bir
acar bir dinlemede
çeribaşı kıvılcım çaktı
çeribaşı kıvılcım çaktı
acar bir neşter / acar bir
acar bir neşter / acar bir
acar bir acar bir kordonu ger
neşter kepini gönder
beş diken battı
beş diken battı
dicleden dalıyorum tamam

dağlar keyfe yasak koymayacak kadar bilgedir
ve gökdağ gözlerini mordağ'a dikmiş gözlemektedir
puslu havayı sever kurtlar gibi kaçakçı
ve nafaka
yularını tuttuğu boz atın sırtında
ve deri yarısı koyun yarısı insan

ve her şeyin bedeli ödenmiştir
peşin peşin ölmek dahil
ve gökdağ bunu bilir
ve mordağ bunu bilir
ve dağlar sessiz ve ele vermezdirler
ve dağlar korurlar ve kucak açarlar
kurtlara ve kaçakçılara
dağlar ki onlar yalnızca yaşamayı bir ödül gibi bağışlarlar onlara

acar bir neşter / acar bir
acar bir neşter / acar bir
acar bir dinlemede
kemerde delik var
kemerde delik var
perçin çak
perçin çak
acar bir tamam

dağlar keyfe yasak koymayacak kadar bilgedir
davdavalılar dağlardan gelecekleri beklemektedir
elizililer elahirliler dağlardan gelecekleri
elbaklılar dağlardan
ve umur görmezliler
. . .
gelirler
geleceksizler
yükleri deri yarısı koyun yarısı insan yedi at
yularlarında beş kol ve dört tek bacak
. . .
gelirler
geleceksizler
gelirler
gelmemek üzere
gelmemek
gelmemek
üzre

acar bir
acar
ac-a
ac
dağlar keyfe yasak koymayacak kadar bilgedir
ve hoşap kalesi gökyüzüne bir kartal yuvası gibi yükselmektedir
sarı süleyman'ın ağzından aslanlı yazıtın üstüne kazıldığı söylenmektedir
'ey aşağıdakiler! niçin duruyorsunuz hâlâ orada
bu kal'a, burası, sizlerden daha yakındır tanrıya
özgürlükse işte özgürlük! aslanlar bile zincire bağlı burada.'
ve bir çıplağın sesi yankılanmaktadır yüzyıllardır durmagit:
'doğrudur, o kal'a belki buradan daha yakındır tanrıya
ama bir düşün, özgürlüğünün bekçisi bile zincire bağlı orada
ve tanrı tanrıysa eğer, o bizim her daim gönül katımızda.'

Aykırı Edebiyat Notları

DERİNLİK ALGISI VE EDEBİYAT

Cihan Oğuz

Üç yaşındaki bir çocuğun farkettiği mavi, gökyüzünün artık onun nezdinde resmedilişinin resmi kanıtıdır. Bu olgu, "derinlik algısı"dır. Bu yaş öncesi, çevresindeki cisimler, anne-baba ya da gürültü, ses, renk ve benzeri uyarıcı materyaller, çocuk için zihinde bütünleşmesi kolay olmayan ve bir uzamın parçaları oldukları belirsiz sıradan nesnelerdir. Çocuk, derinlik algısı olarak nitelendirilen psiko-sosyal yetiyi kazandığı an, yakın çevresinin ve dünyanın anlamını kavramaya başlar. Bakışları derinleşir, yakın ile uzağı bütünleştirip birarada değerlendirme gücünü elde eder. Bu yeti bir bakıma, sonsuza dek taşıyacağı hüznünün de işaretidir aslında. Klâsik bir tanımlama olacak ama, değinmeden geçmek mümkün değil: Bilmek, tanımak, anlamak ve ayrımsamak bir tür çerçeveli ya da çerçevesiz misyonerlik olarak adlandırılabilir.

Bu belirleme, belki bir bakıma. 'spekülatif' olarak da nitelendirilebilecek bir olguyu çağrıştırıyor: Kavrayış ahlâkı açısından şu anda modern edebiyatımız ve şiir dünyamız, üç yaşındaki bir çocuğun zekâ düzeyine bile ulaşmış değil!

Niçin?

Bir kez, teorik olarak kendimizi öyle güçlü ve aşkın hissediyoruz ki, belki üç yaşın altındaki çıcuğun bile gösteremeyeceği bir inatla yanlışı savunmakta sakınca gömüyoruz! Sadece kendi bünyemize kilitlendiğimiz o büyülü gerçek neyse, onu derinlik algısının sınırına sokmamakta, yâni büyümemekte olağanüstü ısrar ediyoruz.

Bir yandan, enternasyonalist olmakla övünüyor ve dinsel bağnazlığa karşı açıkça cephe almakla gururlanıyoruz; ama öte yandan da, düşmanlığının boyutlarını rejime değil giderek halka yönelten bir garip terör biçimini hak almanın meşru parçası sayanları alkışlayabiliyoruz! Alkışladığımız o ' dinamik ' ise son yıllarda Türkiye'de sol hareketi kendi yanlış çizgisine mümkün olduğunca çekmeye çalışan (hoş, onların böyle bir sorunsalları da yok aslında, biz gidip yalvarıyoruz neredeyse) ama bir yandan da Güneydoğu'daki yobaz oylarını da alailmek için Hz. Muhammed'in hâdislerini bildirilerinde kullanmakta ya da yerel-genel seçimlerde RP'lilerle açıkça flört etmekte sakınca görmüyen bir zihniyet!

Türkiye'de aydınlara ve edebiyatcılara bugün-hiç değilse düşünsel açıdan büyük görev düşüyor. Çünkü Lorca'dan Brecht'e, İlya Ehrenburg'tan Argon'a kadar kendisini sosyalist sayan tüm aydınlar ve edebiyatçılar, kendi ülkelerinde faşizme karşı mücadele edilirken ihanet içine girmediler! İhanet denilen o hususiyet, "dirilen sosyalizm" maskesi altında günümüzde sergilenmeye başlandı.

Evet, o kuyruğuna takılmakta bir rahatsızlık duymadığımız 'dinamik', bugün metropollerde ve turistik bölgelerde, sanıldığı gibi sadece rejime değil, giderek artan dozda Türkiye halkına karşı patlatıyor bombalarını. Bizler alkışladıkça, "düşman ülkenin halkına" daha da yöneltiyor şiddetini! Bombalarını, casus filmlerini aratmayan bir fütursuzlukla, büyük kentlerin ana caddelerindeki çöp bidonlarında ya da

"turistleri kaçsın, ekonomisi batsın" mantığyla sayfiye bölgelerinin plajlarında, çay bahçelerinde patlamayı sürdürüyor.

Türkiye'de gerçek aydın ve edebiyatçı bir yol ayrımında.

Ya, tüm bu olup biten haksız şiddeti -bütün ideolojik sakatlıklarına karşın- onaylayıp sineye çekecek ya da sesini yükseltecek! Türkiye solu açısından bugün Kürt sorunu İsmail Beşikçi'nin saptadığı noktanın çok dışında kalmıştır. Ortada, mafyanan egemen olduğu bir rejim yıkılmaya çalışırken, yerine başka bir ulusun mafyasının, yobazlığının ve ırkçılığının ikame edillmeye çalışıldığı yönünde ciddi bulgular vardır.

Merak ediyorum, Kürt dinamiğine övgüler yağdıran Yalçın Küçük, Haluk Gerger, Beşikçi ve öteki aydınlar, yaşamları boyunca bir kez olsun -aşka gelip -"Yiğit Türk oğlu!" ya da "Şanlı Türk Milleti!" nitelemelerini kullandılar mı? Hayır. Zaten kullanmaları ideolojik açıdan abestir. Ama sol için de çıkış noktası olarak gördükleri o dinamiğin yayın organlarında sık sık gördükleri "Yiğit Kürt oğlu!", "Şanlı Kürt ulusu!" nitelemelerini sineye çekebiliyorlar! O zaman sorun nedir? Kürtlerin ulus olma, bağımsızlığını elde etme, bayraklarını dalgalandırma hakları meşru da, Türklerin niçin değil? Yalçın hoca, Haluk Gerger, İsmail Beşikçi ve öteki aydınlarımız, kendilerini ırksal açıdan neredeyse hakir ve düşman gören kısmî faşizan bir zihniyete gösterdikleri hoşgörüyü, niçin Türkiye halkından esirgiyorlar?

Bu tartışma , derinlik algılsının ideolojik bir yeti olarak da henüz kazanılıp kazanılmadığı sorununda düğümleniyor. Yazık ki, bu kısmî faşizan zihniyet, sosyalist teoriyi altüst eden uygulamalarına yine sosyalistleri razı edebiliyor! Haluk Gerger, cezaevine girdiği gün Özgür Ülke'de yayımlanan başyazısında "Kürt halkına borcumu ödüyorum!" diyebiliyor da, borçlu olduklarının kendi ulusuna gösterdikleri önceliği bir türlü Türkiye için gösterme cesaretini bulamıyor! Yazık.

Yalçın Küçük'ün Paris'ten yazdıklarını okudukça ise 12 Eylül öncesi ve hemen sonrasının Ergun Göze'sini, Ahmet Kabaklı'sını, Taha Akyol'unu ya da Mukbil Özyörük'ünü getiriyorum gözlerimin önüne: Kin kusan bir aymazlık ve nedeni belirsiz potansiyel ırkçılık! Rejime saldırmak adına, 'Başkan Apo', 'Apo Kardeşim', 'Başkanım' sözcüklerinden yayılan talihsiz yağcılık!

Peki, nedir bu aymazlık?...

Önce köyleri bastılar, onlarca kişiyi öldürdüler, başkasından bildik. Toplu kıyım yaptıklarını onlar kabullendi, biz bilinç altımıza attık. Aralarında sol görüşlülerin de bulunduğu bir çok öğretmen, eğitimci, sağlıkçı ve memuru sağdece o bölgede görev yaptıkları için öldürdüler, unutmaya yöneldik. Terhis halindeki sivil askerleri otobüslerini durdurarak katlettiler, okulları, sağlık ocaklarını, karlı yolları açmaya çalışan iş makinalarını yaktılar, gözümüzü kapattık. Daha neler mi oldu? Tren istasyonlarını, yolcu otobüslerini, vapurları, genel tuvaletleri, pazar yerlerini, çay bahçelerini, aklınıza neresi gelirse orasını acımasızca bombalayarak çok sayıda kişinin ölümüne ya da yaralanmasına neden oldular.

İçlerinde taşıdıkları gizli nasyonal-sosyalist damar öyle ırkçı bir gelenekle buluştu ki, tipik faşist örgütlerin ya da devletlerin başvurduğu toplu kıyım yöntemlerine başvurmaktan çekinmediler.

Bu anlayış ideolojik açıdan mahkûm edilmediği sürece, gelecek kuşaklara, masum insanlar öldürülürken nasıl sessiz kaldığımızı, bir toplu cinayet ritüelini nasıl

Cihan Oğuz

HAKSIZ SERENAD

'Biz' dedikçe ben'liğimden bir parça kopardı
Karışıp yıldızların masalına.
Otobüslerdeki âni frene ayarlıydı anılar
Merkez- kaç yere çalardı renkleri
Zor uyanırdım rastlantı bir cinayetin gözlerinde

Önlenemez bir telâşın kartviziti tiklerim
Abartmalı şarkılara durmadan göz kırpardı
Dağcılıktı belki gönlümdeki yanlış
Bir sicime bağlı olmanın aşkî yalnızlığı
Gökyüzüne hangi çengel atılsa maviden kopardı

Sonra ne olduysa oldu yeryüzünde
Alfabe yeniden yazıldı, bir de'X' çıktı başımıza
O anda hangi denkleme sarılsak yangınlar büyüttü
Yoksulluğu keşfettik ellerimizin bir yerinde
Avuçlarımız fala ne çok muhtaçtı...

Kıdemli başçavuşlarıydık artık kendi hizamızın
Önümüzde kalın gövdesinden kulak sarkan pervasız
Adı mutlaka ölümle yaşıttı, parmak kaldırarak itiraf etti bunu
Kendi gecikmiş firarını da ihbar etti dümanlarına
Duydu ki tanrıyla barışması aşkına takiyye...

Ve bir serenad kadar uzaktık 'biz' dedikçe
Bellekse üç gün öncesiyle günü değişmek kurnazlığı
Bahtımıza kendi hüznünü duyuran klarnet düştü
Bozuldu hizalar, kepler başsız, palaska çözüldü
Klarnet bir haksızlığı mırıldandı yankısız ömrümüze

9 Eylül 1994

---

kalbimizle onayladığımızı, 1990'lı yılların başında Doğu Avrupa'da sosyalist rejimler birer birer çökmesine rağmen aradan bir kaç yıl geçtikten sonra ilk yapılan genel seçimlerde yine en çok oyu topladıklarını, ama Türkiye aydını ve edebiyatçısının kendi ülkesinin kaderinden vazgeçip, sol görüntülü nasyoal-sosyalist bir örgütün kuyruğunda ideolojik doyum aradığını anlatmak zorunda kalacağız. Evet, Türkiye Edebiyatı ve Solu, henüz üç yaşına gelmemiş bir çocuk zekası taşıyor. 'Şiddet' adlı amcasının elinden tutup, bir belirsizliğe sürüklenmekte. Aslında, kendisine yönelttiği şiddeti alkışlamakla meşgul!

Nereye kadar mı? ... Pişmanlık için son şansı 12 Eylül faşizmiydi, şimdi başka şansı yok! ...

GÜNLÜKLER/DEĞİNİLER

Vecihi Timuroğlu

4 Nisan 1957, Elâzığ

Hikâyemizi düşünüyorum. Çok iyi hikâyecilerimiz var. Başkalarını bilmem ama, ben Ömer Seyfettin'i okumaya doyamıyorum. Sait Faik, dilinden başka kusuru olmayan eşsiz bir hikâyeci. Sabahattin Ali, her yönüyle mükemmel. Orhan Kemal, olayı önüne katmakta usta. Oktay Akbal, her zaman buluyor beşeri olanı. Dursun Akçam'ı dikkatle takip etmeli. Röportaja benzer şeyler yazıyor, ama şiirsel. Mahmut Şevket, en iyi terzi. Ölçülüp biçilmemiş tek öyküsünü okumadım. Tarık Dursun'un zekâsına kurşun akıtasım geliyor. Ama tümünde bir eksik görüyorum: **Tanık oldukları olayları anlatıyorlar.** Daha kötüsü, olaylara uyarlıyorlar düşüncelerini. Maupassant'ı, Çehov'u, Poe'yu okuyorum, kafalarında billurlaştırdıkları düşüncelerini en etkin biçimde nakledecekleri olayları tasavvur ediyorlar. Muzaffer Buyrukçu'nun Katran'ında bir ışık sezer gibi oldum. Buyrukçu'yu yeni hikâyelerinde okumak gerekiyor. Böyle düşününce, Sait Faik kalıyor elimizde. Olayların seline kapılmıyor. Sabahattin Ali, her zaman Sırça Köşk'teki gibi değil. Zaman zaman kaptırıyor kendisini olayların seyrine.

5 Nisan 1957, Elâzığ

Binbir Gece Masalları, neden, Batı hikâyesini yönlendirmiş? Orada anlatılan tüm olaylar, etki gücü, anlatıcının kafasında çok önceden tesbit edilmiş düşünceye göre tahkiye edilmiş (anlatılmış, kurgulanmış). Sorun bu işte. Yaşar Kemal, olayları örmüyor ki... Ah bir örse! O ne zengin yürektir!

Melih Cevdet, neden hikâye yazmıyor?

4 Mayıs 1948, Ankara

Ahmet Cevat Emre'nin güzel bir eserini okudum: **Nâzım Hikmet, hayatı, seçme şiir ve yazıları.** Şaşıp kaldım. Ne istiyorlar Nâzım Hikmet'ten? Vatanını ve milletini böylesine seven şair çok az.

Ahmet Cevat Emre'nin eseri, Nâzım Hikmet'in gelişmesini takip etmek için faydalı bir eser. 1937'de neşredilmiş olmasına rağmen, birçok fikri apaçık münakaşa ediyor (tartışıyor). Bu kitapta, Nurullah Ataç'ın da bir yazısı var. "**Simavne Kadısı Oğlu Şeyh Bedreddin Destanı**" üzerine düşündüklerini yazmış.

Nâzım Hikmet'in, bu eseriyle, çok mükemmel bir noktaya vardığını, Türk şiir tarihinde kendisine sağlam bir yer edindiğini, Türk şiir geleneğinden nasıl faydalanılabileceğini, o geleneğe yeni unsurlar (öğeler) kattığını çok güzel anlatıyor. Ama iki noktada tereddütlerim (kuşkularım) var. Birincisi, Nâzım'ın mevzuu (konuyu) kavradığını, mükemmel işlediğini tebarüz ettirirken (belirtirken, açıklarken), "**Bizde şairin bir mevzuu olması pek az rastlanılan bir şeydir. Tevfik Fikret'inkileriyle, Yahya Kemal'in Açık Deniz, Ses gibi birkaç manzumesi sayılmazsa Türkçe manzumelerin muhtelif parçaları arasında bir irtibat (bağıntı, bağlantı), bir sıra yoktur. Son beyti başa, ilk beyti ortaya alırsanız mânada birşey değişmez. Demek bizim nazmımızda (koşuğu-muzda) mevzu (konu) yoktur.**" diyor. İşte bu sözleri anlayamadım. Bizim şiirimizde niye mevzu olmasın? Namık Kemal'in "**parça bohçası**" diye tasvir ettiği (nitelenderdiği, betimlediği) -parçalı bohça daha münasip- Divan şiirinde bile mevzu vardır. Herhalde, "**Bizim şiirimizde, mevzu bütünlüğü yoktur. Bir mevzu, kendi içinde bölümlenerek, bir nizam içinde anlatılamaz.**" demek istiyordur. Hele, mesnevilerde hangi olayın sırasını bozabilirsiniz? Bir de, gazellerin ve kasidelerin, yani beyit esasına göre kurulmuş şiirlerin her beytinin bir mânası yok mudur? Hocamızı iyi aksettiriyor bu sözleri. Ya hep, ya hiç! Ataç, bu işte.

Hocamız, Destan'da bir de eksik buluyor: "**Şeyh Bedreddin ile Börklüce Mustafa'nın hayatlarının yalnız son soneleri, action (eylem) ve mağlubiyet devrini gösteriyor. O adamların nasıl yetiştiklerini, fikirlerinin meydana gelişlerini görmüyoruz; bunun için de kitabı okurken onların şahsiyetlerine değil, ancak şairin tasvir ve tahkiye kudretine alâka duyuyoruz.**"

M. Mahzun Doğan

EŞKİYANIN ELLERİ, FESLEĞENLER VE KANAYAN

Sesinden öpemedim, dokunmadım gülüşüne, yüzünle uyandım da

Serseri bir güneş, çıplak ayaklarının hiç basmadığı bir balkonda
Pervazına, teneke kutularda fesleğenler, filbahriler dizmediğin
bir pencereden elbette eksik görünüyor Ankara. Ne yapsam
onarılmayan kırık bir gök, gri bir gürültü Sevgi Sokak. Aşklar da.
Yaramı öpüyorum, o hep büyüyen yaramı
dudaklarda... boyunlarda...

Öpemedim gülüşünden, dokunamadım sesine, uyandım da yüzünle

Neredesin nerede? Bir fotoğraflardasın bir düşlerde
Kırılma noktasından uykuların savurulup yiten bir tülde. Çırpınan
pencere, uçuşan kent, kanayan ülke, uyuklayan kapı kolu, ağlayan
balkon, çıplak ayaklarının bir kez olsun basmadığı

Bunlar yaramazın, eşkiyan, en küçük oğlunun elleri
seni özlüyor fesleğenleri okşadıkça

Bu tenkide şaştığımı söylemeliyim. Nâzım Hikmet, "**epope**" veya roman yazmıyor ki... Yoksa Nurullah Ataç hocamız, klasik destanla muasır (çağdaş) destanı birbirine mi karıştırıyor? Bugün, Kurtarılmış Kudüs bile örnek teşkil etmez, oluşturmaz. Nâzım Hikmet, düşüncesini oturtacağı (bugün yazsaydım, öğretisini, ideolojisini derdim) unsuru (öğeyi) arıyor. O, şiir yazmayı düşünmüş. Şeyh Bedreddin'in, Börklüce Mustafa'nın ve Torlak Kemal'in şiire mahsus (şiire değgin, şiirsel) yardımını arzu etmiştir.

18 Mart 1956, Elâzığ

Şu 4-A sınıfının gözdesi Münire Bakır'ı hiç unutmayacağım galiba. Bugün, Çanakkale zaferinin kırk beşinci yıldönümünü kutladık. Böylesi törenlerin çocukları bıktırdığını görüyorum. Dersten tozmak isteyenlerin işine bile gelmiyor. Her yıl aynı sözler, aynı şiirler. Başka yolu da yok! Olayın araştırılmadık yanı kalmamış, olay için yeni şiirler yazılmıyor. En iyisi, on yılda bir yapmak böyle günleri.

Münire, çok güzel bir konuşma hazırlamış. Kürsüye de yakıştı. Genellikle kâğıda bağlı kaldı, ama ara sıra, kara, kalın kaşlarının altından, ışıltılı kara elması hatırlatan iri gözlerini kâgıttan alıp dinleyenlerine baktığında, her beyne girebiliyor. Yedi dakikalık konuşmasından sonra kutladım.

Törenden sonra, başmuavin odasında, çocuklara birer bardak çay ikram ettim. Münire, durup dururken,

- Hocam, dedi, hep aynı şeyler söyleniyor böyle günlerde, ama etkisi azalmıyor. Anlamıyorum bu işi! Edebiyatın ve şiirin bir farkı var. Ama ne?

- Ben, dedim, hep aynı etkiyi müşahade etmiyorum (gözlemlemiyorum). Yani, Fazıl Hüsnü'nün aynı şiiri, her seferinde ayrı etki mi yapıyor?

- Evet.

Sami Şekeroğlu da, Münire'yi doğruladı.

- Hatta, dedi, Mehmet Akif'in şiiri bile.

- Niye bile?

- Ben, Akif'ten bir tat almıyorum. Ama, Asım'ın bu bölümü büyük bir hayranlıkla ve hassasiyetle (duyarlıkla) okuyorum. Hem de, her defasında ayrı zevk alarak. Bir şeyi de belirteyim: 18 Mart'tan 18 Mart'a.

Suna'nın mavi gözleri duruldu, sarı saçları dalgalandı. İçi, niye titriyor?

"GERÇEK" ANLAM, YAN ANLAMI İÇERİR Mİ?

Nizam'namelerin Bilimselliği

Ahmet Bülent Erişti

Her kültür gibi bilim kültürü de kendi alanının özgül koşulları ve çalışma yöntemleriyle büyür. Bu kültürü özümsemiş birisi bilimselliğin ciddiyetini, ahbap sohbetlerindeki ilgi çekicilikten, geçici gündemler yaratmalardan; dahası, iki okuyup üç yazmadan hep ayırt eder. Bilime ilişkin düşünen / düşünmeye çalışan kişi de bilinmeyenin / bilmediklerinin yanında bilinenin / bildiklerinin güdüklüğünün farkındadır.

Bu yazı, ne yazık ki, güdüklüğü bilimin önüne çıkarmaya çalışan bir anlayışa karşı yazılması zorunlu olmuş bir yazıdır. Üstelik yazarının da böylesi yazıları hiç olumlamadığı ve başkalarının yanlışlarıyla uğraşmanın doğru şeyler üretilmesi anlamına gelmediğini bildiği halde.

Promete dergisinde sözcüğün anlam çerçevesi ve buna bağlı olarak yan anlam kavramı üzerinde yazdığım[1] yazıya ilişkin olarak aynı derginin Mart – Nisan '94 tarihli 19–20. sayısında bir karşı yazı geldi. Karşı yazı ne demek? Ortalama bir okurun bile önceki yazıdaki düşüncelerin tartışıldığını; ama o yazının yazarına haddinin bildirilmesi amacıyla "hocalık" yapıldığını anlaması için fala bakmasına gerek yok. Oysa kalem ahlakının ve bilimsel şüphe anlayışının, fütursuzluğun önünde olması gerekmez mi?

Sözcüğün anlam çerçevesinin belirlenmesine ilişkin olarak yazıda üzerinde durduğum asıl nokta yeni bir saptamadan öte, zaten saptanmış olan bir alanın yanlış açımlanışını belirtmeye yönelikti. Ama ne gam! Adam yazdığı şeyleri ille de yeniden yazacak! Fethi Naci'nin Aydınlık gazetesindeki "Evde kalmış yazarlara acıyorum." dediği yazı geliyor aklıma. Bu noktayı uzatmadan konuya geçiriyorum.

Yazan, benim o yazıda ne bir saptama yaptığımı ne de ipucu getirdiğimi belirledikten sonra, yazının başlığında kullandığım "metafor" sözcüğüne takılmış. "Eğretileme gibi güzel ve yerleşmiş bir karşılık dururken 'Metafor'u kullanması, derin görünme çabasından başka bir şey değil." diyor. Beni sihre kapılmakla niteliyor.

Öncelikle "Hoca"nın bir biçem edinmesi gerekiyor. Hangi konuyu nasıl bir yöntemle yansıtacağını, yazının eksenini neye göre ve nereye kaydıracağına ilişkin. Böyle olursa, "Bu türden 'atlamalar' yapan birisi anlam konusuna elbette yabancı kalacaktı.", "Ah trajedi ah" gibi pas tutmuş rahle edebiyatı yapma anlayışından vazgeçse de biz de ne ile nasıl ilgileneceğimizi anlatsak. Önce şunu belirtelim "eğretileme" göstereni Türkçede bugüne kadar anlambilime yönelik yapılan çalışmalarda, anlam aktarmaları bağlamının bir bölümünde kullanılmış ve yerleşmiştir; bu doğrudur. Yine lise öğrencileri için hazırlanan kimi kaynaklarda da "eğretileme" ya da "istiare" biçiminde yer almıştır. Ancak, Türkçe de akademik kaynakların bir ikisi dışında çeviri olmasının da etkisiyle "ölü eğretileme" adı geçmemiştir.[2] Zira benim amacım yalnızca ve yalnızca yan anlamlarla ilgili –o da bir bölümü için– bir saptama yapmaktı. Bu nedenle terimi değiştirmeden vermeyi gerekli buldum. İkinci bir nokta, "eğretileme" anlam olaylarının adlandırıldığı dilbiliminin literatüründen öte, ders kitaplarında yer alan söz sanatlarının terminolojisi içinde adı geçen bir göstergedir. Başlıkta "metafor" deyip de "ölü metafor" demememin nedeni ise, sonuçta o yazıda belirttiğim ve aşağıda da belirteceğim örneklerde, bir kavramın benzetme ilgisine dayalı olarak bir başka kuramın yerine kullanıldığını, anlam aktarmasının varlığını hâlâ sezebiliyor olmamızdandır. Yukarıda belirttiğim gibi, benim daha önceki yazımın tek amacı, "sözcüğün anlam çerçevesi" belirlenirken "temel" ve "yan" anlam alt başlıklarını içeren bir "gerçek" anlam gibi sınıflamanın yapılamayacağını belirtmekti.

Gelelim asıl tartışılması gereken "yan

anlam" kavramına. Ben, ilk yazımda, sözcüğün (=gösteren) bir temel anlamı olduğunu ve bunun dışındaki yeni anlamların bu anlama bağlı olarak oluşacağını belirtip ister mecazsız (=ölü) yan anlam, ister değişmeceli (=mecazî) yan anlam olsun sonuçta bu yeni anlamlar temel anlama dayanır, dedim ve bunu yineliyorum. Örnekleri açıklarken önce Doğan Aksan'dan iki alıntı yapmıştım. Kavramı yeniden tartışırken gerekli gördüğüm için bu alıntıları bir kez daha yapıyorum:

I. "Türkçede **dirsek** sözcüğü, vücudun bir bölümünü anlatan, *temel anlamı bu olan* (vurgulama benim. A.B.E.) bir öğedir. Ama aynı sözcüğe –öteki adlarında ve vücutla ilgili göstergelerde olduğu gibi– başka anlamlar da yüklenmiştir. Örneğin dirsek biçiminde boruya, köşeli biçimlere de bu adı veriyoruz. **Okumak** eylemi de temel anlam dışında 'öğrenim görmek', 'şarkı ya da ezgiyi yorumlamak' gibi yan anlamlar kazanmıştır."[3]

II. "Dokunmak"* eyleminin 'temas etmek' anlamı dışında 'sağlığı bozmak', 'sataşıp tedirgin etmek', 'insanın duygulanmasına yol açmak' gibi anlamları vardır. İşte *bu yeni anlamlara yan anlam diyoruz.*4 (vurgulama benim. A.B.E.)

Şimdi alıntılara bağlı olarak çıkarımlarımı sıralıyorum:

a) Doğan Aksan'ın, her iki sözcüğe ilişkin de temel anlamı dediği anlamların Türkçe Sözlük'te 1. anlam olarak verildiğini görüyoruz. Bu örnekleri dışında da Aksan,

"Başkadır çünkü bu akşam bütün akşamlardan

Güneşin vehmi saraylar yaratır camlardan"

dizelerini aldıktan sonra "... Arapça vehm sözcüğünün temel anlamı "kuruntu, yersiz korku'dur."[5] der.

"... Türkçe **göz** sözcüğü zamanla her ne kadar birçok yan anlam kazanmışsa da göndergesel (Aksan 'göndergesel' sözcüğünü temel anlam olarak aldığını belirtiyor ayrıca.) anlamı *ilk belirttiği* (vurgulama benim A.B.E.) kavram hiç kuşkusuz 'görme organı'dır."[6]

"Anlambirimcik demetinde yer alan ayrıcı özelliklerin bir bölümü çekirdeksel niteliklidir, bağlamdan bağlama değişmez ve **düzanlamı**** oluşturur. Öznel ve bireysel de olabilir bunlar, toplumsal ve ekinsel bir geçerlik de içerebilir. Örneğin öküz sözlükbiriminde yer alan 'canlı', 'hayvan', 'sığır', vb. özelliklerin yanı sıra kimi bağlamlarda 'ağır', 'yeteneksiz', vb. gücül*** anlambirimcikler de gerçekleşebilir..."[7]

Öyleyse, sözcüğün temel anlamı, sözlükte de ilk verilen anlamıdır. Temel anlamda aktarmalar, benzetmeler, somutlaştırmalar yoluyla da yan anlamlar oluşur. Yan anlamların Sözlük'teki sıralaması temel anlamdan sonra, kullanımdaki işlerliğine bağlıdır. Oysa Hoca'ya göre temel anlam dahil sözcüğün anlam sıralamasında bir bakış yok. Bu durumda kendisinin temel anlam diye sıraladığı "Diş sözcüğünün temel anlamı, 'ısırmaya ve çiğnemeye yarayan, sert yapılı, ak renkli organ" dır." ya da dil sözcüğü için Türkçe Sözlük'teki 1. sıralamayı "Ağız boşluğunda tatmaya, yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan etli, uzun, hareketli organ, tat alma organı" dedikten ve dil'in diğer anlamlarını sıraladıktan sonra "Dil" sözcüğünün buraya alınan ve alınmayan anlamları içinde, kavrayışımızda ilk canlananı ve ayrıca günümüz kullanımında en yaygın olan açıkça görüldüğü gibi, ilk yazılandır." diyen kendisi, Sözlük'te ilk verilen anlamının sözcüğün temel anlamı olduğunu bağıra bağıra söylüyor, söylüyor ama; başkasına laf saymaya gelince söylediklerini unutuyor.

b) Paragrafın bir bölümünü almayıp altaki çıkarımı da genellerseniz, o kişiyi mahkum edebilirsiniz? Niçin asıl konu saptırılıyor? Olguyu en kısa ve basit yoldan betimleyebilmek adına ölü (=mecazsız) yan anlam olarak örneklediğim "burun" (1. ayakkabının burnu, 2. Sinop Burnu) kavramındaki benzetmeye dayalı (kapalı eğretilemeye uygun düşen) ilişkinin neden halâ "gerçek" anlam başlığı altında verildiğini açıklamaktan daha kolay olduğu için herhalde. "Tepenin **başı**, testinin **boğazı**, masanın **ayağı**, iğnenin **gözü**" örneklerinde, "baş, boğaz, ayak, göz" sözcüklerinin temel anlamları, insana ilişkinken yukarıdaki örneklerde insan dışı bir varlığı ilgilendirir yeni anlamlar kazandırıldığını söyledim/söylüyorum. Bu yollu örnekler verirken, yukarıda belirttiğim gibi, Hoca'nın ısıtıp ısıtıp söylediği kitapçığındaki "diş" örneğine denk düşürmek istedim. Ne söylüyor Hoca? Temel anlamını açıkladıktan

sonra, "Bir anlık dalgınlık, parmaklarını, hızla dönen dişlere kaptırmasına yetmişti." tümcesinde, "çarktaki keskin çıkıntı", "Tansiyonunun düşmesi için her gün bir diş sarmısak yutuyordu." denildiğinde "tane"; "Parmakları el işlemesi masa örtüsünün dişleriyle oynarken ağzını, karşısındakini yutacakmışçasına açarak sık sık esniyordu." söyleyişinde, "işlemenin kenarlarındaki diziyi oluşturan sivri ya da yuvarlak parçacık" anlamlarında kullanılmıştır. Bunlar, "diş"in *yan anlamlarıdır.*" (vurgulama benim. A.B.E.) diyor. İşte bu verilen yan anlamlarda metafor vardır Hocam. Ancak, bu anlam aktarması süreklileşmiş, değişmeceli bir kavramın yerini geçici bir süreyle tutma özelliğini yitirmiştir. Benim tartıştığım nokta burası. Ya "gerçek" sözcüğünün tanımını değiştirmek ya da bu örneklerin de bulunduğu "yan anlam" alt başlığını temel anlam dışındaki yeni bütün anlamları adlandırmak için kullanmak gerekir.

"Mecazsız yan anlam" sonuçta bir metafor değildir, 'metafor' sınırlarına hapsedilemez; o sınırları hayli aşar. Bu kavram, *yan anlam* (vurgulama benim. A.B.E.) oluşturan yollardan yalnızca biridir." sözlerindeki hangi çelişkiyi belirtelim? Değişmecesiz (=ölü) yan anlam metafor mu değil mi, metafor sınırlarına mı hapsedilemez? Metafor yan anlamı oluşturan yollardan biri ise Hoca, "yan anlam" terimini niçin "gerçek anlam" başlığı altında sınıflar? Böyle sınıfladığına göre "gerçek anlam" metaforu da mı kapsıyor? Bu çelişkiler önünde dururken bir de yan anlamı oluşturan yollardan biri olarak benim göremediğim(!) düzdeğişmeceden söz et!

İki metni yan yana koyan dikkatli okur bile şunun ayrımına varmıştır: Yukarıda Doğan Aksan'dan alıntıladığım "okumak" eyleminin "öğrenim görmek", "şarkı ya da ezgiyi yorumlamak" yan anlamları düzdeğişmece (metonomy) biçiminde oluşmuş; ancak bu kavramların sürekli anlatıcısı; adı olduğu için değişmeceli yanlarını yitirmiş yeni anlamlarıdır. Benim, "Görüldüğü gibi mecazsız yan anlam da sonuçta bir metafor (deyim aktarması) dır." yargım her değişmecesiz yan anlamı değil, insana özgü kavramın doğaya aktarıldığı kimi örneklere ilişkindir.

Zira değişmecesiz yan anlamların kimi zaman metafor kimi zaman da düzdeğişmece yoluyla gerçekleşebileceğini, bunları deyim oluşumunda da görebileceğimizi Leyla Subaşı Uzun da belirtiyor:

"Burada belirtmek gereklidir ki, özellikle anadili konuşucuları deyimleri, deyim anlamının varlığı nedeniyle tek bir birim olarak gördükleri için çoğu deyim yapısındaki deyim aktarmalarının varlığı silikleşmiştir. Bir başka deyişle, anadili konuşucusu çoğu zaman deyim anlamına ulaşabilmek için araç–amaç ilişkisini düşünmeksizin aracı doğrudan amaç olarak kullanır. Bu nedenle **deyim aktarmaları**, deyim yapıları içinde çoğu kez **ölü** durumdadır."[8]

Uzun, aynı yazının devamında, yeni deyim örnekleri sıraladıktan sonra, şöyle diyor:

"Yukarıda verilen örneklerde ve aynı türden daha pek çok örnekte, daha önce deyim aktarmalı yapılarda işaret edildiği gibi ad aktarmaları, özellikle, anadili konuşucuları için çoğu kez **ölü** durumdadır."[9]

Kısacası, değişmecesiz yan anlamın yalnızca benzerliğe dayalı anlam aktarmasıyla değil, anlam ilgisine bağlı olarak da yapıldığı ortada. Bunu bilmemize karşın söylediğimiz bu değil. Anlam aktarmasıyla oluşmuş bir yeni anlamın "gerçek anlam" başlığı altında değerlendirilmemesi gerektiği.

c) Yan anlam kavramının "gerçek" anlam başlığı altında düşünülmesinin gerekçesi olarak şunlar söyleniyor:

"... sözcüğününün tek ele alındığında bize düşündürdüğü bu kavramsal anlamlara biz gerçek anlam (başat anlam ve yan anlamlar), söz bölüğü içinde bir başka sözcüğün yerine geçici kullanıldığında üstlendiği anlamlara da değişmece (= mecaz) anlam denmesi gerektiğini öne sürüyoruz."

Yan anlam, "sözcüğün tek ele alındığında bize düşündürdüğü" bir anlam değildir. Bunun iki gerekçesini gösterebilir, açıklayabilirim:

1. Daha öncede örneklediğimiz ve her nasılsa yan anlam olduklarında anlaştığımız, dirsek, ağız, baş, kuyruk, ayak, göz..." sözcüklerini bırakın söz öbeği içinde kullanmayı, cümlede bir başına kullansak bile, bu sözcüklerin gösterdiği kavram ancak ve ancak **bağlamsal** anlamla oluşturulan bir

kavramdır:

"Yarın buraya dirsek almam gerekiyor." cümlesindeki "dirsek" sözcüğü "dirsek biçimindeki **boruyu**" temel anlamına bağlı olarak anlatır.

"Biraz gittikten sonra göbekten sola döneceğiz." cümlesindeki "göbek" sözcüğü bizi, anlamsal gerilemeyle, "insan ve memeli hayvanlarda göbek bağının düşmesinden sonra karnın ortasında bulunan çukurluk" a götürür. Ardından yukarıdaki örnekte olduğu gibi "hızı azaltarak trafiği yönetmek amacıyla bir kavşağın girişine yerleştirilen çember ya da üçgen ada" kavramına gidebiliriz. Eğer değişmecesiz yan anlam bir bağlam anlamı olmasaydı, bu durumda tek bir değişmecesiz yan anlam olurdu. "Göbek" sözcüğünün, Ankara'nın göbeğinde yaşıyor. (orta kısım), "Marulun göbeğini kendisine almış." (bir meyve ya da sebzenin ortası) anlamlarını kazanamaması gerekirdi.

2. Gösterenle (sözcük) gösterilen (nesne) arasında bir çağrışım vardır. Çağrışım, gösteren ile gösterilen arasında iki yönlü işler. "Ekmek" ses ya da yazılı biçimi bize "ekmek" varlığını çağrıştır, "ekmek" varlığı da "ekmek" ses ya da yazılı biçimini. Bununla birlikte bu çağrışımın sözcüğün temel (ya da "gerçek" diye anılan) anlamıyla nedenliliği yoktur. "Yalnızca aynı dili kullanan bireyler arasındaki anlaşmadan doğan saymaca bir bağ vardır." Peki yan anlamlarda (değişmecesiz ve değişmeceli) durum böyle midir? Yukarıda örneklediğimiz "göbek" göstereninin temel anlamına bağlı gösterileni ile göstereni arasında bir saymacalık söz konusuyken "orta kısım", "bir meyve ya da sebzenin ortası" kavramlarını anlatan değişmecesiz yan anlamlarında temel anlama bağlı bir nedenlilik açıkça görülebilir. Buna "ikincil nedenlilik" diyen dilbilimciler de vardır. "ikincil nedenlilik"i "kulak" sözcüğünde "telli çalgılarda tel germeye yarayan burgu" (değişmecesiz yan anlam), "Kadında güçlü bir kulak var." (değişmeceli yan anlam); "yağdırmak" eyleminde "taş yağdırmak" (değişmecesiz yan anlam), "Yapı Kredi Yayınları piyasaya kitap yağdırdı." (değişmeceli yan anlam); "dolap" sözcüğünde "kuyu dolabı" (değişmecesiz yan anlam), "Bu işte bir dolap var. (değişmeceli yan anlam); "kale" sözcüğünde "yanlış bir hamle yapınca vezirle kalesini aldım." (değişmecesiz yan anlam), "Yazarımız, özgürlüğün kalesini kurdu bu yazılarında. (değişmeceli yan anlam) görebiliriz ve örnekleri sayılamayacak kadar çoğaltabiliriz.

Hem değişmeceli hem de değişmecesiz yan anlamda ikincil nedenliliği gösterebilmemiz de bu iki kavramı aynı üst başlıkta incelememizi gerektirmez mi? Yanıtlanması gereken bir başka nokta da şu:

Önceki yazımda yan anlamın oluşumunu ve nasıl sınıflanabileceğini tartışırken Doğan Aksan'ın bakışına yönelik olarak "sözcüğün temel anlamı dışındaki bütün anlamlarına yan anlam demektedir." demiştim. Burada eksik bir şey kalmış: "Sözcüğün Sözlük'e girebilecek anlam sınırı içinde, temel anlamı dışındaki bütün anlamlarına yan anlam demektedir." demeliydim. "Tasarımlar" ve "duygu değeri" bölümlerinin varlığını yazımda belirmiş olmakla birlikte üzerinde uzun uzadıya durmadım; çünkü sözcük, öznesine temel anlamındaki im, renk, ses vb. özelliklere bağlı olarak sonsuz sayıda yeni kullanımları çağrıştırabilir. Bu yönüyle de "belirtilebilen", "sınırları çizilebilen" değildir. Kısaca, tartışma sınırları içinde değildir. Bunu Doğan Aksan'ın kendisi de belirtir.[10]

Gerçekten de "uyumak", devirmek, balık, yolculuk..." sözcüklerinin kavram alanı belirlenmiş ve Sözlük'e geçmiştir; ama kapsam alanı hiçbir biçimde sınırlandırılamaz, bilinemez. Yeri gelmişken belirteyim Hoca'nın, "yazarlar burada cannotation terimini kullanıyorlar ki, biz bunu yan anlam olarak değil, duygu değeri biçiminde karşılıyoruz." alıntısının gerekçesi yok, çünkü ben "yan anlam" ve 'connotation' kavramlarını tartışmadım ya da birbirleri yerine kullanmadım. Aksan yukarıdaki alıntının yapıldığı yerde anlam sınıflaması değişmesine bağlı olarak yeni anlam oluşumlarının sınıflamasını yapan kimi yazarların "yan anlam" dedikleri ve "connotation" sözcüğüyle karşıladıkları kavramı, kendisinin dar bulduğunu belirtmek için "duygu değeri" biçiminde düşünür, başka bir söyleyişle yan anlamı, duygu değeri içinde düşünür ve bunu şöyle belirtir:

"... her sözcük, temel anlam öğesine dayanan bir temel anlam'a sahiptir. Çeşitli aktarmalarla birtakım yan anlamlar da kazanır: Göbek sözcüğünün 'orta bölüm'

anlamını taşıması (marulun göbeği, şehrin göbeği gibi) ya da kuyruk'un halkın oluşturduğu dizi' anlamına da gelmesi gibi. Ancak duygu değeri, *bu yan anlamların yanısıra ya da onların dışında* (vurgulama benim. A.B.E.) bir göstergenin dile getirdiği duygular, değişik tasarımlardır." [11]

Bunu söyleyen Aksan, sözcüğün temel ve yan anlamı dışındaki çağrışımsal alanın tartışılabileceğini mi söylüyor? Ne diyor? Temel anlam alanı ve duygu değeri alanı vardır, diyor. Ben de diyorum ki sözcüğün temel anlam kavramı ve duygu değeri alanı içindeki yan anlam kavramı, çağrışımsal özelliğine bağlı olmadan anlamsal sıralamaya tutulur ve bu Sözlük'te de vardır. Hoca ise bütün bunları benim "Temel ve yan anlam dışında bir anlam yoktur." dediğimi düşünüp bunu çürütebilme derdiyle olur olmaz alıntılar yapıyor ve benim bu konuya "sıcak bir yaklaşım içinde olmadığımı" ispatlıyor!

Yeri gelmişken belirtelim: Aksan'ın sınıfladığı ve Hoca'nın da benim bilmediğimi göstermek için uğraştığı 'tasarımlar" ve "duygu değeri" kavramları kimi dilbilimcilerde "anlam çerçevesi" içinde bile verilmez. Pierre Guiraud, "Anlambilim" adlı araştırmasının bir yerinde temel ve yan anlam kavramını açıkladıktan sonra "duygu değeri" için şunları söylüyor: " ... oldukça gerçek çağrışımsal bağıntılarla gülünçlük, yergi amacı, yüksek düzeyden olmayan kişiler, vb. kavramlar da uyandırır. Anlama karşıt olarak biz bunlara **değer** diyoruz. Değerler anlam dışı çağrışımlardır. Anlamdan ayrı olduklarından özel bir incelemenin, **deyişbilimin** konusudurlar."[12] Guiraud ile Aksan'ın farklı bakışları ortadır. Ancak ben temel ve yan anlamlara nasıl baktığımı belirtirken Guiraud gibi bir sınıflamayı benimseyip bu Aksan'da da böyle demedim; Sözlük'e girecek bir sınıflamada Aksan'ın temel anlam dışındaki bütün yeni anlamlara yan anlam dediğini, böylece yan anlamın "gerçek anlam" gibi bir başlık altına oturtulamayacağına dikkat çektim.

Sonuç: Dil, bir göstergeler toplamıdır. Bu toplamın varlığı, canlı oluşuna da bağlı olarak hızla değişir ve bizlerin kimi zaman yetişemeyeceği yeni anlamlar oluşturur. Bu da tartışmaların, farklı duruşlara göre farklı sonuçların ortaya çıkması demektir. Dilbilimde de esas, hızla gelişen ve değişen anlam alanlarını adlandırmada farklı görüşleri değerlendirmek olmalı sanırım. Dilbilimci Andre Martinet'in söylediği gibi "incelemenin buyruksal değil, bilimsel olduğunu özellikle belirtmek gerekir."

Ben, Andre Martinet'e saygı duyuyor, onu sevgiyle anıyorum, "Kuşku duymadığımız bir bilginin gerçekliğinden emin olamayız." diyen Wittgenstein'i sevgiyle anıyorum. İlgili okur'a, Promete dergisinin Mayıs 1992 tarihli 2. sayısında Murat İsmet Tunçer imzasıyla yayımlanan "Gösterge ve Anlatım" başlıklı yazıyı okuyup bu yazıyı Pierre Guiraud' nun "ANLAMBİLİM" adlı yapıtında 10. sayfadaki yazı ile karşılaştırdığında bilimselliğin nasıl ortaya konduğunu (!) göreceğini söylüyorum.

---

1. Erişti, Ahmet Bülent, Kasım – Aralık 1993 Metafor, sözcüğü Gerçek Anlamından Uzaklaştırmıyor mu? Promete dergisi.
2. Metafor kavramına değinirken "eğretileme" sözcüğüne Berke Vardar'ın "Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri" adlı çalışmasında ve Ahmet Kocaman'ın John Lyons'tan çevirdiği "Kuramsal Dilbilime Giriş" adlı çalışmasında rastlarız.
3. Aksan, Doğan, 1982, Her yönüyle Dil 3. Ankara. TDK Yayınları, s.184

* Karşı yazıda bu sözcük "tutunmak" olarak yazılmış. Basit bir dizgi yanlışından öte, eldeki metni okuma özrüne bağlıyorum. Çünkü bu ne ilk ne de son örnek. Yazan, yaptığım alıntıyı bile görmeyip "Erişti... dikkatli okusaydı şu tümceleri gözden kaçırmazdı." diyebiliyor.

4. Age. s. 184 – 185
5. Aksan Doğan, 1993, Şiir Dili ve Türk Şiir Dili, Ankara, s. 90
6. Age. s. 78

** Berke Vardar, düzanlam terimiyle bizim temel anlam olarak belirttiğimiz kavramları adlandırmaktadır.

*** "gücül" terimini "yan anlam" bağlamında değerlendirmektedir.

7. Vardar, Berke, 1982, Dilbilimin Temel Kavram ve İlkeleri. Ankara, TDK Yayınları, s. 73
8. Subaşı Uzun, Leyla, 1991, Deyimleşme ve Türkçede Deyimleşme Dereceleri, Dilbilim Araştırmaları 1991, s. 31.
9. A.g.y. s. 32
10. Aksan, Doğan, 1987, Anlambilimi ve Türk Anlambilimi, Ankara, DTCF Yayınları, s. 59.
11. Aksan, Doğan, 1982. s. 197.
12. André martinet'den aktaran Tahsin Yücel, 1993. Dilbilim Açısından Dil Devrimi, Tartışmalar. Yapı Kredi Yayınları, s. 56.

İ. R. Macit

"özgeçmişi uçurum, özgeleceği de..."

Ramazan Macit, 'uslanmayan' çocukların duraklarından birinde yaşıyor; cezaevinde... Dışarıya bir soluk almak için çıktığında tanıştık. Uzunca bir süre kapatıldığı cezaevine dergi postaladığım halde şiir yazdığını bilmiyordum. "Remler, Redler ve Hadler" başlıklı dosyayla çıkıp geldiğinde bu tam bir sürprizdi benim için. Kitaplaştırmak üzere dosyasını hemen dizgiye aldık. Birkaç gün sonra ise o, tekrar uzunca bir süre için, alındı içeriye. Özgeçmişi için yukarıdaki başlığı seçmişti. Yorum yok!.. Fazla söze de gerek yok. İşte önceki sayımızdan devam eden kıskandığım dizeler...

C. Savran

REMLER, REDLER VE HADLER

17
kül sonuca zorunlu/neden değil hiçbir yangına/elleri gibi
tıpkı çağrışım cambazlığına çarpan izlerin. sis de öyle;
geçici bir bulut vekâletiyle kanımıza çöken nem.

18
sesini ilahilere emziren kent söyleşilerinde/buluğ çağına
girdi gün. kara bir mintanla geçildi zaman/uçurum alfabelerinden anlam kökleri seçildi.

19
turuncu yanlışlar topladım/yeraltında bir hafıza bahçesi
gibi çiçeklenen kayıtsızlık/ilgili kıldı beni
diğer bütün renklerle

20
ruhtu bileyledim/sözcüklerin masat taşıyla aldım kılağısını/
hiçbir engel kalmadı/benimle ben arasında/usta bir
rençber gibi/biçtim bütün çiğ ışıklarımı.

21
gerilim hattı çektim yüzüme/gözlerimin trafosunu
besleyen enerji parçalarına bölündü. farklı akım şiddetlerinde tek bir parametreye bağlı tepkiler duydum. kralı
yaptım heyecanı diğer bütün duyguların/tebaasını olası
bir soykırıma ikna etti o.

22
irin çiçeklerinin sarı tomurcukları patladı dişetlerimde/
açlığın açelyası sürekli açtı. aşkı rahlesine koyup/sıkıntı
kuşlarının kanatlarına teğelledim acıyı. geç bir bizans
mapusundan yazdım/ekmek ve tuz için
yargıladılar beni.

23
söz çekti hançerini/kın boş kaldı. taammüden bir cinayete saplandı bütün saatler. maktûlü şairdi/acaip bir kan şorlamasıydı şiir/acaip bir can çekişmesinin en piç vaktinde acaip bir siren. imdi şair ölmesiydi ya/ ruh zangırtısıyla titreyen bir coğrafya sanıp kendini fesh'etti işte bellek. daha çok kollara bölündü bir akarsu. su gibi gittim/beyaz gittim. bütün gitmelerim bana geri geldi. hayta bir hayatı körükledi/yanlış bir iklimin ateşçibaşısı.

24
tüy gibi bir organ olduğunda vicdan/safi bir ürperti olacak insan. başka ruh ve başka biçimde/onmaz ağrılar içinde.

25
ses de bulur çeliğini/ruhun bakır kantarında tartılır altın/ mikyasa vurulur adalet/ağır gelir.

26
lav burcunda doğmuşlara kül burcunda gelir ölüm. bundan sözetmeye gerek yok.

27
absinthe; bir alkol deniz
verlaine; uçurum renkli kâğıt gemi.

28
ben de dinledim sizinle ud çalan o yaşlı kadını/firak makamında musikilere bölündü kalbiniz. neden?

29
istikbal diye bir şeye inanmadım. ikbal diye bir şeye de. mamafih mazide ölü bir kristal gibi kaldı gözyaşlarım.

30
çakılıp kaldım tül yatağına şiirin.

31
anafor bendim/dalgakıran sendin/gümüşservi oydu/ ne mağrur iklimdi deniz.

32
halveti bir aşktı/handesinde hatim sürdüğümüz/her akşamdan ayrı bir sevap kaldı bize.

33
ne zaman görsem dinsel bir zinanın saatini kolluyor zeus/
telaş içinde koşuyor/titan derisiyle parlatılmış mermer
koridorlarında irtercontinental otelin. ve hera ağır
adımlarla koşuyor ona.

34
gözümün çalıçırpı tarlasına/ateş kazıkları çaktığınız
bir andı. tapınaksız bir tanrı edasıyla şaşkın baktığınız.

35
harlandıkça güzelleşti ateş/kül külliyen kayıtsız kaldı bu işe/
ben lirik söyledim/inadına kuzguni gözler büyüttü gece/
o lav çiçeğinde karar kıldı/bir öteki rüzgârını çıkardı
cebinden. daha başkaları geldi/gümüş kadar çocuktu/yosun
kadar çoktu nehir/martılara sığmadı şehir/karanfile ödünç
verdi kalbini/dağ da öptü alnından/gizli bir menekşe morunda uyandı şiir
yol yürüdü yazgısını/su sevgisine aktı/
esmer terini mendiline sildi hayat

36
amansız usturalarla geçildi zaman/şehla bir cam buğusu
seçildi/sessizce ilişildi sese/herneyse/belleğin rüzgârına
açılan kapıdan sızan, ışık/kendi zahiri görüntüsünde öldü.
lambalı cadının lambası da bir yandı bir söndü/sonra
sokaksız kaldı tangolar.

37
vazgeçtim artık ben olmaktan/küle ve güle yazdım
kendimi/nabzımın sedir ormanından geçtim/sarhoş
oldum.

38
yine namahrem yerinden yarılmış deniz/ki dalgalar
vurmakta kıyıya ceninleri.

39
tutku denizinde boğulunmasa leylak cehenneminde
yanılacak/leylak cehenneminde yanılsama/yüreğinden
çatlayacak tahammül.

40
sürekli biçimler yükleyen/yer değiştirmeler ve anlam patla-
malarıyla yaşlanan zaman. ivedi yalnızlıklarımızın olağan
toplamından hangi sonuç kaldı bize?/hangi kesinlikle daha
kesindi beyaz/ve lambalar?

41
tufan çeşitlemesi bu mendebur akşam/nuh gibi bir ruh
duruyor işte masamda. varoluş gizini yatırıp dizine/düşüp
yeni bir evren izine/olmayan bir gemiyle/olmayan bir
denizde/sürekli doğuya yüzüyor.

42
tanrım yalnız ve yalnız ekmeğin çağrısı için miydi bunca
desibellik kulak? akortları ve uyumları/almışlar obuaları,
dolunay kuşlarını, meteorları niçin yarattığını hâlâ
anlatmadın bize/yoksa anlamadın mı senin için göğe
indirdiğimiz vahy'i?

43
düğümü çöz/gevşet vidalarını sıkıntının/bırak atletik bir
bulut gibi parende atsın/gökyüzü minderinde dünya.

44
evliya çelebi değilse eğer/başka bir çiçek de değildir/
bu siyah cumartesi

45
acının açıortayında ayaklandı/matematik bir yığın olmanın
ötesinde de kimi yeteneklere sahip olan halk. yeni bir tufan
için duruldu denge/ve o zaman anlaşıldı/büyük adamların
gerçekte plastikten imal edilmiş birer oyuncak oldukları.

46
tamam ama iğne iplik sevgisi olmalı/denizleri birbirine
tutturan göğü göğe işleyen hünerli bir nakkaş/tığ basan
şehirlere ve teğelleyen yazgıyı.

47
son ağacı da kurudu/tahta kılıçlarla kuşatılmış çocukluk
toprağının/dönmek için bir neden de kalmadı babaocağına/
yani o eski yurduna/kanbağı sevgilerin ve esmer somunun.

48
eyy böğründe mumyalar büyüten mitos/her kitâbe
birikmiş bir ağudur şimdi/ve her tarih terkisinde
kurşunî bir ay taşır.

49
çağrışım yangınları çağına çakık/kara bir incidir gözleri.
yorgun atlaslarda parıldar iki fanus/iki kırık el feneri.
ki yurtsuz bir denizci kadar/tehlikeye meyyaldir hayal.

50
dağılsa incilin şirazesi/şiraz'da incir rakısı içsek/sözetsek
umum ahvâlden/içimizden de bir deve kervanı geçse.

51
"keşfine çıkılmış anlamların kimyası kimde gizli?/kim
yoksul sevinçlerimizin med denizine bıçak çeken?" diye
bağırdığında sesinin yankısına çarpan boşluğun sesini duydu

52
zamana "sonsuzdur" diyen gerçekçi fikir/her ilerlemenin
zorunlu bir geri kalış olacağı gerçeğini dikkate alacak kadar
gerçekçi davransaydı/asla gerçekçi olamazdı. ama yalnız bu
durumda ortalama bir dürüstlük atfedilebilirdi tarihe.

53
şakak zonklamalarına dar gelen kadifesini damarın/göz
seğirmelerinin gerilen kasında kopan düğmeleri/ve
binlerce anlam yırtığı duruşun denediği/görüntü ölülerini
gömüp bu ayna mazarlığına/toplayıp pılıpırtısını göçer
bir ömrün... tamam da nereye?

54
nur bilgisi bir:
insan bazen bir anketlik bir şeydir.

55
general geleneklerimizin neftî suyunda/zıp zıp zıplayan
kurbağa ahlâkınca kuruntu erdem/buyurganlar olmakta
birdenbire/zehirli akrep boğumları/ve başka kimlikler.

56
yürümek bazen hareket halinde durmaktır/sen yine de
yolu gelecek sevincine ekle!

57
madem ki milena'm olmayacaksın/ne diye istiyorsun
kafka olmamı?

58
turuncusuna yosun serinliğinin taht kurduğu damın altında
hangi madam sevişti ki dün aşkam/bahçede parfüm
zehirlenmesinden öldü bütün ağaçlar?

59
paralel de kesişir/nerde nasıl bilinmez!

60
kaşları çatık çıktı/saçlarına karşı her kavgadan. ay'a benzedi alnı/gerilen bir bar yay'a. içine ağladı/içi deniz oldu/iç deniz oldu. bir kulübe kondurdu kumsala.

61
gece: dantelası siyah dokunan kadın/gözlerinde yanan kibrit ayışığı. adam: o son paradigma/kendi belleğinde yitik/eyy tanrılar alın onu ordan.

62
yine de yetimdi sizinle o beyaz iklim/zaman kemirmişti duvar saatinizi/kol saatinizin kordununda sallanan o mavi boncuk/antik bir çağın azı dişiydi aslında/bağışlayın hep gümüşler vurdu beni.

63
son çağ/kül çağlayanı/bindiğim bütün şehirler beyt-ül lehem/bildiğim bütün şehirler de/havarilerin haramiliğe meyyal yoldaşlığı. kanla kan arası bir döngüde/birdenbire bir çarmıh rüyasının ilahi bir ritmle başlayıp/ilahi bir ritmle son bulması/etin ete tapması gibi bir şey olmalı ki insan/ölümü bu yüzden kemik sızlaması/ve hayatı iliklerinden yükselen kükürt dumanlarıyla/yeniden denerken eski bir anlam hummasını/alınla bileğin/bilekle çivinin mükemmel teması. son çağ/kül çağlayanı/kuşkum yok/biliyorum artık/bütün şenirler beyt-ül lehem/ve bütün ölümler bir/yine de mesih/kardeşim benim!/muhtemel bir buluşma için: saat onbir.

64
teferruatın tur dağında/ilahi bir aşk için tur atsın yehova/ kendi asasının ucunda bir topak çamur diye sevdik bir musa'yı.

65
çelik düşlerin kesim eğrisinden geçtim/mor bir papatya gibi/kopardım tanrıyı kökünden.

66
ve sanki ahtêrân/dildâresiymiş onun/ve sanki o/mücrin bir aşka ayinedar.

67
dağıldı bütün neşesi bütün çocukların/kâğıttan kurbağalar da zıplamaz oldu artık/işkilli bir karanfil gibi/ilişti yakama yalnızlık.

68
ademâbad'dan geldi/safi âhmer geldi/ateşafşandı/biraz eşkeşan/büyülü bir ay getirdi sana/cadu zebandı.

69
eyy sorgulanmış ilişkiler çigânı/hangi içkiye mezedir şimdi soylu anlatılar?/ve danseden kimdir ihanetin ince sazında?

70
tuz gibi bir rüyanın uçurumundan uçardı mustafa/fehmi diye bir dağ vardı/her dostlukta hazin bir coğrafya bazen yalnız kendini kanardı/metal ırmaklar akardı yirminci yüzyılın dişetlerinden/vahşeti damaklarından emdiğimiz çağ/ilişki kasnaklarında her tufanı bir anlama çakardı/ dağılırdı gözlerimiz/ellerimizi; ah o olmamış zamanların yay uzantısı...

71
duvarda yanlış yansıması nar ağacının/camların ansızın buğulanması/fener karmaşasıyla aydınlanırken deniz/ siyah simsiyah şimşeklerin çakması/eski yitikliğimizdir bu bizim/kanarken içimizdeki şehrin duvarları/lav iklimlerine hicret eylerken direnç/en olmadık yerde can kuşatması.

72
ay yorulmuş kendi aylasında vurulmaktan/ve bir gün vazgeçip kendisi olmaktan/asmıştı kendini göğün darağacına/ görenler ışık sanmış göğermiş cesetini onun.

73
eyy yenilgi imgelemi esrik zamanların/örselenmiş ateşten savrulan kül/mümkün mü bir daha gök olmak/usulcana dokunmak kuşların kanadına.

74
dalga boğulur kendi denizinde/karın üstünden geçer çığ.

75
ve nihayet tedirginliğin tedrici denizine dalınmıştır.

76
gecenin geç vakti/gözlerimizden çakılmışız paslı zaman sarkacına bunamış sevda masallarıyız/balıkçı karısı kadınların deniz söyleminden hatırlanan/silme gümüş ve yakut yüklü/bu yüzden ağır batıklarız/zoraki unutulmuş dipsularda.

77
karasularımıza çok dar artık bu duvar/bu hengâme çok tufan.

78
ıssız bir limandır şimdi fenike/giziliyle gizlenirken gize/nil kemanı ne çalar?/kül mü taşır tülünde tarih gül mü?

79
kaçıncı istilâ bu böyle/kanırtan kabuğunu yeryüzü yanığının? lav solurken içimizdeki azgın süvari atları/hangi bellek geçer/kendi iğne deliğinden?

80
tutkunun özsuyuysa ömrümüz/buhar olmak için mi ölürüz?

81
tırnaklarının kir tutan coğrafyasında büyür portakal çiçeği/ zakkum ağaçları/zambaklar. ve her halk ayrı bir çelişkinin güzelliğine taç takar defne dallarıyla.

82
akha'lar gelir. diken üstünde kanar uyum. ve miken açık bir kart olarak çekilir/homeros'un iskambil destesinden.

83
çok kavimdiler/çok göçtüler/gömgök yamaçlardan ve eriyen renklerden geçtiler. kimse çağırmadı onları/gittikçe uzaklaşan ekmeğin bereketine.

84
üçü de uçuk üç ummanın tuzuyla uyanır atina/atina her sabah lir çalar güneşe karşı. bulamaz başka avuntu/bu kül rengi dağ/dağıtmak için sisini bu yaşlı orman/bu ıslak ağ kurutmak için gözyaşını/ve bu hayat turuncu küfesiyle geçen alnımızın narenciye bahçesinden/yazgısı ölmek olan bir iç deniz tortusu ve binlerce yol bırakıp geride. atina eşzamanlı ülkesi sevincin ve hüznün kayıp arzular sağanağı altında kabaran toprak/bulamaz başka avuntu ve lir çalar her sabah/soyunur onun saydam ezgisiyle ay/ soyunup asar gecenin son tülünü/göğün pirinç askısına. ve zodyak gümüş takılarından kayan ışıkla oynar. koyu bir sessizliğin suç aynasına gömülür/değirmi diri yıldızlarda. parıldadığında gök gezgini tanrıların ibrişim ipinden/yeryüzü sularına serpilen tesbih taneleri gibi kiklat lar/parıldar senin de gözlerinin içi/yosma rahminde kara bir inci gibi tarihin.

Mustafa Köz

ÇERİBAŞI SETTAR'IN SERZENİŞİ

Bir
Kapalıydı bütün kapılar
kanın tahtı, görkemi alınterinin
ah çingenecik, oğulcuk
tek varlığımdır aklım, almayın onu elimden.

Uyruğum gibi mi davrandım ben size,
gölgesini yontan bir biliciydim
şiire benzer sözlere eğliyordum yaralılarınızı
meyan kökü, zencefil, oğulotu, baldıran karıyordum
aranızdan biriydim, yadsımıyordunuz ettiklerimi sizler için
ardıç ve geven kökü kaynatıyordum sayrılarınıza
ilence, tutkuya benzer şeyler kemirirken ruhunuzu.

İki
Oğul, ey oğul anımsıyor musun o kutlu ve uğursuz günü
taş taş üstünde kalmamıştı göründüğünde kent
üç ulu ağaç boyu uzaktan.
Bir yılan bir atkestanesninin kovuğunda
deri değiştiriyordu. Öyle bir alışkanlıkla
yapıyordu ki bunu, nasıl doğuyorsa güneş
her sabah aynı yerden ve sabanın ucundaki çelik
nasıl süzüyorsa gün ışığını,
biz nasıl söküyorsak çadırlarımızı
bir mızrak boyu yüseldiğinde gölgelerimiz
bir başka kente girmek için.
Ama onlar artık bizlere özgü hiçbir şeyi
kullanmayacak denli bu yeryüzüne ait değildiler.

Pirinç bir tablet bulmuştuk,
kararmıştı bir ucu acıdan ve sevinçten
akşam çökünce taşlara ve uçsuz bucaksız belleğe
artık bulamaz olunca yolumuzu,
ay ışığının ve mersinlerin pırıltısından
bir kulübe yapmıştık, avunmuştuk ormanın uğultusuna
kulak kabartarak ve ürkerek iyi seslerden bile.

Üç

Gitsek bir yerlere, varırdık bir yerlere
kadınlarınızın sütten kesilme zamanlarıydı,
erkeklerinizin usançlarını erdem,
yanılgılarını tüze saydıkları günler
yoktu çocuklarınıza pek fazla sözüm
işlerinin eriydi kız ya da oğlan
eksiliyordu onlar da sıtmadan, frengiden
Aç yatıp tok kalkıyorlardı. Bir taşın
bir taşa sürtünmesi, bir dağın yer
değiştirirken bıraktığı iz, bir nehrin
adını alan kasaba, bir yaprağın yinelemesi kendini,
bir sevincin içini oyup boşaltmak,
bir boşluğun tamamlaması bir boşluğu.

Ya da bir boşluğun tamamlaması bir boşluğu
ben buydum, karışırdım her şeyinize
tek koruganımdı yüreğim. Aklınızın ermediği
işleri yapmakta yoktu üstüme biri daha
buğdaylarınızla bir tutuyordunuz beni, yeri
geldiğinde, yeri geldiğinde kabınızla
kacağınızla eşti yüceliğim ve eşsiz benzersiz kehânetim.

Dört

Başınız değil miyim ben sizin
ben sizin biriciğiniz değil miydim o zaman
yere göğe koyabilir miydiniz beni,
ah, dilim tutulsaydı da söylemeseydim
yeterdi belki de bu utku, oymağıma.

Geçer akçeydi bir bakışım yerdeki kartal
gökteki karınca için.
kutlu adlar sunuyordunuz yavrularınıza
şimdi şölenlerinizi yuğ yerine çeviren nedir, ey!
n'oldu gözlerinizin ışığı, dizlerinizin berki
meyvesini gizleyen bir ağaç gibi
uğuldayan kendi içine ve akan kendi içine.

DERGİ BAHÇESİ

Fûl Ege

Türkiye, **Mustafa Kemal**'in öncülüğünde başlatılan burjuva demokratik devrimini tamamlayamamış, feodal/dinsel gericiliğin açık ya da gizli egemenliği altına girmiştir. Daha çocukluğumuzda, baba, aile, konu/komşu baskısıyla geleceğimizi ipotek altına almaktadır din. Bu ipotekli yaşamdan bireysel olarak kurtulma çabaları, devletin, polisin, kurumların ve şu yüzde doksan dokuzu müslüman denen "millet"in (bu oran da kocaman bir yalan. Ateistler olarak, hepimizin nüfus cüzdanına, bize sorulmadan 'islâm' yazıldığı için, hepimiz bu yüzde doksan dokuzun içinde sayılıyoruz) surlarına çarpmaktadır. Sokaklardan işyerlerimize, içimize doğal bir güzellik çekmek için gidip oturduğumuz parklara kadar tüm yaşam alanlarımız dinsel yobazlığın surlarıyla çevrili. Din kaynaklı ahlâk çemberi, tüm yaşamımızı etkilemekte. Kendimize, ailelerimizden bağımsız yaşama mekânları yaratabilmişsek, yalnızsak evlerimizde, işte bir tek o odalarımız ada gibi, sığınak gibi kalmaktadır bize. O da, sürekli üstümüzde dolaşan, bizi izleyen "göz"ün bir ihbarıyla tarumar edilmezse. Kırklı yaşlara geldiğim şu yıllarda, dönüp bakıyorum da, bütün ömrümün islâm zulmüyle yaralandığını, bu yüzden neredeyse paranoyak bir kişi haline geldiğimi görüyorum. Evet, Türkiye'de bir islâm zulmü yaşanmaktadır. Yıllardır böyledir bu! Bunu görmek için, Sıvas Katliamı'nın yaşanması gerekmiyordu.

DİN VE YARATICILIK

Dinler, bilindiği gibi dogmalara dayanır. Tartışılmaz önkabullere dayanır. İnsanın, bireyin ve toplumların yaratıcı çabalarla değiştirecekleri şeyler yoktur dinlere göre. Bense, insanın her şeyi değiştirebileceği gerçeğini kabul ediyorum. İnsanların, ilkel kavimlerden bugünkü gelişmiş toplumsal yapılara akıp gelişinin, tanrının çizdiği bir kader çizgisiyle değil, toplumsal mücadelelerle, evrimler ve devrimlerle olduğunu kabul ediyorum. İnsanın yaratıcılığına güveniyorum. Bu yaratıcılığın yanında, safında yer alıyorum. Kuşku duymayı seviyorum. Önkabullerin değil, kuşkunun besleyicisi olmak istiyorum. Kendini tartışılmaz dogmaları savunmaya ve yaygınlaştırmaya adamış kişilerle buluşacak, yanyana düşecek, örtüşecek hiç bir ortak yanım yoktur. Yaratıcı bir uğraşın, edebiyatın, şiirin, romanın, sanatın emekçisi olan kişilerin, insanın yaratıcılığını kabul etmeye, kuşkuları öldürmeye, dogmaları egemen kılmaya çalışan kişilerle (bunlar şair, edebiyatçı kimliğiyle ortaya çıkmış da olsalar) nasıl bir demokrasi oyununda buluşabildiklerini anlayamıyorum. Daha doğrusu, anlıyorum da, kabul edemiyorum.

Tam da burada, uzun bir parentez açmam gerekiyor. Sıvas Katliamının üzerinden bir yıl geçti. Üzülerek görüyorum ki, bazı kişiler, katliamın alevilere karşı yapıldığı gibi bir yanlışı yineleyip durmaktalar. Türkiye'de, sol düşüncelerin, yıllardır aleviliği, sanki o da dinin bir kanadı değilmiş gibi görmeleri, zaman zaman alevilikten medet bile ummalarını, güncel (dönemsel) politik çıkarlara bağlıyorum. Bu ikiyüzlülükten nasıl kurtulunacağını merak ediyorum. Sıvas Katliamı, alevilere karşı, sünnilerin giriştiği bir katliam değildir. Madımak Oteli'nde o gün bulunanlardan **Aziz Nesin**, saldırganların ilk hedefiydi. Aziz Nesin alevi midir? Peki, o gün alevi olduğu için Madımak Oteli'nde bulunanlar olabilir ama **Behçet Aysan**, **Metin Altıok**, **Uğur Kaynar**, **Asım Bezirci** alevi oldukları için mi oradaydılar? Etkinliğin adı, Pir Sultan Abdal Şenliği olabilir, sanatçıları Sıvas'a Pir Sultan Abdal Derneği götürmüş olabilir, bu o sanatçıların alevi örgütlenmesine baş koydukları anlamına mı gelir? Ben, yıllardır severek okurdum **Behçet Aysan**'ı ve **Metin Altıok**'u...(Yalansız yazmak isterim, **Uğur Kaynar**'ı okumamıştım. Katliamdan sonra, Edebiyatçılar Derneği'nin yayımladığı "Uğur Kaynar Kitabı"ndan okudum ilk kez). Bu şairlerin, alevi değerlerini yüceltme, alevi düşüncesini estetize ederek sunma gibi bir kaygıları yoktu şiirlerinde. Onlar, alevisiyle, sünnisiyle, Hıristiyanıyla, dinsiziyle, Türküyle, Rumuyla insanı, insanlığı anlamaya, yorumlamaya, bu en geniş anlamıyla insanın yaşamını, mücadelesini, umutlarını, umutsuzluğunu, düşlerini, kaygılarını estetik bir üst biçime taşımaya çalışıyorlardı. Durum böyleyken, bazı çevrelerin, kişilerin, olayı sünni gericilerin, alevilere saldırısı diye yansıtmalarına üzülüyorum. Yıllardır severek okuduğum, kimi yazılarında günlük yazı okumanın ötesinde edebiyat hazzı aldığım **İlhan Selçuk**'un, 2 Temmuz 1994'de, Ankara'da yapılan

"Sanatçılar Kurultayı"nda, **Nesimi Çimen**'in alevi olduğu için yakıldığını(1) söylemesini kabul edemiyorum. Sıvas'ta yakılan "ben" olarak, bütün bunlara üzülüyorum.

Ben, Fûl Ege. Burası Dergi Bahçesi. Yazma alanım dergiler. Öyleyse, sözü niye bu kadar uzattım? Bu konuda, çok yara aldığım için uzattım. Oysa ben, **Sombahar** Şiir Dergisi'nden söz edecektim. Şiir tutkunu bir okur olarak, dört sayıdır Sombahar'dan hep söz etmek istemiş ve ertelemiştim. Bunun nedeni de, Sombahar üzerine uzun yazma isteğimle, yayıncım **Cem Savran**'ın "Fûl'e söyleyin, aman kısa yazsın!" uyarılarının çarpışmasıydı. Ama bu kez, Savran ne derse desin, Sombahar'dan uzun uzun söz edeceğim. Yukarıdaki uzun giriş de, Sombahar'dan söz edeceğim bir yazı için, hiç de yanlış bir yerde durmuyor. Bu uzun girişle, adını anmadan da olsa, Sombahar'dan söz etmeye başladığımı düşünüyorum.

SOMBAHAR, "SOM" ŞİİR VE İSLAMCI ŞAİRLER

Sombahar, Mayıs-Haziran 1994 tarihli dergileriyle, yirmi üçüncü sayıya ulaştı. Bu sayıları topluca önüme koyup, karıştırmaya başlamadan, belleğimde kalan izlerine, bende oluşturduğu izenime baktığımda, iki şey öne çıkıyor. Biri, 1980'li yıllardaki depolitizasyon sürecinin birebir yansıdığı, zaten mahkum edilmiş olan "saf şiir" arayışı. İkincisi ise, islâmcı şairlerle buluşma çabası. Doğrusu ya, ben "saf şiir" ya da "som şiir" diye bir şeyin olabileceğini düşünemiyorum. Bunu söylerken, bazı ideolojilere tıpkı bir "din" gibi sarılıp, hatta sol adına bir dogmatizme düşen, şiiri de ideolojinin "emrine" veren anlayışları onayladığım düşünülmesin. Soruna böyle bakmadığımı, yayımlanmış yazılarımı okuyanlar bilir. Peki saf şiir neden olamaz? Olamaz, çünkü, şiir toplumsal/tarihsel/ekonomik/kültürel süreçlerin dışında bir yerlerde, bu süreçlerden etkilenmeyen bir insan (nasıl bir insandır ki o?) tarafından yazılmıyor. Şiiri yazan/yaratan birey, yaşamın içinde. Bireysel ve şiirsel varoluşunu yaşamın içinde gerçekleştiriyor. Duyguları, düşünceleri, zevkleri bu yaşamın içinde biçimleniyor. Ve işte bu birey, tarihsel sürecin bir noktasında yaşamakta olan "kendisinin" ve yaşamın gerçekliğini malzeme olarak kullanıp, başka bir gerçeklik kuruyor. Yaratıyor. O da şiirdir. Bu şiir, nasıl her şeyden bağımsız, yalnız kendinin amacı olarak, kendi başına varolabilir? Gerçeklikten bütünüyle ayrılmış, ondan etkilenmeyen ve onu etkilemeyen bir anlamsal bütünlük nasıl kurulabilir? "Anlam gerekli mi?" derseniz, elbette gerekli. Anlamsızlık denemeleri bile, yaşamın gerçekliğinde bir anlam bulur kendine. Şiir insanla, yaşamla, tarihle, toplumla bir alışveriş içindedir.

Sombahar'ın, islâmcı şairlerle buluşma çabasına gelince, bu konuda demokratlık şovuna girmekten saçma bir şey olamaz, diye düşünüyorum. İslâmcı, uhrevi, kaderci; inanca dayalı estetikle, insanın ve doğanın maddi gerçeğine, bilime, insan yaratıcılığına dayalı estetiği örtüştürmek, aynılaştırmak, buluşturmak olanaklı mıdır? Bu kadar kaygan bir zemin midir sanatsal estetik/şiir? Hayır! Ama, depolitizasyon politikalarından fena halde etkilenip, şiiri toplumsal/tarihsel süreçlerin tamamen dışına bir yerlere oturtma çabasına girmişseniz, böyle bir buluşma olanaklı gözükebilir.

Bu yanılsamanın, diğer sanat dallarından çok, şiirde ortaya çıkması ise, şiirin özgül koşullarından kaynaklanıyor diyebilirim. Şiirin diğer düzyazı sanatları gibi olay anlatımına dayanmaması; imgeler, yan anlamlar, çağrışım zenginliği, çoklu anlam katmanlarına dayanan yapısı, böyle bir yanılsamaya daha çok elveriyor demek ki!

İslâmcı şairler, kendi şiirlerini hep yazdılar ve yazıyorlar. Kendi "cemaat"leri içinde de bunu oldukça iyi bir şekilde yayıp okutuyorlar. Sol dünya görüşüne sahip sanatçıların dergilerinde yer almamaları, onların yadsındığı, görülmediği, hele hele "edebiyat iktidarları"nca hor görüldükleri anlamına gelmez. Böyle bir değerlendirmede bulunmak, masum bir iyiniyetin ötesinde, islâmcı şairlerin yanında saf olmaktır. Türkiye'de sol, inançları nedeniyle hiç bir islâmcı şairi öldürmemiştir ama islâmcılar, kendilerinden olmadığı için, ateist olduğu için şairlerimizi yakmışlardır.

Şimdi gelin, Sombahar'ın sayfaları arasında gezintiye çıkalım. İlk durağımız kuşkusuz, Eylül-Ekim 1990 tarihini taşıyan ilk sayı olacak. Dergilerin ilk sayılarındaki "çıkış" ya da "sunuş" yazılarını çok önemsemişimdir. Buralarda, varolan edebiyat ortamının ve edebiyatın sorgulanışı ile yeni bir dergiye neden gerek duyulduğunun, farklı ne yapılacağının/yapılmaya çalışılacağının yanıtını ararım. Sombahar'ın ilk sayısındaki "Başlarken" yazısı, bu açıdan çalakalem yazılmış, cılız, ipuçları vermeyen bir yazı. Varolan edebiyat ortamı ve edebiyata ilişkin sorgulama yerine birkaç reddiye tümcesi yer almakta. Derginin çıkışı, "**proletkült, arabesk ya da** 'son model' **eleştiri anlayışının; kısacası akademik olmayan eleştirinin şiire daha fazla sarkıntılık etmesine izin verme-**

mek" olarak gerekçelendirilmekte. Şiire ilişkin nitelikler ise yalnızca "iyi" ve "kötü" şiir olarak adlandırılmakta. Tarihsel, toplumsal, politik, hatta coğrafyaya ilişkin çağrışımları olacak sözcüklerden özellikle kaçınılmış. Bir tümcede, "üç darbe görmüş bir şiir kuşağı"ndan söz ediliyor. Ama, boşlukta bir niteleme olarak kalıyor bu da... Altındaki ve üstündeki tümcelerle hiçbir bağı yok. Yazanın bilinçaltından fırlayıvermiş ve araya sıkıştırıvermiş kendini bu sözcükler. Bu kadar boşlukta. Dergide yedinci sayıya dek, başka "sunu" yazısı yok. Yedinci sayıda, bu kez imzalı olarak, **Orhan Kahyaoğlu** imzasıyla "İkinci Yıla Başlarken" var. İlk "Başlarken"e göre, daha açımlayıcı yanları olan bir yazı bu! Sonra, biraz kaçak bir biçemle de olsa, şairin ülkemiz ve dünyamızdaki değişimlerin, gelişmelerin ayrımına varması ve şiirine taşımasından söz edebilmiş Kahyaoğlu. Ancak, yazının bütününde, bu sözler de boş-lukta sallanmaka. Tıpkı ilk andığım yazıdaki "üç darbe görmüş bir şiir kuşağı" nitelemesi gibi...

Derginin onuncu, onüçüncü, onaltıncı, ondokuzuncu, yirmi ikinci, sayılardaki sunuş yazılarının tümünde, güncellikten (şiire ilişkin güncellikler de dahil) özel bir kaçış çabası egemen. Bu kaçışın açıklamasını ise, Mart-Nisan 1992 tarihli onuncu sayıda yer alan "onuncu sayıya başlarken" yazısında buluyoruz. Efendim, dergi bir platform olarak görülüyor. Platform sunmak, taşıyıcı olmak ve müdahaleden kaçınmak. Ama ne hikmetse, "Bu, belli bir dünya görüşü ve bakış açısından vazgeçtiğimiz anlamına gelmez" tümcesi ekleniveriyor bir yere. Vahşi Sıvas Katliamı'ndan sonra çıkarılan Eylül-Ekim 1993 tarihli on dokuzuncu sayının "Dördüncü yıla girereken" başlıklı yazısında, "**Onsekiz sayıdır sürdürdüğümüz, açık ya da gizli bir tavrımız var: Yaptığımız işi ön plana çekmek, yaptığımız işin adını değil. Bu nedenle deklarasyonlardan mümkün olduğu oranda kaçındık. Bir şeyler söyleme, bir şeyler yapma isteğini doruğuna tırmandıran olaylar (Sıvas katliamı gibi) bu ketumluğumuzu kırdı kimi kez. Ama genel yaklaşımımız, yapılanın kendini kendini ifadelendirmesi, okurun yapılanı adlandırması yönünde oldu**" deniyor. Ketumluklarını birazcık kırmaktan nasıl rahatsız oldukları belli! Sıcak olaylar karşısında, yayıncı olarak tavır belirtmekten bunca kaçmak niye diye sormuyor, bunca rahatsız olmaktansa ketumluklarını bozmayabilirlerdi, diyorum. Sombahar'ın bu sayısında, Sıvas Katliamı nedeniyle hazırlanmış bir özel bölüm var: "Şairin tavrı, bireyin sorumluluğu". Dergi adına da, **Orhan Kahyaoğlu**'nun yazısı açıyor bölümü. Ne diyor Kahyaoğlu bu yazısında: "**İnsani, politik ve ahlaki açıdan hiçbir tanıma sığmayan bir Sıvas Katliamını, ahlaki ve insani düzeyde es geçebilen, yazı yazıp konuyu bile zikretmekten korkan bir sanatçının, etik açıdan önemli bir çıkmaz içinde olduğu kesindir**". Kahyaoğlu'nun sanatçılar için söyledikleri, dergiler için de geçerlidir. Bu bölümdeki yazılara, Sombahar-islâmcı şairler ilişkisine değinirken, yeniden döneceğim.

Sombahar, dergiye yönelik eleştirilerin yoğunlaşması üzerine, yani biraz da zoraki olarak, Mayıs-Haziran 1994 tarihli yirmi üçüncü sayısında, yayıncılık tavrını açma gereksinimi duymuş. Yine "Başlarken" adını taşıyan "sunu"da, "**Sombahar, yalnızca şiiri alan seçen bir dergidir. Belli politik-ideolojik temellerde birleşmiş, şiire bu temellerin gözlüğüyle bakan belli şairlerin ve yazarların dergisi değil**" denmekte. Derginin ortak bir sesi, bir politik-ideolojiik bağlamı temsil etmediği, şiir alanının böyle bir temsiliyete elvermeyeceği vurgulanmakta. Şiirin, güncel politikanın yedeğine girmesi kuşkusuz şiire zarar verir. Vermiştir de... Türkiye'de, toplumsal koşulların sıcaklığı sonucu, sanatçıların ve sanatın güncel politika içinde yittiği dönemler yaşanmıştır. Bunun en belirgin şekilde yaşandığı yıllar da, 1970-1980 arası dönemdir sanıyorum. Nitekim bu dönem, şiirimizin gelişimini adeta dondurmuş, geçmiş birikimleri de kucaklayarak yeni bir dinamizm sürecine girilmesi için 1980'li yıllar beklenmiştir. Ancak, 1980'li yılların bir başka gerçeği de Türkiye'de ve hatta dünyada yaşanan apolitikleşmenin şiirin üzerine de (doğal olarak) gölgesini düşürmesidir. 1990'lı yıllarda, şiirimiz bu gölgeyi üzerinden silkelemeye çalışarak, daha devingen bir hale gelmiştir. Sombahar dergisi ise, bu gölge üzerine fena halde yapışmış bir çevreyi bir araya getirdi. Yani, Sombahar şair ve yazarlarının gerçekten de ideolojik bir "ortak sesleri" yok ama, böyle bir ortaklıkları var. Politik, ideolojik, toplumsal kavramlardan ürkmeleri, yüklendikleri bu misyondan, yineliyorum, bu **misyondan** kaynaklanmaktadır.

Şimdi bir de, şu tümceye bakalım: "**Şiir politikamız, şiire bakma biçimimiz (poetikamız) elbetteki temelde dünyaya bakma ve algılama biçimimizle ilgili**". Bu alıntı da aynı başyazıdan. Dünyaya bakma ve algılama biçimi derken, bunu tek bir ideolojik çerçeveyle sınırlandırmıyorsak -ki, böyle bir çember, eksik an-

lamlandırmadır- bu biçimin, yaşanan toplumsal koşullardan, kültürel donanıma dek çok fazla sayıda belirleyeni vardır. Ama bu belirleyelerin hepsinin de toplumsal/tarihsel koşullarla, politikayla doğrudan ilişkili olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Öyleyse, "**Şiir politikamız, şiire bakma biçimimiz (poetikamız) elbetteki temelde dünyaya bakma ve algılama biçimimizle ilgili**" demek, bakışının şu ya da bu şekilde ve oranda bir politiklik taşıdığını kabul etmektir. Doğrudur. Çünkü, apolitiklik de, politik bir duruştur. Şiire, çaresiz böyle bakarsınız. Durduğunuz yerden bakarsınız. Yazdığınız şiirde de, çaresiz bir duruşunuz vardır. Ancak, "**Belki de sorun, sanata güvenmemek-ten, gerçekte sanatın, kendi başına insan edimlerinin en devrimcisi olduğunu, çünkü her sanat ürününün kendisinin bir devrim olduğunu unutmaktan ya da anlamamaktan kaynaklanıyor**" denmesiyle hangi bulanıklığa varılmak isteniyor? Hangi bulanıklıktan medet umuluyor? Buna bir de, "**Önemli olan, yapıtı üreten şairin, yapıtındaki ideolojik duruşuna bakmaktır**" sözünü eklersek, Sombahar'ın adeta, islâmcı şairlerle "al takke, ver külah" olmasını bir sanatsal masumiyet çizgisiyle açıklama çabası görülür. Her sanat eserine, yarattığı sanatsal gerçeklik nedeniyle "devrim" gözüyle bakarsak, karşımıza şiirler diye "devrimler" çıkar. Bu devrimler arasındaki seçimimizde, yine kaçınılmaz olarak bizim yaşam içindeki duruşumuzu ele verir. Sanatçı ile sanat eserini ayrı yerlere düşürerek, eseri, sanatçısından yabancılaştırarak, (Bir yöntem olarak böyle bir yabancılaştırmayı, mutlak bir şekilde reddetmiyorum), seçimlerimizi, yaşam içindeki konumunuzu masumlaştırmayın derim, Sombahar şair ve yazarlarına.

İSLÂMCI ŞAİR KAYIRMACILIĞI

Sonbahar'ın islâmcı şairlerle al takke ver külâh olması, rastlantısal değil, bile/isteye yapılmış bir seçimdir. Açın ilk sayıyı, daha ilk sayının ilk konusu olarak, "Şiir Dergiciliği" başlığını görürsünüz. Bu, 1980'li yılların şiir dergilerini çıkaranlardan dört kişinin söyleşisidir. Söyleşiye **Adnan Özer, Tuğrul Tanyol** ve **Haydar Ergülen** ile Özer ve Ergülen'in sevgili "ağabeyleri" **Ebubekir Eroğlu** katılmıştır. Adnan Özer, Üç Çiçek kitapları deneyimini anlatırken, "Müslüman şairler"le politik olarak karşılaşmadıklarını, "şair dostlar" olarak konuştuklarını söylüyor. Üç Çiçek'te, bu "müslüman şair dostları" ile birlikte şiirler, yazılar yayımladılar. **Nihat Behram**'la, **Cahit Zarifoğlu**'nun "**İmam saflara bakıyor ışık vererek şehla/Alınlarda secde mühürleri kıble hoşluğu**" gibi dizelerini yanyana getirmekle, aynı sayfalarda buluşturmakla, ideolojilerin, şiir üzerindeki olumsuz etkilerini silmiş (mi?) oldular? (Bir gün seçkinci, aristokrat, bir gün devrimci, bir gün halkçı, popülist gözükmeyi çok iyi beceren **Akif Kurtuluş** da aralarındadır.)

Adnan Özer ve Haydar Ergülen'in ağabeyleri Ebubekir Eroğlu, islâmcı şiire kuçak açan şairler grubunun çıkardığı bütün dergilerde aralarındadır. Hatta, bununla yetinilmeyip, Sonbahar'ın Temmuz-Ağustos 1992 tarihli on ikinci sayısında bir de özel bölüm hazırlanır Eroğlu'na. Eroğlu, dostluk adına, ideolojik inançlarını gizleyecek değil ya, bu birlikteliğe ideolojisini taşımıştır doğallıkla! Bunun kendileri de ayırdımındadır elbette. **Orhan Kahyaoğlu**, Eroğlu'nun "Kayıpların Şarkısı"ndan söz ederken, Eroğlu'nun "silik bir atmosfer içinde geziniyor" olmakla birlikte, "gizil bir radikallik"in tüm kitaba sindiğini vurgular (Sombahar, Sayı.12). Ama olsun, demokrat şairlerle aynı sayfalarda buluşması için bir engel midir bu! Bana göre evet, Sombaharcılara göre "hayır".

Sombaharcıların islâmcı şairlerle buluşmaları, oraya kadar varır ki, "özel bir islâmcı şair kayırmacılığı" çıkar ortaya. Bakın, derginin son sayfalarındaki kitap tanıtma yazılarına, genellikle bu şairlerin kitapları "iyi şiir kitapları" olarak sunulur okuyucuya. **Seyfettin Ünlü**'den **Hüseyin Atlansoy**'a, **Arif Ay**'a kadar, hem de islâmcı kimliklerinin üzerine basa basa... Hatta, bu da yetmez, "kraldan çok kralcı" bir tavırla Behçet Necatigil'in Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü'nü genişletirken, islâmcı şairlere haksızlık etmekle suçlarlar **Hilmi Yavuz**'u. (Onuncu Sayıya Başlarken, Mart-Nisan 1992, Sayı.10). Bir önceki sayıda, yani dokuzuncu sayıda **Metin Celâl**, isim vermeden, islâmcı şairleri görmemekle suçlamıştır edebiyat tarihçilerini ve isimler sözlüğü yazarlarını. Sonraki sayıda bu suçlama, başyazıya çıkmıştır.

Metin Celâl, "genç müslüman şiir ya da madalyonun öbür yüzü" başlıklı yazısında (dokuzuncu sayı), edebiyat tarihçileri ve sözlükçüleri suçlamakla da yetinmeyip, islâmcı şairlerin dergilerini raflarında bulundurmayan "bildik kitapçı"lardan, bu isimlere yer vermeyen "dolaşımdaki dergiler"e kadar genişletmiştir suçlama alanını. Celâl, islâmcı şairlerin sırtını sıvazlamak amacıyla yola çıktığı için, yazısının girişinde saydığı on yedi islâmcı dergi ve on beş şairin (2), sol yelpazedeki edebiyatçılarla ne kadar ilgilendiklerini sormaz. Sorgulamaz. Çünkü, ona

göre, islâmcı şairlere haksızlık eden, solcu bir edebiyat iktidarı vardır. Şöyle diyor Celâl: "Bu ilgisizliğin ve bilgisizliğin nedeni ne olabilir? Edebiyat iktidarı mı? Belki. Evet, edebiyat iktidarı dergileri ve yayınevleriyle farklı seslere kapalı". Gerçekten de, Türkiye'de bir edebiyat iktidarı, hatta iktidarları vardır. Bu edebiyat iktidarı, belli yazarları pazarlar. Hem de tüketesiye. Aynen yeşilçam yöntemleriyle. Ya da kötü bir Hollywood kopyacılığıyla. Bu arada, bir takım farklı sesleri de görmezlikten gelir. Ancak, bu farklı sesler içinde, dayanma, direnme gücü olan, görülmenin küskünlüğüne girip yaratıcılığını boğmayanlar, edebiyat iktidarlarına rağmen varolmanın yollarını bulurlar. Bulmuşlardır. Bulmaktalar. Metin Celâl'in tavrının ilginçliği ise şuradadır, bu gerçeğin yıllardır yaşanıyor olmasına karşın, bu konuda sesini çıkarmazken, "edebiyat iktidarı"nı kendine dert etmezken, islâmcı şairlere yol açmak kaygısıyla bunu birden keşfedip, saldırmaktadır.

Metin Celâl, islâmcı şiire, demokrat çizgide yayın yapan dergiler içinde yol açma amaçlı yazısında, bu tavrını, 1980 sonrası yazan şairlerin zaten, kimliklerinden gelen belirtileri "en ince ayrıntılarına kadar" sildikleri, bu yıllarda yazılan şiirin "sağı, solu, müslümanı"nın olmadığı, "genelde hep aynı yere" varıldığı şeklinde temellendiriyor. Burada, Celâl'in dönemi kendi gerçeğiyle algılamayıp, döneme görmek istediği şekilde baktığını görüyoruz. 1980'li yıllarda şiir yayımlatanlardan bazı adları anımsayalım: **Abdülkadir Budak, Ahmet Ada, Ali Cengizkan, Şükrü Erbaş, Gültekin Emre, Hüseyin Atabaş, A.Hicri İzgören, Adnan Satıcı, Behçet Aysan, T.Asi Balkar, Özdemir İnce, Adnan Azar, Bedrettin Aykın, Seyyit Nezir, Ahmet Özer, Metin Altıok, Akif Kurtuluş, Ahmet Telli, Sedat Şanver, Hidayet Karakuş.** Şimdi bu şairlerin şiirlerine, Metin Celâl'in bakışıyla "kimliksiz" damgası vurulabilir miyiz? Sayısını daha da çogaltabileceğim bu şairlerin şiirlerini düşündüğümüzde, kimliksiz, sağı, solu belirsiz bir şiir mi görüyoruz? Peki, Metin Celâl'in o pek sayın, muhterem müslüman şairleri kimliksiz mi? Ben onların şiirlerinde müslüman kimliğini, hem de genellikle "radikal" bir müslüman kimliğini görüyorum. Bizzat, Sombahar'ın kendisi bile, Metin Celal'i yalanlayıp, beni doğruluyor. **Ebubekir Eroğlu**'nun Sombahar'da yayımlanan şiirleri, aynı zamanda materyalist bir şairin şiirleri olarak okunubilir mi? **"ben tanrım senin sayfana dalıyorum/tutarak şimşek ışığını"** dizelerini nasıl algılıyor Celâl? Peki, islâmcı şairlerin kitapları tanıtılırken, "Şiirlerini müslüman bir duyarlıkla ören şair" gibi ifadeler kullanılmıyor mu Sombahar'da? **Hakan Albayrak**'ın şiirinden şu alıntıyı bizzat Metin Celâl'in kendisi yapmamış mıdır? **"bütün kaleler düştü/bütün bayraklar indi/ bütün cephelerinde yenildi kâintın/fakat insanlar/usulca yaklaşıp /son nefesinden kalan ize bakın/allah/ve elbette yenilmedik"**. (Sombahar, Mayıs-Haziran 1993, Sayı.17, "dengeler adına şair yaptılar bizi"). Yenilgilerden söz ediyor Albayrak. Yenilenlerin son nefeslerinden kalan izleri arıyor. "Allah" sözünü buluyor. Umutlanıyor yeniden, "elbette yenilmedik" diyor. Kim olarak konuştuğu belli değil mi? Gerçek hangisi? Bunlar mı, Metin Celâl'in söyledikleri mi?

Metin Celâl, Sıvas Katliamı'nın ardından yazdığı "Küfretme Hakkı" başlıklı yazısında, (Sombahar, Eylül-Ekim'93, Sayı.19) **"Bu çağ lanetliler çağıdır. Yangındır. Ölümleri ve yokedişleri yaşıyoruz. İnsan insanı öldürüyor. Tüm canlıları yokediyor. Öldürmeyi, yoketmeyi onaylıyor. Onaylama işini yüksek sesle yapamazsa susarak onaylıyor. Susmak onaylamatır"** demekte. Şimdi soruyorum, Sombahar'ın adeta islâmcı olmaları, şiirlerinin dinsel/metafizik izleği önemli değil, onlar şairdir, onlarla birlikte olmalıyız gibi bir düşünceyle kucak açtığı ve Metin Celâl'in adlarını sıraladığı şairlerden kaçı kınadı Sıvas Katliamı'nı? Kaçı, evet kaçı? Metin Celâl, hâlâ bu şairlerin, islâmcı kimliklerinin silikliğinden söz ederek, sayfalarımızda onlara yer açmamız gerektiğini savunabilecek mi? Sıvas Katliamı'nı, Celâl'in deyimiyle susarak onaylayanlardan hâlâ, şair kimlikleriyle söz edebilecek mi? Önemli olan metindir, şairin kişiliğinin önemi yoktur gibi bir düşünceyi hâlâ savunabilecek mi Sombahar? İsmet Özel'in katliamı onayı, susmakla da olmayıp, bizzat onayladığını açıklamıştır diye, Özel'i "tu kaka" edip, diğerleriyle yine al takke, ver külah devam mı edecek yaşam? Bir **Arif Ay**'ın dizelerini okurken, şiir tadı mı alacak Metin Celâl? (Ben, kan, katliam ve küf tadı alıyorum).

Şiiri, şairin kişiliğinden tamamen apayrı yere koyanlarla karşılaştıkca, usuma hep şu örnek gelir. Bilinir, hükümdar **Şah İsmail**, aynı zamada "**Hatayi**" mahlasıyla şiirler yazarmış. Yaşamı, kan dökücülükle geçmesine karşın, şiirlerinde "ince duyguları" işlermiş. Bu ince duygulu şair, yine aynı zamanda şair olan Özbek Hümükdarı **Muhammed Şeybani Han**'ı yendiğinde (1510), kafasını kestirip, kafatasının içine şarap doldurtarak içmiştir. Elbette, yine "ince duyguları" şiirlerinde işleyen Şeybani de zalim mi zalim bir

hükümdardır. Olayı, birinin masumluğu üzerine oturtmak değil amacım. Bu örneğin usuma düşmesi, bu zalim kişiliklerle şiirin buluşmasını yadırgayışımdan-dır. Ben, bu yadırgıdan hiç kurtulamayacağım. Bir yöntem olarak, şiiri, şairinden yabancılaştırarak algılamaya, yorumlamaya tamamen karşı değilim. Şairi tanımayanlar, onun hakkında bilgisi olmayanlar için doğal bir yabancılık (şairine) zaten vardır. Benim karşı çıktığım şey, tek ve mutlak doğru yöntem olarak bu yabancılaştırmanın sunulmasıdır. Şairin, kişiliğinin, yaşamının, olaylar karşısındaki tavrının da önemli olduğunu, bunların şiirlerini biçimlendiren öğeler arasında yer aldığını düşünüyorum.

Sombahar, toplumsal olaylar karşısındaki "ketumluğunu" bozmanın rahatsızlığını duyurak da olsa, Sıvas Katliamı üzerine, "Şairin Tavrı, Bireyin Sorumluluğu" başlığıyla bir bölüm hazırladı. **Orhan Kahyaoğlu**, bölüün giriş yazısında, bu bölümün, **"Sombahar'ın siyaseti alımlaması açısından önemli bir çizgiyi temsil"** ettiğini vurguluyordu. Bölümün ilk yazısı, **Hulki Aktunç**'dan: "Deltaya Düşmek, Detayı Bilmek". Aktunç, burada, daha önce ileri sürdüğü "delta" kavramını yeniden irdeliyor. Bu kavramla, 1980'li yılların şiiri üzerine dönemsel bir saptamada bulunmaya çalışmıştır. Ona göre, bu dönemde, **"Kendisini ülkemiz şiirinden ak ile kara gibi ayıran bir takım akımlara rastlamıyoruz". "Bugün toplumcu gerçekçiler de sağcılar da, II. Yeni'ciler de, hatta şiirsel patlamasını kitle önünde Garip'le yapan Melih Cevdet usta da"** şiir etkinliklerini bir delta içinde sürdürmekteler. Bu delta, "bir olanaklar, bir sentezle alanı". Bu delta döneminde, ideolojik önyargılar, ketvurmalar önemini yitirmiştir. Şairler, yazarlar, dünya görüşlerinde değil ama, Türkçenin maharetlerinde buluşmuşlardır. **Nihat Behram**'la **Necat Çavuş, Ahmet Oktay** ile **Ebubekir Eroğlu** aynı dergilerin aynı sayılarında buluşabilmişlerdir. Aktunç, yazısının sonunda, **"Bugün şairler, şiirlere rağmen, kopmaktadır birbirinden. Şiirin mi şairin mi daha güçlü olduğunu bir kez daha göreceğiz"** diyor. Yazıyı okurken, sona düşülen "Birkaç Not"un oldukça önemli olduğunu vurgulamalıyım Bu dipnotlarda, Aktunç'un, "Delta şiiri" kavramıyla öne sürdüğü saptamalardan bugün (yani Sıvas Katliamı'ndan sonra) duyduğu kuşku var.

Doğrudur. 1980'li yıllarda, edebiyatımız, ideolojilerin yedeğinde yol almaktan (alamamaktan yani) ve bu durumun doğal sonucu olarak, manzumecilerin şair sayıldığı ortamlardan kurtulmuştur. Estetik düzlemde bir sıçrama sürecine girilmiş; ideolojiler adına öne çıkarılmış, korunmuş, kollanmış safralardan kurtulma yönünde önemli bir gelişme olmuştur. Birileri hâlâ, toplumculuk adına safraları teşvik ediyor olsa da, gelinen yerden geri dönülmeyecektir. Ancak, bu süreç aynı zamanda, edebiyatın tamamen politikalarüstü olduğu ve dolayısıyla islâmcısıyla, ateistiyle yanyana gelinebileceği "yanılsaması"nı da beslemiştir. Şimdi, saptamalarını, görüşlerini, yazılarını her zaman ufuk açıcı bulduğum Aktunç'u bile yanıltan bu "yanılsama"dan kurtulmanın zamanıdır. ("Yanılsama" sözcüklerini tırnak içine aldım. Çünkü, ben bunun kendiliğinden gelişmiş bir yanılsama süreci olmaktan çok, bilinçli yanıltma politikalarından kaynaklandığını düşünüyorum).

1980'li yıllardaki sanatsal sıçrama sürecinin getirdiği olumsuzluklardan biri de, sanatın ülke sorunlarından, sıcak sorunlardan kopup, kendi sorunlarına kapanma tehlikesinin belirmesi oldu. İnsanların yokedildiği bir dünya düşünün. Bir tane insan bile yok. Ama sağda, solda sanat eserleri duruyor. Tablolar, kitaplar... Bu eserlerin çok güzel, harikulade olmasının ne anlamı olabilir, o güzellliği görecek, duyacak, büyütecek, hazzını yaşayacak insanlar olmadıkça!... İşte, canalıcı sorun bu! Sanat, bir yanıyla kendi kendinin amacı olarak, estetik düzlemde "iyi"yi yakalamaya çalışırken, ülke/dünya/insan sorunlarından da kopmamalıdır. **Ogan Güner**, "şairin konumuna ilişkin deneme"sine, **Alberto Giacometti**'nin şu sözünü alıntılayarak girmiş: **"Bir müze yangınında Rembrandt tablolarıyla bir kedi yavrusu arasında seçim yapmak zorunda kalsam hiç duraksamadan kedi yavrusunu kurtarırdım"**. Ogan Güner, denemesinin sonlarında diyor ki, **"Rembrandt tablolarıyla, bir kedi yavrusundan çok daha yakın ilişkiler kurma yolunda kendimizi metinlerarası bir hayat yolculuğuna bırakıyoruz"**. (Sombahar, Sayı.19) İşte, bütün sorun, bunu anlamakta belki de! Bu eleştirinin baş muhatabı da Sombahar olsa gerek!

SOMBAHAR ŞAİRİ'NDEN, SOMBAHAR'IN SIVAS SAYISINA TEPKİ YA DA YANGINDAN KEDİ YAVRUSUNU DEĞİL REMBRANDT'IN TABLOSUNU KURTARAN BİR DEMOGOG

Sombahar'ın, Sıvas Katliamı'ndan sonra hazırladığı "Şairin Tavrı, Bireyin Sorumluluğu" özel bölümüne, ilk tepki de "Sombahar Şairi" **Ayhan**

Kurt'dan geliyor. Bir **İsmet Özel**, bir de **Ece Ayhan** şokuyla şiir yazmaya soyunmuş olan Ayhan Kurt, bu iki şokuna biraz **Ahmet Haşim**, biraz **Necip Fazıl**, biraz da **Vural Bahadır Bayrıl** şoku (düşük voltajda) ekleyen Ayhan Kurt, "Rimbaud'yu asalım!" başlıklı bir yazı kaleme almış. Sombahar'ın Kasım-Aralık 1993 tarihli yirminci sayısında yayımlanan bu yazısında Kurt, Sombahar'ın Sıvas Katliamı'ndan sonra yayımladığı yazılarla, kendine ters düştüğünü düşünüyor. Şairin etik konumunun, kişiliğinin sorgulanması, bunun hem de Sombahar'da yapılması, Kurt'u müthiş rahatsız ediyor. **İsmet Özel**'in Sıvas Katliamı'ndan sonraki, katliamı onaylayıcı, saldırgan tavrına (3), Sombahar'da da karşı çıkılmasını eleştiriyor Kurt. Bunun, "Şiir mi? Şair mi?" polemiğini yeniden yüzeye çıkarmasından korkuyormuş. Ona göre, şairin etik tavrının ne önemi var. Önemli olan şiir değil mi? Şairin dinsel yönelimleri şiirini öldürü-yorsa, hümanist etik anlayışı da öldürmez mi? Kurt'a göre, şiiri ele alırken tek ölçüt, dil olmalıdır. Oysa, **Hulki Aktunç**, İsmet Özel'e ilişkin konuşurken, dil'in sınırlarını aşmıştır. (Olur mu?) Bu en büyük suç ona göre.

Tam bir demogog olan Ayhan Kurt, sonra da **Metin Celâl**'in (4) Sombahar'daki yazısına (isim vermeden) atıfta bulunuyor. "**Peki ya, iki şairi etik duruşları nedeniyle sınıflandırmak, şiiri algılama tarzları apayrı olan bu şairlerin birini, 'yanmasını bilen' sıfatıyla şehit ilan etmek, diğerine 'statü şairliği'ni yakıştırmak birinin şiirini arttırırken, diğerininkini eksiltmiş midir? Eğer öyleyse büyük bir açmazdayız demektir. Şiirle şairi eşitliyoruz demektir. Bu tür bir perspektif şiir kitaplarını değil de, şair biyografilerini okumamızı gerektirmez mi? Ve bu perspektif çoğu zaman da şair adına, şiiri dışlayan bir işleyiş göstermez mi?**" diye soruyor. Yani, Sombaharcıları uyarıyor Kurt, aman dikkat diyor, Sıvas Katliamı falan derken, müslüman şair dostlarımızı küstüreceğiz. Kurt, insanların yokedildiği, insansız bir dünya için estetik halisünasyonlar görüp dursun. Onu, Türkiye'nin Rimbaud'su, şair imajının son temsilcisi ilân ettiği İsmet Özel'iyle başbaşa bırakmaktan başka yapılabilecek bir şey yok!

Ancak, işin ilginç yanı, Sombahar'da, Katliamdan sonra bile, o "sıcağı sıcağına" yayımlanan özel bölüm dışında, bir değişme olmaması. O özel bölüm, "A Takımı" sunucusu **Savaş Ay**'ın amigo edasıyla elini kolunu sallaya sallaya, bir sosyete kulübündeki seks partisiyle, Sıvas Katliamı'nı aynı şekilde tüketime sunuşunun bir benzeriymiş demek ki! İçtenliksiz, medyatik bir özel bölümmüş.

Yazı uzadı. Artık sonlamalıyım. Sonlamadan eklemem gereken bir şey var ki, Sombahar, bu yazdıklarımdan ibaret değil elbette! Yayımlanan yirmi üç sayıda, son derece önemli bulduğum, edebiyatımıza bir katkı olarak aldığım yazılar, özel bölümler var. Bunlardan en önemlisi de, bir özel bölüm de değil, özel sayı olan "Kadın Şairler Altarı" (Ocak-Nisan 1994, Sayı.21-22). Eksiklikleri vardır elbet. Böyle bir özel sayıda isteyen, istediği kadar eksik bulabilir. Bence, 1994'te, edebiyatımızın önemli kazançlarından biri bu "Kadın Şairler Altarı".

"Modernizm, Modern Şiir, Türk Şiirinde Modernizm Kavramı", derginin on, on bir ve on ikinci sayılarında özel bölüm olarak işlenmişti. On üç ve on dördüncü sayılarda "Şiir ve İntihar", on beş ve on altıncı sayılarda "Şiir ve Eleştiri", on sekizinci sayıda "Ozan Şarkıcılar", en son çıkan yirmi üçüncü sayıda "Melih Cevdet Anday" özel bölümleri yayımlandı. Bunların her birini, edebiyatımıza birer kazanç olarak görüyorum. Her biri titiz, disiplinli birer çalışmanın ürünüydü.

DERGAH VE İSLAMCI BİR ŞAİRİN TAVRI... SOMBAHARCILARIN DİKKATİNE SUNULUR.

Bu ayki dergi Bahçesi'nde yazmak için **İzlek**'ten **Damar**'a, **Aykırı Sanat**'dan **Atika**'ya, **TYS Edebiyat**'tan **Cumhuriyet Gazetesi**'nin **Kitap** ekine dek, bir çok dergiye ilişkin okuma notları tutmuştum. Şimdi, hepsini çöpe atıyorum. Ancak, birine değinmeden geçemeyeceğim. O da, **Dergah**'ın Haziran 1994 tarihli elli ikinci sayısında yer alan **İhsan Deniz**'le yapılmış, "Genç Türk Şiirinin Nitelik ve Yönelişleri..." başlıklı söyleşi. Sombaharcıların o pek sevdiği islâmcı şairlerden olan İhsan Deniz'in söyledikleri pek çok açıdan önemli! Bir kez, şunu görüyoruz ki, İhsan Deniz (ve yandaşları) Sombaharcılar gibi demokrasi oyununa pek hevesli değiller. Onlar, bulundukları ideolojik zemine sahip çıkıyor, bütün bakışlarını bu zeminin üzerine oturtuyorlar. Sombahar'da **Metin Celâl**'in yazdığı gibi, ideolojik kimliklerini, kişiliklerini silikleştirmiş değiller. Son derece radikaller. Kendilerinin dışındakileri, ağzıyla kuş da tutsalar, ne kadar demokrasi şovuna girseler de yadsıyacak, hatta sokak ağzıyla "iğrenç", "soytarı" gibi nitelemelerde bulunacak kadar radikaller. 1980 sonrası için, İhsan Deniz'in çizdiği şiir

haritasında, "genç müslüman şiire" sahip çıkma serferberliğine girmiş şairlere bile yer yok.

İhsan Deniz'in, 1980'li yıllar (19904da bu sürecin devamıdır), haritasında kimler mi var? **Cevdet Karal, Necat Çavuş, Mehmet Ocaktan, Hüseyin Atlansoy, V.Bahadır Bayrıl, Yılmaz Taşçıoğlu, Yüksel Peker,** "yeni bir hayatı" sahiplenmeleri nedeniyle **Ali Günvar** ve **Lale Müldür**. Deniz'e göre, bu dönem şiiri (o "son şiir hareketi" diyor), yeniden "ruha dönüş" ve "metafizik yöneliş" şiiridir. Bu yönelişin dışında kalanlar mı? Deniz, onlar için şunu söylüyor: "**80'li yıllar şiirinin ana yönelişinin 'yeniden ruha dönüş' ekseninde boy verip geliştiğini iddia ettiğime göre; ben burada söz konusu niteliği merkeze alarak, kimi isimleri, bu merkeze yakınlıkları itibariyle zikretmek durumundayım. Doğrusu, söz ettiğim bu eğilim ve gelişmeye uzak duruşlar, bana pek sevimli gelmiyor...**" Buradaki "sevimli gelmeme" ifadesi, söyleşinin diğer bölümlerindeki nitelemeler yanında çok "nazik" kalıyor. (Bu konuda, Ankara'mızın tükürükçüsü Melih Gökçek'den geri kalır yanı yok). Deniz'e göre, "ruha dönüş" ekseni dışındakiler, "dumura uğramış süngerimsi" beyincikleri olan, toplum ahlâkını iğfal eden, "sanatçı-şair kisvesine bürünmüş birer soytarıdır!". Yapay bir şekilde,"laik şiir-laik şair" safsatasını dayatmaktadırlar. Yeniden ruha yönelen şiirin, "fizikötesi açılımlarla daha derin sulara, daha çaplı merhale ve oluşumlara, yani 'büyük şiir'e" taşınmasının önünü tıkama tehlikesi içeren "patikalar" ve "sığ sular"dır. "Varolana maddeci bir gözle" bakan, bu nedenle de "kirlenme, yozlaşma-çürüme"ye yol açanlardır. Diyor ki İhsan Deniz, "**Materyalizm insanın ruhî cevherine, hakikatine, ulvîliğine ve varoluş sebebine aykırı bir duruştur. Ve insan ne kadar süflî ise, o kadar hayvanî; ve ne kadar ulvî ise, o kadar Allah'a yakındır. Ayet şöyle:** 'Ve nefahtü fıhi min rûhî'.. Has şair, o soluktan alacağı mânevî ilhamla şiirini yazan adamdır. Şairin kendini ve şiirini kirletmemesinin yegâne yolu da, budur".

Ben, İhsan Deniz'i ciddiye alıp, muhatap kabul edip, söylediklerini tartışacak değilim. Çünkü, yazımın girişinde de belirttiğim gibi, dogmalarla, inançlarla tartışılmaz. İnanç ya savunulur, ya karşı çıkılır. Çünkü, inanç, körlüktür. Kuşku duymamaktır. Katliamların, insanların sürüleşip, insanları yakmasının temelinde bu körlük yatar.İnanç yakar. İslâmcı şairlerle, insanlık ve şiir adına paylaşacağım, tartışacağım, yanyana geleceğim hiç bir zemin yoktur. Bu söyleşiye, Sombahar'ın sayfalarca anlattığım "demokratlık oyununa" islâmcıların nasıl baktığını göstermek için değindim. Doğrusu, buna da gerek yoktu, Sıvas Katliamı ve bu katliama karşı söz konusu islâmcı şairlerin tavrı ortadayken...

KIYI, YÜZÜNCÜ SAYIDA

Temmuz ayıyla, Trabzon'da yayımlanan **Kıyı** Dergisi, yüzüncü sayıya ulaştı. Taşrada yayımlanıyor olmayı ayrıcalık haline getirebilen Kıyı'ya emeği geçenleri kutluyor, Kıyı'yı nice yüzüncü sayılarda görmek istediğimi belirtiyorum.

DERGİ BAHÇESİ'NE TEPKİLER: İKİ MEKTUP, BİR YAZI

Promete'de, bu yazıyla birlikte beş sayıdır yazmakta olduğum Dergi Bahçesi, umduğumdan fazla ilgi görüyor. Doğrusu, beni rahatsız eden bir ilgi bu! Aynı ilginin, doğrudan sanat eserlerine, şiirlere karşı gösterilmemesi beni rahatsız ediyor. Asıl ilgiyi, onlar hak ediyor! Dergiye, benim adıma gelen ya da **Cem Savran**'a yazılmış olmakla birlikte benden ve yazılarımdan söz eden mektuplar da, abartılı bulduğum övgülerden, küfre kadar her şey var. Bunların hepsinden söz etmeye kalksam, derginin bir sayısının tamamen bana ayrılması gerekir. Onun için seçme yapıp, yalnızca bazılarına değinebiliyorum.

Değineceğim ilk mektup Adana'dan **Hüseyin Ferhad**'ın, otuz Nisan 1994 tarihli mektubu. (Bana değil, yayımcım Cem Savran'a yazılmış). Ferhad, özenli bir biçemle, Mart-Nisan 1994 tarihli Promete'de, şiirine ilişkin yazdıklarıma katılmadığını belirtiyor. Ferhad'ın şiirlerinde metafizik bir tehlike gördüğümü belirtmiştim. İşte, Ferhad'ın mektubunun ben ve yazdıklarımla ilgili bölümü: "**Fûl Ege -her kimse-, çok dikkatli ve 'usta' bir yazar. Üslubu oldukça rahat, akışkan. Yazılarını merakla okudum, okuyacağım. Varlık'ta yayımlanan şiirlerimle ilgili 'tehlike' işaretine katılmıyorum, çünkü ben, o 'sınır'da bilinçli olarak dolaşıyorum. Ancak Fûl Ege'nin -her kimse-, böylesine naif bir kaygı duyması hoş bir şey. Keşke hepimiz böylesine duyarlı olabilsek!**

İkinci mektupsa, Kayseri damgalı. **Ahmet Ada**'dan geliyor. Ada, yayımcım Cem Savran'a yazdığı, on iki Haziran 1994 tarihli mektubuyla birlikte, "Gelenek Bir Şiir Birikimidir (Fûl Ege'ye Mektup)" başlığıyla bir "açık mektup" göndermiş.

Dipnotlarıyla dört daktilo sayfası olan bu "açık mektup"un "bağımsız bir yazı gibi" dergide yayımlanmasını istiyor. Ancak, Ada'nın bir koşulu var, o da, yazının dergide yayımlanmadan bana ulaştırılmaması. Şöyle diyor Ada: "**Fûl Ege, dilerse, tıpkı bana tanındığı gibi, ilerki bir sayıda yanıt hakkını kullansın, dergi demokrasisi gereği. Ama aynı sayıda, önce yazıyı okuyup sonra yanıt vermesin. Lütfen!**". Ada'ya ilgisi için teşekkür ediyorum. Cem Savran'dan isteklerini daha da çoğaltabilirdi, hangi puntoyla yayımlanacağı, hangi sayfalarda yayımlanacağı, yazının önüne, arkasına hangi şiir ya da yazıların girmesi gerektiği gibi... Ahmet Ada beni, kendisine karşı önyargılı olmakla eleştiriyor. Gazeller Kitabı'nı görmeden, üç gazele dayanarak, bir yargıda bulunduğum için... Ada'ya karşı, hiç bir önyargım yok. Başkalarına karşı olmadığı gibi... Ada, Gazeller Kitabı'nı yayımladığında, bu kitabın bütününe ilişkin ilk yayımlanan eleştirilerden birinin altında -ya da üzerinde- Fûl Ege imzasını görecektir. Ona söz veriyorum. O zaman, gazellerinin diğerlerini sevmiş olursam, onu da belirtirim

Damar Dergisi'nin Mayıs 1994 tarihli onuz sekizinci sayısında, *"Ful" Bahçe* başlıklı bir yazı yayımlandı. Yazının daha başlığını görür görmez, yanlış okuma temelinde bir yazı olacağını düşündüm. Çünkü, yanlış okuma, adımdan başlıyordu. Benim adım "Ful" değil, "Fûl". **Özgen Seçkin** imzalı yazıda, "**Promete dergisinin kural dışı güreş minderi**" olarak nitelenen Dergi Bahçesi'ni yayımlamamaması öneriliyor **Cem Savran**'a: Densizlik! Nedir, ben, okuma-anlama özürlüymüşüm. Özgen Seçkin, önce kendi okuduklarını anlasın, efendim! Tek örnek vereceğim, "**80'li yıllarda yazmaya başlayan her şair aynı şiiri mi izliyor? Hele A.Hicri İzgören'in yeri neresi?**" diye yazmış. Ben 80'li yıllarda yazılan şiirlerden, bu dönemde yazmaya başlamış şairlerden söz ederken, "aynı şiiri" yazdıklarını mı söylemişim. Nerede?

Yazı bitti. Bach'ın Brandenburg Konçertosu çalıyordu, diskçalarda. Sesini yükselttim. Bu kez, soyadım gibi bir Ege kasabasındayım. Bu kasaba akşamında **Edip Cansever**'in "Mendilimde Kan Sesleri"ni okuyacağım.

---

1) **İlhan Selçuk**, 2 Temmuz'da (1994), Ankara'da yapılan Sanatçılar Kurultayı'ndaki konuşmasında aynen şunları söyledi: "**Nesimi Çimen bir halk ozanı ve on beşinci yüzyılda yakılan sefil Nesimi'den beşyüzyıl sonra Anadolu'da yine bir ozan yakılıyor. Neden? Alevi olduğu için yakılıyor Nesimi Çimen. Neden aleviler sünnileri yakmıyorlar da, sünniler alevileri yakıyorlar?**".

İlginç olan bir şey de, İlhan Selçuk, aynı günkü **Cumhuriyet Gazetesi**'ndeki köşesi Pencere'de, Kurultay'daki konuşmasının en önemli yanlarını, yaklaşık aynı tümcelerle yazmıştı. Orada, Nesimi'nin yakılmasından söz ederken, "alevi olduğu için" yakıldığını yazmıyor. Öyleyse, Kurultay'da, neden böyle dediği, bende bir soru işaretidir.

2) **Metin Celâl**'in **Sombahar**'ın Ocak-Şubat 1992 tarihli dokuzuncu sayısındaki "genç müslüman şiir ya da madalyonun öbür yüzü" başlıklı yazısında saydığı islâmcı dergiler ve şairler şunlar:

Dergiler: Ütopya, İkindi Yazıları, Çete, Ayane, Yedi İklim, Albatros, Dergâh, Kayıtlar, Esra Yazıları, Kelime, Kardelen, İnsan, Varidi, İkinci Fecir, Meşale, Mina, Bürde...

Şairler: İlhami Çiçek, Turan Koç, Mehmet Ocaktan, Necat Çavuş, İhsan Deniz, Hüseyin Atlansoy, Hakan Albayrak, Sıtkı Caney, Osman Konuk, Bedri Gencer, Mevlana İdris, Cevdet Karal, Yüksel Peker, Süleyman Can Portakal, Ali Sali...

3) **İsmet Özel**, Sıvas Katliamı'ndan sonra, 8 Temmuz 1993 tarihli **Milli Gazete**'deki yazısında, şunları söylüyordu: "**Aklıma takılan soru şu:** Aziz Nesin **gibilerinin kendilerini güvenlikte hissetmeleri için, Sırp (veya Grek, Ermeni, Rus veya Amerikan) uçaklarını Sıvas semalarında görmeleri mi gerekiyor? (...) Giderek olayların, Türkiye'de yaşayan insanları şöyle bir tercih karşısında bırakma ihtimali kuvvet kazanıyor:** Ya Müslüman Türkiye veya hiç!"

(Aktaran, Sıvas Kitabı, Edebiyatçılar Derneği, Haziran 1994, Ankara.)

4) **Metin Celâl**'in, **Sombahar**'ın Eylül-Ekim 1993 tarihli on dokuzuncu sayısında yayımlanan "küfretme hakkı" başlıklı yazısının, ilgili bölümü şöyle: "**Her şey ortadadır. Statüye karşı şiiri tercih eden şairin küfretme hakkı vardır. Bu şaire, 'saf' şair de diyebiliriz. Sözcüğün her iki anlamında da saf. (...) Onun ne gördüğünü, ne söylediğini statü şairi takmaz. En çok bıyık altından güler.** "Safım benim!" **der. Hem kim, hangi hesabı sorabilir ki! (Metin Altıok'la İsmet Özel'i karşılaştırın ayrımı anlayacaksınız. Altıok saf-şairdir. Yanmasını bilendir. Özel, "özel"dir. Zarını statüye atmıştır. Zar tutmuştur. Okuyucu bal gibi yemiştir.)**"

Hasan Gülsaçan

ESKİ GÖVDE

Bir adınız olmalı, değil mi, sizi çekip çeviren
ben öleceğim örneğin, büyüyünce, annem söyledi
annemden daha iyi hiç kimse bilemez ölmeyi

babam öldü de, elimde kaldı eski elinizin enkazı
üzülmeniz dişi miydi, erkek miydi, ben çocuktum
bir suskunuz vardı, anımsadığım, gülerseniz güller dökülürdü

Bir yüzünüz olmalı, değil mi, sizi fotoğraflara bağlayan
sonbahar olmalı, kış da olabilir, veya hiç bir şey
adım atışınızdan belli, hüzün gibi sonunuz yada ...

Ucu ustaca eğilmiş bir acı mıydınız siz, ah kaç zaman geçti
bir yağmurun çılgınlığı neyi kanıtlar sahi, indeksinde ıslanmış ömürlerin
oysa abartılmış halleriyiz yaşamın, özniyetlik, yüklem asi, tümce bilici

Bir gövdeniz olmalı, değil mi, sizi saklayıp çoğaltan
aşk değil bu, biliyorum, önemserdiniz aşkları
sabaha karşı yalnız mıydınız yada yanlış, eski bir gövdeydi elinizdeki

Fistanlı fahişelerin fatiha sureleri, sahi siz hafızdınız.
ölüler yıkırdınız durmadan, şiir olur şimdi, durmadan ölürdünüz desem
oysa sesiniz yıkılmış evler gibi, okul dönüşü; akşam ezanı

Bir elleriniz olmalı, değil mi, sizi onaran, bozan
yabancı bir geçmiş, eski bir gelecek, hep anlatılan

bir kalbiniz olmalı, değil mi, ölüme kıble duran

GELENEK BİR ŞİİR BİRİKİMİDİR

Fûl Ege'ye Mektup

Ahmet Ada

Sevgili Fûl Ege,

Bir süredir Promete'de "Dergiler Bahçesi" başlığıyla yazdığın eleştirileri ilgiyle okuyorum. Dergilerdeki yazı, şiir, öykülerden yola çıkarak hırçın bir üslup sergiliyorsun. Yargılarında ölçüsüz nitelemeler yer alıyor. Örneğin 100. sınıf şiirler gibi abartılı nitelemeler var. Belliki siz, iyi şiirden, has şiirden yanasınız, Kim değil ki? Ama, üslup hırçınlığı bu ya; iyi şiir, kötü şiir, orta halli şiir, güzel şiir, nitelikli ya da niteliksiz şiir nitelemeleri varken, siz, yüzüncü sınıf şiir gibi bir nitelemeyi seçiyorsunuz. Neden? Neyi aşağılamaya çalışıyorsunuz? Şiirimizde ikinci kemanlar, üçüncü kemanlar her zaman oldu. Bir şiir ya da şairi olumsuzlarken bu tür üslubu yeğlememenizi öneriyorum. Haklı olduğunuz bir konuda bile hırçın üslubunuz sizi haksız çıkarabilir. Üstelik bir yazınızda "her edebiyat eserine 'sevgiyle' yaklaşmaktan" söz ediyorsunuz.[1] Bu bir şekil değil mi? Ben, elbette, sizin, "kör bir sevgi"le edebiyat eserine yaklaşmanızdan yana değilim. Nesnel bir bakış açısı taşıyan, ölçülü bir üslup geliştirmenizden yanayım. O zaman, edebiyatımız, dikkatli, ölçülü ve nesnel davranan bir yazar kazanacaktır.

Sevgili Fûl Ege, sözü uzatmadan gelelim Ahmet Ada ile ilgili görüşlerinize. "Atölye'de Ahmed Ada Hayret Saldırmıyor" ara başlığıyla[2] yazdığınız iki paragraflık değinide, 1980'li 1990'lı yıllarda yazılan şiire benim saldıracağım kanısına nereden vardınız ki, "hayret saldırmıyor" diyorsunuz? Ben, '80'li ve '90'lı yılların şiirinin, çağdaş şiirimiz için bir kazanım olduğunu defalarca yazdım. "Şiir ve Siyasa"[3] adlı yazımda da bu belirgindir. ' 80'li yılların şiiri derken homojen bir şiirden söz edilebilir mi? Bu dönemin şiirinin çeşitli yönelimler barındırdığını bilmeyen yok! Öyleyken, '80'li yılların şiirinin yönelimini araştırmadan bir yargıya varmak olası mı? "Şiir ve Siyasa" adlı yazımda, hayata yol alan özneyi bilerek isteyerek ıskalayanlar ile aynı dönemde kendi dönemlerinin sorunsallarına yabancılaşmayan şairleri, aynı kefeye koymadığımız yeterince açık değil mi? '80'li yılların şiirine, şiirden bakınca, benim hangi şiirden yana tavır aldığım ortadadır. Durum böyleyken, "bulaşıcı bir "savunma piskozu" içinde olduğumu yazmanız yanlış bir değerlendirme değil de nedir? Sorabilir miyim; Tuğrul Tanyol'un şiiri ile Şükrü Erbaş'ın şiirlerinde hayata yol alan özne aynı mıdır? Ahmet Yıldız '80'li yılların edebiyatını değerlendirirken şu saptamaları yapıyor: Ürünlere bakıldığında "hangi zamanda", "hangi ülkede" yaşadığımız neredeyse belli değildir." [4]

Dergilerde yayımlanan şiirlerime ilişkin yazdıklarınızdan ise büsbütün haksızlık ediyorsunuz. Önce Halim Şafak, Yeni Biçem dergisinin 9. sayısında, içinde bulunduğum rehavetten[5] güç alarak şiirlerimin durduğunu (a.b.ç) iddia etti. Hiçbir kanıt göstermeksizin, öylece bir ayraç içinde. Arkasından siz Promete'de (Ocak-Şubat 94, sayı:17-18) Halim Şafak'ı izleyerek "rehavet" sözcüğünü kullanıyorsunuz, ne hikmetse? "Aynı saptamayı, üstelik aynı sözcüklerle yapmışız, ne güzel!" diyorsunuz daha sonraki yazınızda. (Oldu olacak her şair için bir şablon çıkarın da, üslubunuzdaki incelemeden herkes yararlansın!) Dergilerdeki şiirlerim için "alevsiz", "rüzgârsız", "sönük imgeler" taşıdığını belirtiyorsunuz. Haksızlık bu! "Biraz 'parlatsa' imgelerini, bu rehavetten kurtulsa " diyorsunuz. Evet, haksızlık bu, 1993 yılı içinde düzeysiz, kötü şiirler yazdığımı sanmıyorum. Neye dayanarak bu tür nitelemerde bulunuyorsunuz? Ya da alevli, rüzgârlı (nasıl oluyorsa?), parlak imgeli şiirler mi iyi şiirdir, has şiirdir? Şiir için kıstaslarınız bunlar mı? Bence, bu tür bir üslup, eleştiri üslubu olamaz Ege. Neden mi? Brecht kuru bir şiir üretti. Onun şiirini rüzgârsız, alevsiz, sönük imgeli diye değerlendirmek olası mı? Brecht şiirinin nerede durduğu, neyi amaçladığı, hangi biçimle üretildiği, gerçekle kurduğu ilişki araştırılır; neyi, nasıl söylediği tartışılır hâlâ bütün dünyada.

Kavramların içinin boşaltıldığı günümüz Türkiyesinde, Fûl Ege'nin de, şiirin varoluş nedenlerini sorgulaması gerekmez mi? Şiir üstüne konuşurken, şiir poetikası geliştirilip içi boşaltılan kavramlara yeniden dirimsellik kazandırmak gerekmez mi?

Sevgili Fûl Ege, Ahmet Ada şiirlerine önyargılı tutumunuzu sürdürmeseniz bu mektubu yazma gibi bir işe kalkışmayacaktım. Programımı altüst ettiniz. Şöyle diyorsunuz bu kez dergilerde yayınlanan üç gazelim için : "Ahmet

Ada, rehavetini "başarı"yla sürdürüyor. (...) Ada, bu sıralarda bol bol rebetika müzikleri dinleyip yazıyor anlaşılan. Doğrusu, müziği, sizleri, öyküleriyle şiir için çok cazip ve zengin bir malzeme olabilir "rebet"ler. Ama, Ada, malzemeyi gazel formuna sıkıştırıp harcıyor." [6] Bu doğru değil, sevgili Fûl Ege. Nereden varıyorsunuz böyle temelsiz bir yargıya. Belli değil. Dergilerde yayımlanan üç gazelimi okuyup, üç şiirle böyle bir yargıya varmarız önyargılı olduğunuzu gösterir, gösteriyor. Şiirlerimi mahkum etmeye karar vermişsiniz bir kere. Gazel formunu değil de destan formunu seçmiş olsam bile söyleyecekleriniz değişmeyecektir Ege.

Gelenek bir şiir birikimidir, bir şiir görgüsüdür Fûl Ege. Yüzlerce yeni biçimi denemiş bir insanın, dönüp geleneğe uğraması doğaldır. M.C. Anday, Oktay Rıfat, Turgut Uyar, Atillâ İlhan, Metin Altıok zaman zaman geleneksel formlara dönmüşlerdir. Benim şiir çizgimde de gazel formu bir uğraktır. Üç-beş gazel okuyarak bir yargıya varılamaz. Gazelleri bütünü içinde görmek, değerlendirmek gerekir. Geleneği yinelemek kim ister? Ancak, ele aldığım tematik en iyi gazel formuyla verilebilirdi. (Duyarlı bir tematik, bunu siz de belirtiyorsunuz.) Sezgilerimle vardığım bir şey de değil bu. Tematiğe en uygun düşen form olduğu için gazel formunu seçtim. Biliçli bir seçim bu. Değil malzemeyi forma sıkıştırıp harcamak, malzemeyi havalandırmak, günümüze taşımak amacını güdüyorum. (Gazeller Kitabı yayımlanınca bu daha iyi görülecektir.) Sizin de okuduğunuz ikiliklerde bunu görmek olasıdır. İkisini yazayım buraya:

O gün Roza'yla dansettik, kuş yemi aradık
çarşılarda / Zarfları kuşlayıp yolladık İzmir'e
çiçek tozlarıyla seslenir [7]

. . . . . .

İzmir güzel rüyamızdı sardunyalı balkonlar
bir de / Gurbetti ülkemiz ve yitirilmiş yağmurlara
yazdık esmerliğimizi [8]

Malzemeye harcamak nasıl olur Fûl Ege? Malzemeyi form içinde manzume derekesine düşürürseniz olur. Şiirim için böyle bir tehlike söz konusu değildir.

Şuraya geliyorum: Bu şiirleri sevmemiş olabilirsiniz. Göreceli bir şey zaten. Bana göre güzel olan size göre olmayabilir. "Sevmedim" dersiniz, olur biter. Gazellerimli severek okuyan -şiir beğenisine güvendiğim- dostlara haksızlık etmeyiniz. Buradan Mustafa Başarslan, Muammer Ketencioğlu ve Işık Kansu'ya teşekkür etmek istiyorum. Bana, Rebetes'ler hakkında onca dökümanı bulup ulaştırdıkları için bu dostlara borçlu hissediyorum kendimi.

Sevgili Fûl Ege, bir şair olarak özün biçimi değiştirdiğini deneyimlerimle görüyorum. Bu nedenle, eski şiir tarzına, yani kaynağa dönüş ve körü körüne geleneği sürdürme gibi bir amacım olamaz. Dil ve duyarlık olarak yeni , içeriği değişmiş bir şiiri denedim, deniyorum.

Sevgi ve esenlikle.

12.06.1994

---

1. Fûl Ege, Dergi Bahçesi, Promete, Sayı: 17-18
2. Agy.
3. Promete, Sayı: 17-18
4. Edebiyat ve Eleştiri, Sayı: 10
5. Şiiri, yaşam biçiminin bir parçası yapan, 1993'de" yılın en iyi üretken şairlerindendi" diye nitelenen Ahmet Ada'nın şiirlerinin durduğunu bir bilen varsa anlatsın! Rehavet sözcüğüne gelince; rehavet içinde olabilecek bir yaşantım olmadı hiç. Şiirlerime nesnel olmayan ölçütlerle yaklaşan Halil Şafak, önce Türkçe'yi kullanmayı öğretse iyi eder. Yazıları tümce yanlışlarından geçilmiyor. Sözcüklerin doğru kullanılmadığını bile görmek mümkün. Açıkçası yerine, açığı tabi. Ahmet Telli'nin henüz yayımlanmayan "Çocuksun Sen" kitabı için yargılarda bulunmak gibi tuhaflıkları bıraksın! Ahmet Telli'nin yayımlanmayan kitabı için, dahası kitabındaki şiirleri için gelişme çizgisi gösterdiğini belirten Halim Şafak, elbette Ahmet Ada'nın rehavet(!) içinde olduğunu da söyleyebilir. Ne kehanet! Ramis Dara, 29.05.1993 tarihli günlüğünde şunları yazıyor. Yorumsuz aktarıyorum: " İnsanlar önce, sudan gerekçeler bulup en yakınlarındaki eleştirecekler, böylelikle onlardan üstün olduklarını kanıtlıyacaklar. Keşke kanıtlayabilseler, arkasından yazmayı sürdürebilseler, ama yok."
6. Promete, Mayıs-Haziran, sayı :21-22 (Bu dipnotta bir açıklama yapma fırsatı verdiği için Fûl Ege'ye teşekkür ederim. Ben, yaklaşık yedi aydır, gazel formuna sıkı sıkıya bağlı kalmadan serbest gazeller yazıyorum. Otuz gazel yazmayı amaçlıyorum. Yeni bir kitap bu, adı: Gazeller Kitabı. Fûl Ege "rebet"ler üstüne yazdığımı söylüyor. Yanlış. Rebetes'ler üstüne yazıyorum. Fûl Ege hiçbir araştırma yapmadığı için, ikisi arasındaki farkı da bilmiyor anlaşılan. Gazeller, öyle, belirttiğiniz gibi bol bol rebetika müzikleri dinlenerek yazılmıyor. Görsel, işitsel ve metne yönelik bir ön hazırlığı oluyor her gazelin. Tarihsel belgeleri içeren bir arşiv çalışması gerekiyor. Bütün bunların ötesinde, geleneksel olan'ı günümüze taşıma gibi zor bir işlevselliği üstleniyorsunuz. Bütün şiir birikiminizi özgün bir metne dönüştürme, yani geleneksel olan'ı aşıp yeni bir şiir üretme gibi bir süreci yaşıyorsunuz.)
7. Kostas'a Düş Gazeli, Promete, Mart-Nisan 1994 (Bu şiirde Roza, dizgi yanlışıyla Raza olarak yazılmış)
8. Semsis'e Umutsuzluk Gazeli, İzlek, Nisan 1994

Yaşar Güneş

KÜÇÜK ÇAN

zaman bir fanus, üstüne kapandı
hiçlik gibi bir anda yaşanan duygunun
tanımsız cismi oldun.
kendine uzak sonsuzluğunda
terk edilmiş aşkları çağırdın
cam kırıklarının yakamozu içinde
herşey ürkünç büyüklüğünde ayaklandı.
ne yapacağını bilmeyen bir sıkıntıyla
mühürlü cesetler taşıdın ve yoruldun
omurgası kırılmış gözyaşının akışında
negatif bir eyleme dönüştü aklın
nefret ve cinayet yangınlarından kalan
örselenmiş ruhunu yüzünde gizlerken
serin taşlar verdin vahşetin istemine
soğuk bir iç titreyişinin ağırlığını
kendi gerçeğine çevirdin.

varoluş aynasının belirsiz ufkunda

içinde küçük bir çan, her açılışta
yeniden başlar boşluk deltası zaman
anımsatır mülkiyetin özel yaşantısını
unutulmuş sevinçlerin ağlaması
gizli tarihini açar ömrüne.

belki bir onur verir sana yenilgiler
anlarsın belki aşk başlangıçlardadır
ve her defasında yitirdin onu
bir mağma gibi iç kanamasına biriken
yatağını bulduğun gece ırmaklarında
balkonların en ince yerine akan ayrılık
yüreğinde ipekten bir alçıya dönüşünce.

küçük bir çan, her açılışta

her defasında mutsuz başladın
karakalemlerle oydun içindeki sıkıntıyı
silinir sandın ovumda biriken yüzler
kendiliğinden bir boğuntu gibi seviştin
gözlerin kanatılmış bir yaraydı yeniden
ardından incinmiş bir hayat geliyordu
kötü zamanların asfaltında yıkanmış
gecenin elleri ayakları ve gülteninde
sözün sınırı düşün sınırına dönüşürken
unutulmuş bir kılavuzdu aşklar sende.
bir oyun oynuyorsun kendi gerçeğinle
asıl kendini vermekten korkuyorsun
terk edilmiş akıntının içinde
geçerken bir uçtan diğerine duygunun
bir avuç kül bırakıyor her yangın
ve yeniden başlıyor sana doğru
silinen yüzlerden içine akan kan
küçük çan sarsılarak parçalanıyor
küçük çan sarsılarak
çan

varoluş aynasının belirsiz ufkunda

Murat Üstübal

ANTİK YÜREK

Dün gece
sessiz bir şehir
esir aldım
kabuğuna çekilmiş
insan portreleriyle
soykırım haritaları serdiler önüme
tozlu duvar yıkıntılarında gizli
mumya aşklarına gömülü.

Ayışığı denen bir kıza aşıktım
çok önceleri
köprüstü sevgilerin alacakaranlığı
sevişirdi bir zamanlar
ormaniçi yasalarla

ayrılığı uzak kılacak
bir bilet aldım
donuk ruhlu gişe camlarından
nerede
o camdaki serzeniş.

Projektörlerle aydınlatılmış dünyadan
bahsediyor son haberler
oysa isterim ki
söz etsinler dün yıktıkları
tarihi evden
çünkü aşıktır zaman geçmişine
ilk gözağrısıdır
otomobilin altında kalan kedi
sokak aralarında
zehirlenen kuduz köpek
tutkusudur bir çığlığın.

Tekila gibi içilen
aşklara tanık oldu
intihar eden o genç
gözlerinde fırtına yağmurları
yüzü aysberg gizemi
ellerinde buruşuk itiraflar.

Sırça köşklere sığmıyor
antik yürek.

ESAS OĞLANLIĞA SOYUNMUŞ BİR FİGÜR(AN): GÖKHAN CENGİZHAN

Cem Savran

Ah, ben öyle oyuncular gördüm ki sahnede, öyle beğenilen alkışlanan oyuncular gördüm ki, günaha girmeyeyim ama değil hıristiyan, değil müslüman, insan bile değillerdi. Öylesine şişirme, uydurma hallere giriyorlardı ki, dedim bunları tabiatın kaba işçileri yaratmış olmalı, insan yapıyorum derken insanlığın berbat bir kopyesini yapmışlar.

W. Shakespeare

1.

Bu yazıyı benim kaleme almış olmamın asıl gerekçesi, Gökhan Cengizhan'ın Varoş'ta yayımlanan **Bir Soytarı: Ful Ege** başlıklı yazısında Fûl(Ful değil) Ege'ye ilişkin sövgülerinde sık sık *Ful Ege ve yanındakiler* nitemini kullanmış olmasıdır. Birine karşı yaptığınız eleştiride (ki, Fûl Ege'ye yapılan saldırı ve küfürdür) *yanındakiler* vb. kavramlar kullanırsanız, tüm kendi çevrenizdekileri de kendi eleştirinize (saldırı ve küfrünüze) bulaştırmış olursunuz. Acaba bu hak Varoş'ta yer alanların tümü tarafından Gökhan Cengizhan'a verilmiş midir? Verilmediğini, bir *katekull*inin olduğunu düşündüğümden Gökhan Cengizhan'ın deyimiyle onun *taife*sine ilişkin yorumlarda bulunmayacağım. Ama küfür konusunda hiç de Gökhan Cengizhan'dan aşağı kalmayacağımı belirtmeden geçemeyeceğim. Küfürlerin benim erkekliğimle veya erkek duyarlığımla ilgisinin olmadığını söylemeliyim ancak küfür olmadan *erkek* Gökhan Cengizhan'ın bazı şeyleri anlayacak kapasitede bir beyninin olup olmadığını bilmiyorum. Demek ki böyle bir *jargon*u istiyor. Kabulümdür.

Yukarıda sözü geçen yazı yayımlanmadan önce Ankara edebiyat *pazarı*na(italik çünkü Gökhan Cengizhan sadece pazar olarak görüyor) spekülasyonlarla duyurulmuştu. Bu ahlâksızlık, başka bir biçimde daha önce de aynı zat-ı muhteremin ajanlığıyla yapılmış, Promete'de yayımlanacak bir yazıyla ilgili bilgi, yazı **nesnesi** kişiye ulaştırılmıştı. Gökhan Cengizhan, yalnızca bunlarla yetinmemiş yukarıda adı geçen yazısında: Edebiyat ve Eleştiri dergisinden *madara* olarak ayrılmanın acısını çıkarmanın hıncıyla, derginin şu anda Yazı İşleri Müdürü'nün bulunmadığına dikkat çekerek devletten polisiye tedbir almasını istemeye varan bir aşağılık davranışın da sahibi. Jurnallik ölmemiş daha! Yazı İşleri Müdürlüğü'nün (bu sistem içerisinde dergi çıkarmayı kabullenmişseniz) polisiye ve zorunlu bir yükümlülük olduğunu bilmeyecek kadar, düşünmeyecek kadar ya sarhoş geziyor ortalıkta ya da hem dersine iyi çalışmamış hem de şişman herkesten!

Onun, Edebiyat ve Eleştiri dergisinin başına getirilişi[!], gelişi *madarasyonu* peşinen kabullenmeydi. Hüsamettin Çetinkaya ve Akif Kurtuluş'un Edebiyat ve Eleştiri'den ayrılmasını fırsat bilerek bir avuç tuzla koşmuştu malûm dergiye. Dergiden ayrılış gerekçesi şu veya bu gibi görünse veya gösterilse de asıl ayrılış nedeni *kariyer* çatışmasıydı. Ahmet Yıldız, nasıl oluyordu da "ona", tekil görünmekten utandığı ve korktuğu için, "onlara" sormadan sağdan soldan yazı isteyebiliyordu... Cengizhan'ın "Yazı İşleri Müdürlüğü" konusunda yaptığı jurnale şöyle de bakmak mümkün: O, "Yazı İşleri Müdürlüğü"nün derginin idari yapısıyla ilgili bir işlevselliğe sahip

olduğunu sanıyor. Çünkü **Varoş** adlı düşük(prematüre) dergide Yazı İşleri Müdürü olarak gösteriyor kendini. Dergideki diğer kişiler, sanırım bunu, Gökhan'ın özverisi olarak görüyorlardır. Gökhan da kendini *gerçek anlamda* derginin "Yayın Yönetmeni" ya da *büdütörü* sanıyordur: Eksiklerin bütünü mü demeli?.. Bu sav doğru değilse, Gökhan Cengizhan, Ahmet Yıldız'ı gerçekten jurnalliyor. Peyami Safa'nın çömezliğine soyunuyor.

2. *Bir ömür boyu inandım ki ben*
Bir oyuncu ölmeli, selamlarken seyirciyi **W. Shakespeare**

Küfüre bulaşmış Gökhan Cengizhan'ın küfürlerine elbette daha 'edebi' yanıtlar verilebilir. Ama o, kendi yazısıyla bizi bundan mahrum etmekte...

Gökhan Cengizhan, Fûl Ege'yi belli ki kıskanmış ve Adanalı ayağı atmakla meşhur bir hikâyecinin dolduruşuna gelerek yazdığı yazısı için derme çatma ipuçları toplamış onun hakkında. Merakını ve merakları gidereceğini sanmanın ince hazzıyla da topluiğneyle kazdığı kuyuya düşmüş yazısında. Yok, Fûl Ege'ye kardeşimiz diyormuş da bu "ablamız", "bir hatun kişi" filan da olabilirmiş(Fûl Ege'nin sünnet fotoğraflarını istersen verelim Varoş'a ve onun *erkek* söylemine uygun biçimde kapak fotoğrafı yap)... Gidip Sağır Sultan'a bile sorabilirsin o kadar uğraşacağına... Duymayan mı kaldı kuzum Fûl Ege'nin kim olduğunu!?

Ne diyormuş sağır: "Arkamdan birtakım tıpırtılar geliyor ama ne!?"

Gökhan Cengizhan'a göre Fûl Ege, Promete'nin her sayısında bir veya birkaç dergiyi *eline alıyor* ve eline aldığı dergiye *değiyormuş*. Yazı boyunca bu söylem sürüp gidiyor. Öyle olduğunu varsayarsak eline aldığını, Gökhan Cengizhan'a *değdirmediğini* kim iddia edebilir? Öyle bir değdiriş ki 18 sayfalık *destan* yazdırıyor!

Fûl Ege'ye gönderme yaparak *buluş buluyor* Gökhan Cengizhan. Fûl'ün yazılarını *severek* ve *eğlenerek* okuyormuş. Bize de başka sevme ve eğlenme nesnelerini kendisine anımsatmak düşüyor.

Gökhan Cengizhan'ın yazısı baştan aşağı kötü kokular yayıyor. Bırakın içten olmayı, insan olmanın en basit görgüsünden haberi yok. "R" harfini söyleyemeyen birinin fiziksel bir özrünü(özür sayılabilirse) bile istismar edecek kadar alçalabiliyor, ne alçalması; çukurluk yapabiliyor! Sen söyleyebiliyorsun da ne oluyor esas oğlanlığa soyunmuş figüRR(an)! Daha iyi şiir veya yazı mı yazdırıyor bu sana, yoksa küfretme performansını mı artıyor.

3. *Gerçeği büyütmek veya küçültmekle bilgisizleri güldürebilirsiniz ama bu bilenleri üzer.* **W. Shakespeare**

Varoş'un ilk sayısında Gökhan Cengizhan'ın "Türkiye Edebiyatı" kavramı üzerinde durduğu yazısı elbette ilgiye ve dikkate *şayan*dı, ancak Fûl Ege bunu atladı diye hızını alamayıp yeniden bu konuda ahkâm kesmeye gerek yoktu. Yazının en zavallı ve şişirilmiş bölümleri bu konuya ilişkin belirleme(!)ler. Bu konuya yeniden döneceğim.

Yazısının 71. sayfadaki bölümündeki dipnot oldukça ilgi çekici; Cengizhan meramını küçük puntolarla dipnotta verince gerçeği saklayabileceğini sanıyor. Evde kalmış şair kılığıyla tozu halının altına süpürüyor telaşla.

Edebiyat ve Eleştiri konusunda yukarıda değindiğim jurnali de bu dipnotta yapıyor. Dipnot şu cümleyle başlıyor: *Bu bölümü bitirirken, F. E. ile ilgili düşüncelerimi de dipnota* ***indiriyorum***. (vurgu G.C'ın). Elbette bu dedektiflik

müsveddesinin yazılmasının asıl nedenini gizlemek çabasıyla dipnota ***indiriyor.*** *Çünkü kaldıramaz* (çükü diline düşmüş bir adamın çüküyle ilgili bir sorunu vardır), foyası ortaya çıkar. Şöyle sürdürüyor bu **dipnotu**: *Böyle bir ahmakla, yazının finalinde de* ***polemik*** *yapmak gibi bir niyetim bulunmuyor.* (vurgu G.C'ın) (...)

Ve nihayet meram ortaya çıkıyor: Fûl Ege, **Dergi Bahçesi**'nde Gökhan'ın Edebiyat ve Eleştiri'den ayrılmasını olumlamış ve ayrılmadan sonra çıkan ilk sayıyı "o kadar güzelleşmiş" bulmuş; dergiden ayrılanlar, "Meğer dergiyi ne kadar sınırlıyorlarmış, somut olarak ortaya çıktı!" demiş.

Eh! önemli bir *sorunsal*. Nasıl olur da Gökhan Cengizhan'ın ayrıldığı (bıraktım diyor ya!) dergi daha ilk sayısında güzelleşebilir! Bunu söyletirler mi adama? Ahmak derler, eline verirler, değdirirler... Buna da şükür. Tekrar Adanalı ayağı atıp, (ben de Adanalıyım ama!..) dövmeye de kalkabilirlerdi (üstelik de yanlış birini)... Promete'nin bürosu önüne patlamamış mermi de dikebilirlerdi. Ya da, en hafifinden, takma adlarla "Sizi de yakacağız!" diye Promete'nin posta kutusuna tehdit mektupları da yazabilirlerdi.

Ne de olsa Promete bir kurum dergisidir. Pazardan pay kapmak için didinip duruyordur. Sistemi yeniden üretiyordur. Sırf spekülasyon olsun diye Metin Altıokları bile yakmış olabilir Promete çalışanları. Karşı pratiği, nefes bile almayan (şimdilik, Gökhan Cengizhan başındayken ve başında kaldığı sürece) prematüre Varoş becermektedir/becerecektir.

Kostümden kostüme girerek Promete'nin sahnesinde döndüğü günleri pek çabuk unutan figür(an) Gökhan, "filanca arkadaşın şiiri, rica etsem...." diyen Gökhan, bir toplantıda(video kaydı Akif Kurtuluş'tadır!) Enis Akın'ın biçimci şiiri için "Bırakalım Enis Akın denesin!" (otorite isteğidir bu!) lafını ağzından kaçırınca tarafımdan ağzının payı verilmiş olan Gökhan, birlikte olduğu arkadaşları için "taifem" sözcüğünü ağzından düşürmedikçe tarafımdan alaya alınan Gökhan...

Dostlar, bağışlayın, Gökhan'ın Promete'ye ve "Fûl Ege ve yanındakiler" diyerek özellikle bana saldırmasındaki kuyruk acısının nedeninin bunlar olduğunu hiç düşünmek istemiyorum.

Yazı boyunca Promete'ye yönelik kof, atmasyon ve mübalağa sanatının işportaya düşmüş örnekleriyle saldırılarda bulunan Gökhan Cengizhan'a hiçbir kötü sıfatı yakıştıramıyorum: Hepsinin içinde kayboluyor!

4. *Ahmaklar, özgürlüğün kılıç, altın veya* ***makamla***(vurgu benim. C S) *elde edilebileceğini sanır. Oysa tutsaklık için gereklidir bu üç şey.*

W. Shakespeare

Gökhan Cengizhan, Fûl Ege'nin Hüseyin Atabaş, Şükrü Erbaş, Ahmet Ada, Abdülkadir Budak için yaptığı değinileri abartarak ucuz bir kışkırtma taktiğiyle Promete'nin aile içi sorunlarını derinleştirme isteği güdüyor. Bu da yanlış adrese postalanan zavallı cümleler olarak kalıyor.

Fûl Ege'nin değinmelerini bu kadar büyümsemek yerine, Enis Batur, Mehmet Fuat, Mehmet H. Doğan, Ece Ayhan ve varsa başkaları dahası Osmanlıca Sözlük'ten sözcükler araklayarak şiir yazan sözde solcu, gerçekteyse gelenekçi ve gerici *taife*leri 18 sayfayla da değil 3-5 sayfayla deşimleyen yazıların (haydi kabül) "Türkiye Edebiyatı"na katkısı daha fazla olurdu.

Fûl Ege, Fazıl Hüsnü'ye mi çatmış, hem de Ece Ayhan'ın dizelerini kullanarak... Oysa Ece Ayhan'a mı çatılmalıymış, buyrun onu da siz yapın!

Fûl Ege, Mehmet H. Doğan'ın yıllıkla ilgili değerlendirmesini beğenmemiş,

eleştirmiş. Siz beğendiniz mi? Beğenmediyseniz Fûl Ege'yi de destekçi yaparak çözümlemelerinizi koyarsınız (ki Gökhan doğrusu bunu çok iyi becermiş, bence bu konuya el atmasına *vesile* olduğu için Fûl Ege'ye teşekkür bile borçludur.

Fûl Ege'nin şiirleri "iyi" ve "kötü" diye ayırmasına kızan Gökhan Cengizhan, onu seçici davranmayı istemekle *suçluyor* ve seçiciliğin burjuva geleneği olduğunu söylüyor. Evet, seçiciliğin suç olduğunu, burjuva geleneği yakıştırmasıyla iddia ediyor feodalitenin geleneği Gökhan, acaba Varoş, hiçbir kıstası gözönüne almadan, *seçmeden* mi çıkıyor? Bunun için mi 'dergi' yığma bir görüntü veriyor. *Laf olsun dergi dolsun mu?*

"Öncelikle yapılacak ilk iş, her türlü kurumsal (ideoloji ve pratik üreten) ***zemini,*** *bir daha ayak basmamak üzüre acilen terketmektir!* (vurgu G. C'ın) Cengizhan, Edebiyat ve Eleştiri'den ayrılma madarasyonuna bu cümleyi kendine sığınak yaparak kurtulabileceğini sanıyor. Bu nihilist-anarşist söylemi nereden aldığı, diğer tüm ideoloji ve pratik üreten aygıtlar için de(dergi: Varoş; parti: Komünist Parti vb.) bu söylemin geçerli olup olmadığı sorulacak bir sorudur elbette. Gerçek bir komünist için bunun yanıtı bellidir: Hayır... Gökhan gibi kafası 12 Eylül'le malül bir 'sosyalistçik' için yanıt hâlâ muamma. Merak eden olur diye söylüyorum, bence, bu sorunun yanıtı kesinkes ve büyük harflerle: EVETtir...

5.

3. Bölümün ilk paragrafına dönelim: Özetle, "Türk Edebiyatı" kavramını reddettiğini söyleyen ve bu kavramın *homojen* bir edebiyat çağrışımı yaptığını iddia eden ve bu ülkede farklı *eğilim* edebiyatlarının üretildiğini saptayan(!) Gökhan Cengizhan "Türkiye Edebiyatı" kavramını öneriyor.

Tartışılabilinir bir konu. Öncelikle "Türk" ve "Türkiye" sözcüklerine anlamsal açıdan bir göz atalım. "Türk" sözcüğü, Türkiye Cumhuriyeti'ne vatandaşlık bağıyla bağlı olanlara verilen bir sıfat. Etnik köken burada dikkate alınmıyor. Zaten Gökhan Cengizhan'ın asıl sorunu da bu etnik köken değil ('öyle olsa anlarım' diyeceklerin sayısı çoktur). "Türkiye" sözcüğü ise yukarıdaki cümlede tanımı yapılan "Türk"lerin yaşadığı coğrafyayı imliyor. Her ikisinin ortak özelliği daha çok 'siyasi' bir tanımlama getiriyor olmasında. "Türkiye Edebiyatı" önermesiyle hâlâ kullanılagelen "Türk Edebiyatı" kavramı arasında "edebi" açıdan hiç fark yok. Haydi yardım edelim, Gökhan Cengizhan "Türkçenin Edebiyatı" kavramını arıyor...

Bununla birlikte, asıl anlamda, Gökhan Cengizhan'ın ayrımsayamadığı şey, bu üst başlıkla uğraşmanın anlamsız olduğu gerçeğidir. Hadi bu dersine iyi çalışmamış şişman Gökhan'a kopye verelim: Bir sosyalist için alt başlıklar sınıfsal bakışı ve söylemi gerektirir: Burjuva edebiyatı, köylü edebiyatı, proleter edebiyatı, vb.. Ama bununla birlikte, bu kavramlar politik angajmanları peşinen yüklenmeyi gerektirir. 12 Eylül sonrası sosyalizme *edebi pratik*'e yeni çözümlemelerle katkıda bulunmak(!) isteğindeki Gökhan'ın *derdi* 12 Eylül sendromunun ardından, sosyalist bir geçmişi olan ve şimdilerde boşlukta asılı kalan, bir yerlere tutunmayan/tutunamayan yazarlar, şairler vb.leridir. Aranan bu kişilerle, doğal olarak, Promete'de sık sık vurgulanan **bağımsız, yaratıcı birey** tipi arasında hiçbir koşutluk bulunamaz. Cami'nin veya partinin kulu olmayan, hiçbir otoritenin serin gölgesine uzanmayan, kanatları altına sığınmayan, alabildiğine mülksüzleşmiş, aileyi, cemaati, ulusu ve devleti, insanı insandan ayıran her tür kavramı şiddetle reddeden yeni bir birey bu. Kirlenmemiş ve kirlenmeyecek olan genç şair, yazar grubu, grupları...

Gökhan'ın yanlışı, geçmişiyle kirli, kırılmış kalbiyle coşkusuz, ütopyasız ve ki-

Filiz Z. Özbay

YOLCULUK

erasmin'e

İlk güzle gelen beyazlık

gecede yürüyen ışık y a l ı m ı
yüklü zehrini t a n ı m l ı y o r
göz ucunda dillenen korkuya ilk kez sorulmayan soru,
zamanların yutulmuş ç ı ğ l ı ğ ı
uzaklara yakın olan sularda ...

gündelikçi buyruk,
pası silinmeyen eşyaların inadına yenil
b i r a z d a ,
git ve kendi derine geçir dişlerini ...

ağzında bir çiçek sapıyla gelen
turunç yeşili esriklik,
ve o öğretti bana
tokaç balıklarından büyüdüğünü kurbağaların.

sis çökümünde bir taş sektirip suda,

```
b     k     d     h     e
 ı     e     ü     e     l
  r     n     n     p     l
   a     d     y     e
    k     i     a     r
     a     m     n     i
      c     i     ı     n
       a     n     e
        ğ
         ı
          m
```

---

tapsız *üdebadır*. Bunlardan meyhanelerde, ganyan bayilerinde ve reklam şirketlerinde metrekareye dört tane düşmektedir. Ayılanlar (Gökhan gibi) ve patronlarına s.ktir çekip asıl işine; yazıya dönenler olabilir. Bu onların gerçek anlamda **bağımsız, yaratıcı birey** haline gelmeleri için zorunluluktur ve ama başarı şansı pek küçüktür. Özendirme ve ödün vermenin(ya da dergide yer açarak ödüllendirmenin!) yapay geri dönüşler yaratacağına kuşku duyulmamalıdır(Gökhan örneğinde olduğu gibi).

Gökhan'ın dönüşünün yapay olmadığını düşünmeyi baştan beri çok isteyenlerden biriyim. Ancak eskinin hastalıklarının (özellikle de otorite arayışının) böyle figüranca su yüzüne vurması hiç hoş değil...

Yazık ki haksız yere kızdırılmış birinin, öfkeyle yazdığı bu yazı asıl anlamda Gökhanvarilerin bir teşhiri olmaktan öteye gidemiyor ve zaman kaybından başka bir şey de değil.

Barış Kaygısız

KENDİ KENDİNİ TÜKETEN BİR ŞİİR

Önce dilimi yedim.
Sonra dişimi
dişim dilimi yedi
dilsizlik dişimi

BİLİNMEZE İTHAF

"Hey!
Şunu gördünüz mü?"
diyerek haykırdı bir ses.

Herkesin bakışları boştu,
görünmedi "O" şey.
O ses tekrar dedi.
TEKRAR, TEKRAR, TEKRAR
Bıkmayarak TEKRAR dedi.
İkinci bir ses haykırdı aralarından
"Evet" dedi. Hey gibi ... Evet
İnsanlar SUSTU.
Sustu,
sustu...
Ve hep bir ağızdan sessizlikleri yırtarak
"EVET"
Yeni bir bebek doğdu,
kanlı...
İhtiyar bir kadının ellerine.
Kadın eğilerek çocuğun kulağına "evet" dedi.
Bebek doğrularak
"Evet, evet" dedi.
Gözlerinde evet'in parıltısı,
aldatırcasına ışımaktaydı
Ve bu ışıldama bütün sarmaktayken yeryüzünü
İnsan bilinmezi aramaktaydı.
Ama bir gün çocuk büyüyerek
Çıplaklığını kralın suratına haykırarak
Dört bir yana şu heceleri yazacaktı; Ha - yır!
OLANLAR OLACAKTI